

MAJANDUSKRIIS

JA

„KÜLM SÕDA“

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1951

33V

A49m

MAJANDUSKRIIS JA "KÜLM SÕDA"

Materjalide kogumik
J. ALLENI ja D. WILKERSONI
toimetusel

M. RUBINSTEINI
eessõna

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1951

Originaali tiitel:

THE ECONOMIC CRISIS
and
THE COLD WAR

Edited by James S. Allen
and Doxey A. Wilkerson
with an Introductory Essay
by William Z. Foster

NEW YORK
1949

Tõlkinud venekeelse väljaande järgi
U. Polisinski

EESSÕNA

Ameerika Ühendriikides ilmneb üha enam halastamatult läheneva majanduskriisi tunnuseid. Kodanlik „majandusteadus“, mis on ära ostetud kapitalistlike monopolide poolt, tarvitab igasuguseid võtteid, et varjata ameerika rahva ja teiste maade rahvaste eest Ameerika Ühendriikide majanduse tõelist olukorda. Ameerika Ühendriikide valitsusasutused ja müüdav ajakirjandus teostavad kõige laialdasemat kunstliku optimismi kampaaniat, püüdes veenda avalikku arvamust, et kõik on „hästi“. Kuid see kampaania ei veena rahvahulki, vaid vastupidi, suurendab veelgi rahutust ja ärevust. Ameerika avalikkus mäletab muide suurepäraselt, kuidas 1929. aastal, mõni kuu enne 1929.—1933. a. kriisi algust, missugust ei ole veel olnud kapitalismi ajaloo, avaldati Ameerika Ühendriikides kaheköiteline aruanne küsimuse kohta „uusimaist muudatustest majanduses“ komitee poolt, mille esimeheks oli president Hoover. Selle aruande autorid, silmapaistvad kodanlikud majandusteadlased, väitsid, et Ameerika Ühendriikides on kõrvaldatud majanduslikud tsüklid, rääkisid järjest „piiramatust õitsengust“ ja sellest, et Ameerika Ühendriikides olevat kujunenud „tootmise ja tarbimise tasakaal“. Aruande lõpus kinnitatakse, et „meie olukord on hea, meie liikumise kiirus imestusväärne“.

Samal ajal kui maa oli purustava majanduskriisi lävel, rääkisid monopolide majandusteadlased ja nende ajakirjandus järjest ameerika kapitalismi „erandlikkusest“. Ameerika kapitalismi jaoks olevat „tühistatud kõik endised majandusseadused“.

Isegi 1930. aastal, kui kriis juba mässas enneolematu jõuga, püüdsid Hoover ja tema õpetatud teenrid veenda töötute nälgivaid hulki, et kõik on „hästi“. Pole ime, et

ameerika avalikkus ei usu president Trumani analoogilisi rahustavaid kinnitusi.

Missuguseid võtteid monopolide teenrid ka tarvitaksid, neil ei õnnestu varjata majanduskriisi üha selgemini ilmnevaid tunnuseid: ei saa varjata tööstusliku tootmise langust Ameerika Ühendriikides, mis algas paratamatute kõikumistega juba 1948. aasta sügisel, ei saa varjata jaekaubakäibe vähenemist, kaubatagavarade kasvu, ekspordi tunduvat tagasiminekut.

Ning lõpuks, mittemingisuguste statistiliste trikkidega ei saa kinni mätsida täielikult töötute arvu ühe aastaga kahekordistumise fakti ning osalise tööpuuduse kiiret kasvu, mis on haaranud miljoneid inimesi.

Töötuid ja nende perekondi ei saa rahustada valelike kirjutiste ja statistiliste kalkulatsioonidega selle kohta, et „kõik on hästi“, või president Trumani rahustavate kinnitustega, et „2000. aastal on keskmine reaaltulu peaaegu kolm korda suurem praegusest“. Opereerides poolesajandiliste tähtaegadega püüavad Ameerika peremehed rahvahulki rumalaks teha ja nende tähelepanu kurvast tegelikkusest kõrvale juhtida.

Kogumikku „Majanduskriis ja „külm sõda““ on venekeelses tõlkes mõningal määral kärbitud, natuke on kärbitud ka sissejuhatavat artiklit „Trumani „reguleeritav majandus“ ja sõjaoh““. Kogumik on koostatud progressiivsete ameerika majandusteadlaste poolt ja paljastab kogu oma sisuga apologetilist loba ameerika kapitalismi „erandlikkusest“.

Kogumiku sissejuhatavas artiklis näitab Ameerika Ühendriikide Kommunistliku Partei Rahvusliku Komitee esimees William Z. Foster, et ameerika monopolistlik kapitalism tunneb surmahirmu uue tõsise majanduskriisi ees. Ameerika monopolistid kardavad eriti seda, et kriisil võivad olla revolutsioonilised tagajärjed, mis on hukatuslikud kogu kapitalistlikule süsteemile.

Peamiseks vahendiks, mille abil ameerika monopolistlik kapital püüab vältida või vähemalt nõrgendada kujunevat kriisi, on tööstuse stimuleerimine määratu suurte sõjaliste tellimuste abil, sõjamajanduse süsteemi loomine juba rahuajal, maailmaturgude vallutamise agressiivse programmi teostamine ja uue sõjani viiva

välispoliitilise kursi hoidmine. „Sellepärast,“ kirjutab W. Foster, „tekitab monopolistides elajalikku hirmu NSV Liidu ja teiste demokraatlike jõudude iga väljaastumine, mis on suunatud rahu kindlustamisele. Sageli hoiatavad nad täiesti avalikult, et tõeline rahu tähendaks katastroofi, sest see jätaks ameerika tööstuse ilma praegustest tohutu suurtest tellimustest relvastusele. Kapitalistlikud elemendid õhutavad küüniliselt sõjahüsteeriat; see on vajalik selleks, et suured ameerika monopolid saaksid rikastuda relvastumise arvel.“ Foster näitab veenvalt, et Trumani „reguleeritav majandus“ on „militarismi-, imperialismi- ja sõjapoliitika“. Foster paljastab ameerika sõjaõhutajate väiteid, et sõjamajandus suutvat vältida kriise, et sõda olevat paratamatu majanduslik ja poliitiline vajadus. Ta kutsub ameerika rahvast ohjeldama monopoliste — sõjaõhutajaid, vastu seadma fašismi- ja sõjapoliitikale praktilise majandusliku ja poliitilise rahuprogrammi.

Peatükis „Ameerika Ühendriikide rahvusvaheline olukord ja majanduskriis“ on näidatud, et ühest küljest Ameerika Ühendriigid on muutunud kapitalistliku maailma viimseks kantsiks ning teisest küljest kapitalistlik maailm, mille raamides ameerika imperialism on sunnitud tegutsema, on tunduvalt nõrgenenud. Kogumiku autorid annavad kokkusurutud kuid ereda pildi imperialistliku leeri nõrgenemisest ning kapitalismi üldkriisi süvenemisest pärast Teist Maailmasõda.

Raamatus analüüsitakse kapitalismi üldkriisi mõju kujunevale liigtootmise majanduskriisile Ameerika Ühendriikides ja teistes kapitalistlikes riikides. Praeguse kriisi iseärasus seisab eelkõige selles, et kriis kujuneb olukorras, kus ameerika monopolid on enda teenistusse rakendanud peaaegu kogu kapitalistliku maailma majanduse. „Marshalli plaani“ ja välisriikide relvastamise abil resorbeerivad monopolid kunstlikult toodangut, mis ei leia turgu sisemaal, ja koormavad tervet rida tööstusharusid.

Sellega ei vabastanud nad aga Ameerika Ühendriikide majandust lähenevast kriisist, kuid tegid see-eest kõik neist oleneva, et veeretada selle kriisi kulud maršaliseeritud maade õlgadele.

Praeguse kriisi teiseks iseärasuseks Ameerika Ühendriikides, mis peegeldab kapitalismi üldkriisi mõju, on ka

erakordselt suur töötute arv, kuigi tootmine on suhteliselt vähe tagasi läinud. See on ettevõtete kroonilise alakoormatuse ja töötute miljoniliste alaliste armeede olemasolu tagajärg. Läheneva liigtootmise kriisi esimeste sümptomide tekkimisega hakkavad Ameerika Ühendriikide kapitalistid massiliselt vallandama töölisi ja teostavad vallandamata tööliste töö pöörast intensiivistamist. Selle tulemusena teravnevad kriisi nähtused tunduvalt, kuna tööpuuduse hoogne kasv toob kaasa siseturu edasise vähenemise.

Samuti nagu 1929.—1933. a. ülemaailmse majanduskriisi ajal, nii toimub ka praegu põllumajandusliku kriisi läbipõimimine tööstuskriisiga, kusjuures areneval kriisil on eriti rasked tagajärjed neegritele-pooleterameestele ja rentnikele lõunaosariikide puuvilla-istandustes.

Monopolide tohtu kasv ameerika tööstuses Teise Maailmasõja ajal ja pärast sõda viib selleni, et kriisi algul, hoolimata tootmise vähenemisest, säilib hindade kõrge tase.

Iseloomustades oma aruandes UK(b)P XVI kongressil 1929. aastal alanud majanduskriisi peamisi iseärasusi, näitas seltsimees Stalin, et kapitalismi monopolistlik iseloom „määrab juba ette, hoolimata liigtootmisest, kapitalistlike koondiste paratamatu võitluse kõrgete, monopoolsete kaubahindade säilitamiseks. Loomulik, et see asjaolu, tehes kriisi eriti piinarikkaks ja kurnavaks rahvahulkadele, kes on kaupade peamised tarbijad, peab paratamatult põhjustama kriisi pikalevenimise ning pidurdama selle tühjaksammutamist.“¹

Kujuneva majanduskriisi eriti tähtsaks jooneks on selle vahetu side uue sõja ettevalmistamisega.

Seltsimees Stalin, analüüsides 1929. aastal alanud ülemaailmse majanduskriisi arenemist, ütles: „Kuid on üks haru, mis pole kriisist haaratud. See haru on sõjatööstus. See kasvab kogu aeg, vaatamata kriisile. Kodanlikud riigid relvastuvad ja ehitavad ümber oma relvastuse pöörase kiirusega. Milleks? Muidugi mitte jutuajamiseks, vaid sõjaks. Sõda on aga imperialistidele tarvilik, sest see on ainus vahend maailma ümberjaga-

¹ J. Stalin, UK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne XVI kongressile. Tallinn, 1946, lk. 12.

miseks, kaubatargude, toorainete allikate ja kapitali rakendussfääride ümberjagamiseks.¹

Analüüsid ülemaailmse kapitalismi põhiliste vastuolude seisundit, mis olid seoses ülemaailmse majanduskriisiga äärmiselt teravaks läinud, näitas seltsimees Stalin, et kodanlus püüab leida väljapääsu olukorrast fašismi edasises rakendamises sisepoliitika alal ja uues imperialistlikus sõjas välispoliitika alal.

„Šovinism ja sõja ettevalmistamine välispoliitika põhielementidena, töölisklassi ohjeldamine ja terror sisepoliitikas kui vajalik vahend tulevaste sõjarinnete tagala kindlustamiseks — see on see, millega praegu eriti tegelevad tänapäeva imperialistlikud poliitikud.“²

Neid seltsimees Stalini sõnu on täielikult kinnitanud järgnevate aastate kogemused, millal saksa röövimperialism, kasutades ameerika monopolistliku kapitali rahanduslikku ja poliitilist toetust, päästis valla Teise Maailmasõja.

Pärast saksa röövimperialismi purustamist Nõukogude Armee jõudude poolt tekkis uus pretendent maailmavalitsemisele — ameerika imperialism, kes ajab enneolematu militariseerimise poliitikat.

Seltsimees Stalini ülalmärgitud teesid kodanluse katsete kohta leida „väljapääs“ uues imperialistlikus sõjas on seoses uue majanduskriisi lähenemisega omandanud erilise tähtsuse.

Ameerika imperialistid, kes ei oska kainelt arvestada ajaloo õppetunde, kavatsevad sõjaga muuta ajaloolise arengu käiku. Nad loodavad sel teel lahendada oma sisemisi ja väliseid vastuolusid, kindlustada monopolistliku kapitali positsioone ja haarata võimu kogu maailmas.

Jõudude vahekordade muutumine rahvusvahelises elus rahu ja demokraatia leeri kasuks tekitab imperialistlike uue sõja õhutajate meeletut viha ja raevu. Nad kardavad rahulikku võistlust sotsialismiga — ühiskondliku korraga, mis ei tunne kriise ega tööpuudust, mis arendab tootlikke jõude kapitalismile tundmatu tempoga.

1 J. Stalin, UK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne XVI kongressile, lk. 14.

2 J. Stalin, Leninismi küsimusi. Tallinn, 1945, lk. 380.

Kogumiku autorid on pööranud peatähelepanu just sellele küsimusele — nende majanduslike juurte analüüsimisele, millest on võrsunud Ameerika Ühendriikide militariseerimispoliitika ning avantüristlikud katsed leida „väljapääs“ kriisist uue sõja ettevalmistamisega.

Kogumikus on näidatud, kuidas tohutu suured sõjalised kulutused muutuvad Ameerika Ühendriikides Ameerika majanduse mõjutamise põhiliseks teguriks, kuidas „kujunevad militariseeritud monopolistliku riigi piirjooned niisugusele riigile omase fašistlikku tüüpi reaktsiooniga ja sõjaohuga“.

Ameerika Ühendriikide väliskaubanduse ja kapitali sõjajärgse väljaveo lühida iseloomustuse kõrval annavad autorid hinnangu Marshalli plaanile kui ameerika imperialismi välisekspansiooni kõige grandioossemale katsele, katsele orjastada „hulgi“ Lääne-Euroopa maad, allutades nende majanduse ja poliitika ameerika monopolide huvidele.

Näidates ära neid tohutu suuri kasumeid, mida ameerika monopolid on saanud Marshalli plaanist, konstateerivad autorid samal ajal selle „plaani“ initsiaatorite poolt seatud põhiülesannete — nii majanduslike kui ka poliitiliste — täielikku nurjumist.

Vaieldamatut huvi pakub mahajäänud rajoonide „abistamise“ lipu all teostatava Trumani „uue plaani“ lühike analüüs. Kogumikus öeldakse, et see kodanliku ajakirjanduse poolt laialdaselt reklaamitav „plaan“ tähendab asumaade vallutamiseks peetavate uute sõdade ettevalmistamist, asjatut katset maha suruda erakordselt laiaulatuslikult arenevat rahvuslikku vabadusliikumist.

Kogumikus on toodud huvitavaid materjale ja arve, mis annavad tunnistust ameerika tööliste ekspluateerimise järsust kasvust. Kapitalistide kasumid näiteks, arvestatuna iga töölise kohta töötlevas tööstuses, suurenesid aastail 1939—1948 rohkem kui kolm korda, musta metallurgia alal neli korda ja tekstiilitööstuses 870% võrra.

Rida andmeid näitavad töötavate hulkade vaesumist, haigestumiste ja surevuse kasvu, korteriolude edasist halvenemist.

Sõdade (nii „kuumade“ kui ka „külmade“) ning samuti ka kurnamissüsteemi, tööpuuduse ja tuleviku ebakind-

luse suurenemise tulemusena kasvab Ameerika Ühendriikides hoogsalt närvi- ja vaimuhaigete arv.

1947. a. andmete kohaselt põeb Ameerika Ühendriikides umbes 8 miljonit inimest, s. o. iga 17. inimene mingisugust vaimuhaigust. Niisugune on tööraha hirmus ohver „külma sõja“ moolokile.

Monopolistliku kapitali poolt aetav „külma sõja“ poliitika viib selleni, et maksud langevad üha raskema koormana tööliste ja elanikkonna teiste väikese sissetulekuga rühmade õlgadele. Tarvitseb vaid öelda, et aastail 1939—1940 suurenes väikese sissetulekuga rühmade maksukoorem 400% võrra, kuna suurte sissetulekutega rühmadele vähenesid maksud sama aja jooksul umbes 44% võrra.

Kui arvestada otseseid ja kaudseid makse, mida võtab Ameerika Ühendriikide valitsus „külma sõja“ teostamiseks, samuti kaudseid kulusid, mida tekitab inflatsiooniline hindade tõus, siis võib arvestada, et „külm sõda“ läheb neljaliikmelisele töölisperekonnale keskmiselt maksma vähemalt tuhat dollarit aastas.

„Külma sõja“ initsiaatorid vähendavad kulutusi sotsiaalkindlustusele. Selle tulemusena halvenevad rahvahulkade elutingimused Ameerika Ühendriikides, väheneb veelgi tarbimine ja kiireneb majanduskriisi kujunemine.

Sisukas on kogumiku peatükk agraarkriisi perspektiividest Ameerika Ühendriikides. Selles peatükis paljastatakse ameerika fašistlike neomaltusiaanlaste Osborne'i, Vogti ja teiste „teooriaid“, mis õigustavad sõda ja nälga kui „bioloogilist vajadust“, samuti valitsuse abinõusid külvipindade vähendamiseks, mida maskeeritakse nende „teooriatega“.

Hoolimata niisugustest abinõudest oli Ameerika Ühendriikide põllumajandusel raskusi turustamisega juba enne liigtootmise kriisi tööstuses, mis oli seotud kesk- ja väikefarmerite massilise laostumisega. Põllumajanduse mehhaniseerimine aina kiirendab seda protsessi. Ameerika Ühendriikide suurpõllumajanduses valitsev monopolistlik kapital nõuab avalikult 3,8 miljoni väikefarmi likvideermist.

Taotlede maailmavalitsemist püüab monopolistlik kapital veenda ameerika farmereid selles, et nad olevat huvitatud „külma sõja“ edust ja et maailmaturgude

vallutamine suurendavat Ameerika Ühendriikide põllumajandussaaduste turustamise võimalusi. Kuid hoolimata käputäie monopolistide määratu suurtest kasumitest, mida nad saavad munapulbri, maisi jne. turustamisel Marshalli plaani alusel, toimub müügiturgude edasine vähenemine, mille tagajärjel Ameerika Ühendriikide põllumajandus satub uuesti pikaajalise liigtootmise kriisi pihtide vahele. Väike- ja keskfarmereite hulki, kellel ei ole mingisuguseid hoivuseid või sularaha, ähvardab täielik laostumine, vaesus ja nälg. Farmerite perekondade väljatõrjumine suurendab tööpuudust linnades ning viib veelgi alla tööliste ja farmerite elutaset.

Kogumiku viimases peatükis „Sõjamajandus ja valitsev oligarhia“ jõuavad autorid Ameerika Ühendriikide majanduse sõjajärgse arenemise kohta järgmistele järeldustele: riigi majandus omandab üha enam sõjalist iseloomu; ameerika monopolistid püüavad vältida katastroofilist kriisi sõjamaterjalide tootmise laiendamise teel; monopolistlikud grupid, kohates oma maailmavalitsuse eest peetava võitluse plaanide läbiviimisel rahva võimsat vastupanu, püüavad veel enam tugevdada oma võimu riigi üle, muutes seda militariseeritud riigiks; valitsus ja kongress tõstavad esiplaanile sõjakulud; Ameerika Ühendriikide föderaalised eelarved on nüüd sõjalised eelarved. Neis protsessides peitub fašismi- ja sõjaohu.

1950. a. jaanuaris Trumani poolt kongressile esitatud eelarve projektis 1950./51. finantsaastaks moodustavad otsesed ja kaudsed sõjakulud 71% kogu eelarvest, samal ajal kui assigneeringud haridusele on üks protsent, tervishoiule vähem kui üks protsent ja kõigile teistele sotsiaalsetele vajadustele kõigest 5,1% eelarvest.

Ameerika ametlikel andmeil kulutas Trumani valitsus viie aastaga (1945—1950) vastavalt föderaarsetele eelarvetele 191 miljardit dollarit, samal ajal kui 32 Ameerika presidenti kulutasid 156 aastaga (välja arvatud sõja-aastad 1941—1945) ainult 180 miljardit dollarit. Seda kohutavat rahvahulkade riisumist Ameerika Ühendriikides valitseva finantsoligarhia poolt kasutati eeskätt uue sõja ettevalmistamiseks. Nagu kogumikus on näidatud, „on need määratu suured sõjalised kulutused muutunud ameerika majanduse alaliseks elemendiks,

roiskuva kapitalismi vajalikuks alustoeks". Pole midagi imestada, et Ameerika Ühendriikide valitsev ladvik kardab kindlat rahu, igati taga kiusab rahuliikumist ja üha enam allutab sõjaeesmärkidele teadusliku uurimise töid, püüdes muuta ameerika teadust „surmateaduseks“.

Ameerika esindajad Ühinenud Rahvaste organisatsioonis püüavad ikka veel kasutada kurikuulsat aatomi-diplomaatiat, kuigi selle avantüristlik iseloom on juba ammu täielikult paljastatud. Ameerika Ühendriikides aatomienergia tootmise üle valitsev käputäis monopole „teenib“ selle diplomaatiaga iga aasta sadu miljoneid dollareid.

Kogumikus märgitakse, et Ameerika Tööföderatsiooni ja Tootmisametiühingute Kongressi bürokraadid kiidavad täielikult heaks „külma sõja“ poliitika, mida ajab Ameerika Ühendriikide valitsus. Nad loodavad, et neile langeb kas või väike osagi monopolide ülikasumitest, ja nad püüavad oma teenerliku usinusega isegi ületada oma peremehi laimukampaanias Nõukogude Liidu poolt juhitava demokraatia ja sotsialismi leeri jõudude vastu.

Kuid hoolimata monopolistlike kasumite kasvust, sõjaliste tellimuste paigutuse mõjul tööstuse kontsentratsiooni tugevnemisest pärast sõda, hoolimata monopolide edasisest kokkukasvamisest riigiga, muutub üha ilmsemaks, et määratu suured kulutused „külmale sõjale“ ei suuda peatada liigtootmise kriisi arenemist Ameerika Ühendriikides.

Seltsimees Stalin ütles ÜK(b)P XVIII kongressil:

„...mida tähendab viia maa majandus sõjamajanduse rööbastele? See tähendab anda tööstusele ühekülgne, sõjaline suund, kõigiti laiendada sõjaks vajalike esemete tootmist, mis ei ole seoses elanikkonna tarbimisega, kõigiti kitsendada elanikkonnale tarbeesemete tootmist ja eriti turustamist, järelikult, vähendada elanikkonna tarbimist ja viia maa majanduskriisi lävele.“¹

Need tendentsid avalduvad käesoleval ajal Ameerika Ühendriikides enneolematu ulatuses. Maa majanduse viimine sõjamajanduse rööbastele vähendab üha järsu- malt elanikkonna tarbimist ja tugevdab majanduskriisi kujunemise protsessi.

Kogumiku autorid andsid põhiliselt õige prognoosi

¹ J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 499.

Ameerika Ühendriikide majanduse lähemate perspektiivide kohta. 1949. aasta teisel poolel jätkus Ameerika Ühendriikides tööstusliku tootmise langus kiire tempoga: 1948. a. oktoobrist kuni 1949. a. oktoobrini langes tööstusliku tootmise tase 22% võrra. Vaatamata sellele, et 1949. aasta lõpul tööstusliku tootmise indeks mõnevõrra tõusis, langes Ameerika Ühendriikide tööstustoodangu üldindeks esialgsel andmel 1949. aasta kestel tervikuna 9% võrra, terasetootmine 12%, söetootmine 28%, tööpinkide tootmine 11,5% ja kapitaal mahutused töötleva tööstuse uute tehaste ehitamiseks 14% võrra.

1950. a. jaanuaris järgnes tootmise uus tagasimine ja tööpuuduse hoogne kasv. Isegi ilmselt vähendatud ametlikel andmeil suurenes täielikult töötute arv ainuüksi jaanuaris peaaegu ühe miljoni inimese võrra. Nii siis, isegi ametlikel andmeil oli Ameerika Ühendriikides 1950. aasta algul üle 15 miljoni töötut ja pooltöötut, mis moodustab ligikaudu ühe kolmandiku kõigist tööstustöolistest. Samal ajal märgivad kogumiku autorid päris õigesti, et „kriisi ebahütlane arenemine jätkub ka selle järgmise, tõsisema faasi kestel deformeeriva mõju tagajärjel, mida avaldavad kulutused seoses „külma sõjaga““.

Tööpuuduse määratu suur ulatus ja töörahva elutaseme järsk alanemine kiirendab kriisi teravnemist.

„Külma sõja“ programm“, öeldakse kogumikus, „ainult teravdab ameerika kapitalismi vastuolusid, süvendab tsüklilist kriisi ja muudab selle kestmaks.“

Seega ei ole rea tööstusharude kunstlik koormamine sõjaliste tellimustega Ameerika Ühendriikide majandust sugugi vabastanud lähenevast kriisist.

Samal ajal selgub, et maailmavalitsuse taotlemine ameerika monopolide poolt ei suuda ületada imperialistivastase leeri kasvavat võimsust kogu maailmas.

Avantüristliku aatomidiplomaatia krahh, Marshalli plaani läbikukkumine, imperialistide õõnestustöö-plaanide nurjumine Kagu- ja Kesk-Euroopas, Saksa Demokraatliku Vabariigi loomine, rahvarevolutsiooni võit Hiinas — see kõik näitab, et ameerika imperialistide agressiivset poliitikat tabab üks lüüasaamine teise järel, et imperialistliku ja demokraatiavastase leeri jõud nõrgenevad, kuna sotsialismi ja demokraatia leeri jõud kasvavad ja tugevnevad.

Seega muutub ameerika finantskapitali olukord üha ebakindlamaks. Valitsev oligarhia püüab leida väljapääsu tekkinud olukorrast maa fašiseerimise ja uue sõja vallapäästmisega.

Kuid ajaloolised kogemused kõnelevad sellest, et just uus maailmasõda on suurimaks hädaohuks imperialistidele ja agressoreile endile, et uus sõda, kui imperialistidel õnnestub seda valla päästa, viiks kogu ülemaailmse kapitalismi hukkumiseni.

Kogumikul on rida olulisi puudusi. Mõnedest neist räägitakse teose ameerika toimetajate James Alleni ja Doxey Wilkersoni eessõnas. Toimetajad märgivad, et kogumikus puudub kodanlike ja antimarksistlike teooriate süstemaatiline kriitika (välja arvatud W. Fosteri poolt antud Keynesi teooria lühike analüüs).

Kogumikus puudub ka Ameerika Ühendriikide monopolistliku kapitali struktuuris avalduvate uusimate tendentside analüüs ning asumaades ja sõltuvates riikides toimuva ameerika imperialistliku ekspansiooni uute foonte uurimine.

Kogumiku toimetajad peavad selle teose üheks tõsisemaks puuduseks päris õigesti seda, et selles ei ole küllaldaselt läbi töötatud aktuaalne ja tähtis probleem — küsimus sõjajärgse majanduse ja kriisi mõjust neegrile olukorrale.

Kogumiku autorid määratlevad puudulikult kapitalismi üldkriisi, piirdudes ainult tema ühe, tõsi küll, kõige olulisema tunnusega — maailma lõhenemisega kaheks süsteemiks: kapitalistlikuks ja sotsialistlikuks. Juba 1930. aastal, kui majanduskriis oli täies hoos ja haaras kogu kapitalistlikku maailma, andis seltsimees Stalin oma aruandes ÜK(b)P XVI kongressile juba esimese imperialistliku maailmasõja ajal tekkinud ja sellest ajast peale kapitalismi alustugesid üha enam õõnestava kapitalismi üldkriisi peamiste iseärasuste selge ja täpse analüüsi.

Esimeseks neist iseärasustest on see, et „kapitalism ei ole enam ainus ja kõikehõlmav ülemaailmne majandussüsteem, et kõrvu kapitalistliku majandussüsteemiga on olemas sotsialistlik süsteem, mis kasvab, teeb edusamme, seisab vastamisi kapitalistliku süsteemiga ja juba oma olemasolu faktiga tõestab

nähtavalt kapitalismi roiskumist ning kõigutab ta aluseid"¹.

Kapitalismi üldkriisi teiseks iseärasuseks on see, et „imperialistlik sõda ja revolutsiooni võit NSV Liidus kõigutasid imperialismi alustugesid asumaades ja sõltuvates riikides, et imperialismi autoriteet neis riikides on juba nõrgestatud ja et ta ei ole enam suuteline neis riikides endist viisi peremeest mängima“².

Seoses sellega märkis seltsimees Stalin ära ka asumaade ja sõltuvate riikide enda noore kapitalismi tekkimise ja kasvamise, kes võistleb turgudel edukalt vanade kapitalistlike riikidega, ajades teravaks ja tehes keeruliseks võitluse müügiturgude pärast.

Lõpuks, kapitalismi üldkriisi üheks tähtsamaks iseärasuseks on ettevõtete krooniline alakoormatus ja töötute miljoniliste armeede olemasolu, kes on muutunud tagavaraarmeedest alalisteks töötute armeedeks.

See kapitalismi üldkriisi iseärasus avaldub kõige tugevamini Ameerika Uhendriikides.

Kõik need kapitalismi üldkriisi iseloomustavad nähtused on erakordselt tugevdanud kapitalismi roiskumist ja rikkunud kapitalismi tasakaalu. Oma aruandes partei XVII kongressile iseloomustas seltsimees Stalin kapitalismi üldkriisi kui ajajärku, „kus kapitalismil ei ole ega saagi olla ei emamaal ega ka asumaades ja sõltuvates riikides seda jõudu ja kindlust, mis tal oli enne sõda ja Oktoobrirevolutsiooni, kus kapitalistlike riikide tööstus päris imperialistlikult sõjalt ettevõtete kroonilise alakoormatuse ja töötatööliste miljonilised armeed, millest tal pole enam jõudu vabaneda“³.

Piirdudes kapitalismi üldkriisi defineerimisel ainult selle ühe tunnusega, on kogumiku autorid paratamatult teinud terve rea ebatäpseid järeldusi ka kapitalismi üldkriisi teravnemise iseloomustamisel Teise Maailmasõja ajal ja pärast seda.

Kogumiku oluliseks puuduseks on mitte küllalt kriitiline suhtumine kodanliku statistika andmeisse, mis teatavasti süstemaatiliselt kasutab igasuguseid võtteid, et

¹ J. Stalin, UK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne XVI kongressile, lk. 12.

² Sealsamas, lk. 13.

³ J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 376.

moonutada majanduse arenemise tendentse ja varjata tegelikku olukorda.

See ainekriitiline käsitlemine avaldub selles, et kogumiku autorid kordavad ilmselt suurendatud andmeid ameerika tööstuse tootmisvõimsuse kohta sõja-aastail, mis olevat kasvanud 40% ja isegi 50% võrra, sõja-järgse ehitustegevuse ulatuse kohta Ameerika Ühendriikides ja palju muud. See avaldub veel tugevamini andmetes töölisklassi olukorra kohta, kus Ameerika Ühendriikide ametlik statistika teatavasti eriti häbeneamatult moonutab tegelikkust ja igasuguste statistiliste trikkide abil püüab seda esitada meeldivas valguses.

Kogumiku autorid mainivad kohati riivamisi valitsuse andmete „ebatäpsust“ tööpuuduse, reaalpalka jne. kohta. Me oleme arvamisel, et sellest on vähe. Ameerika progressiivseilt majandusteadlastelt oleks võinud oodata eeskätt töötasu ja elukalliduse valelike ametlike indekse üksikasjalikku ja põhjendatud kriitikat, statistiliste trikkide kriitikat, mille abil isikud, kellel on tööd ainult mõneks tunniks nädalas või isegi „on töö, kuid ei tööta“, jäetakse välja töötute hulgast, jne.

Kogumiku autorid kirjutavad: „Meil ei jätku aega, et siin tegeleda selle kriitika üksikasjalise analüüsiga, mille elektrikute ametiühing andis Rahvaloenduse Büroo andmete kohta töötute arvu suhtes.“

Me peame autorite sellist seisukohta vääraks, sest tööpuuduse ja töötajate elutaseme kohta avaldatavate ametlike andmete üksikasjaline ja põhjendatud kriitika on suure tähtsusega kogumikus toodud faktiliste materjalide hindamisel ja analüüsimisel.

Kogumiku suureks puuduseks on autorite veidi „isolationistlik“ suhtumine uue sõja ameerika õhutajate vastu võitlevate vastupanujõudude analüüsimisse. Õigesti rõhutades ameerika rahva demokraatlike hulkade ja eeskätt Ameerika Ühendriikide töölisklassi võitluse ülesandeid Ameerika Ühendriikide finantsoligarhia katsete vastu tõmmata maailm uude sõtta, ei näita kogumiku autorid samal ajal, kui võimas, ajaloos enneolematult ulatuslik liikumine on rahvusvahelises rahu-pooldajate leeris toimuv liikumine. Seejuures oleks selle näitamine eriti tähtis Ameerika Ühendriikide tingimustes, kus ajakirjandust, raadiot, kino ja teisi rahvahulkade ideoloogilise mõjutamise vahendeid kasutatakse

laialdaselt laimavate väljamõeldiste levitamiseks „NSV Liidu agressiivsuse“ kohta ja Ameerika poolt teistele maadele antava „abi“ ülistamiseks.

Kogumiku autorid ei näita, et just rahupooldajate võimsas liikumises, just selles, et rahvad on lakanud olemast passiivsed ja et nad käesoleval ajal on jõuks, mis suudab ohjeldada agressoreid, seisab üks põhilisi muudatusi, millega praegusaegne rahvusvaheline olukord erineb olukorrast, mis valitses enne esimest ja teist maailmasõda.

Me ei peatu real teistel kogumiku puudustel. Need puudused ei vähenda tema suurt positiivset tähtsust.

Kodanlik „majandusteadus“ on Ameerika Ühendriikides juba ammu muutunud monopolistliku kapitali teenijaiks, alatuks väärtuseks, mis püüab põhjendada ja õigustada kõiki alatusi, millega saavad hakkama kapitalistlikud kiskjad oma kasumite suurendamise huvides.

Käesoleval ajal on Ameerika kodanlikud majandusteadlased muutunud uue sõja õhutajate otseseks tööriistaks. Nad räägivad järjest sellest, et ainult sõda ja selleks ettevalmistumine võivad toetada ameerika kapitalismi vankuvaid aluseid, võivad päästa ameerika rahvast kriisist ja sellest tingitud hädadest.

Mõned teadlased-inimsööjad tegelevad Ameerika Ühendriikides innukalt niisuguste majanduslike arvestustega, mis peavad selgitama, kui palju läheb maksma ja kui suurt suhtelist „kasu“ annab „linnade ühe ruutmiili“ purustamine ja rahuliku elanikkonna hävitamine sõjatehnika vanade vahenditega, aatomipommidega või bakterioloogilise sõja vahenditega.

Niisiis, Ameerika Ühendriikides esitavad kodanlikud majandusteadlased sõjatööstuslike kontsernide pere-meestele, kahurilihaga kauplejaile „teadusliku“ argumentatsiooni.

Neis tingimustes tuleb tervitada ameerika progressiivsete majandusteadlaste kogumiku ilmumist, mis on pühendatud Ameerika Ühendriikide tegelikkuse kõige akuutsemaile küsimustele ja mis püüab, ehkki üksikute vigade ja puudustega, tõelise teadusliku analüüsi meetodiga lahendada praegusaegse ameerika majanduse vastuolude sõlme.

Kogumik on veel üheks eredaks tunnistuseks sellele kaheldamatule faktile, et hoolimata kõigist takistustest

ja tagakiusamistest, hoolimata imperialistide ja nende „õpetatud“ sabarakkude pöörasest raevust, kasvavad ja tugevnevad Ameerika progressiivsed jõud, ning et need jõud sepistavad ja ihuvad võimsat ideoloogilist relva reaktsiooni ja fašismi jõudude vastu.

M. Rubinstein.

AMEERIKA KIRJASTAJA EESSÕNA

Käesolev raamat kujutab enesest referaatide alusel koostatud kogumikku, missugused peeti Ameerika Ühendriikide sõjajärgse majanduse küsimustele pühendatud konverentsil; see on mitte ainult katse selgitada ühe protsessi olemust, mis avaldab otsustavat mõju kaasaegsele rahvusvahelisele poliitikale, vaid ka katse kaasa aidata loova marksistliku teaduse arendamisele Ameerika Ühendriikides. Selles suhtes teenib raamat Jeffersoni ühiskonnateaduste-kooli huve, kelle initsiatiivil konverents kokku kutsuti.

Rohkem kui viie aasta jooksul on Jeffersoni kool oma tegevuses lähtunud sellest eeldusest, et teadusliku sotsialismi — marksismi — põhimõtted annavad võtme tänapäeva kõigi tähtsamate probleemide lahendamiseks ja näitavad kätte tee uue sotsiaalse korra loomiseks, mis toob kogu inimkonnale rahu, julgeolekut ja vabadust. Kümned tuhanded inimesed mitmesugustelt kutsealadelt on Jeffersoni kooli abiga tundma õppinud marksismi põhialuseid.

Kuid juba oma tegevuse algul mõistis Jeffersoni kool, et tema panuseks Ameerika Ühendriikide progressiivsele liikumisele peab olema mitte ainult juba väljatöötatud teoreetiliste põhimõtete levitamine, vaid ka marksismi loov arendamine. Poliitilise reaktsiooni ülevõimu tõttu puudub marksistidel Ameerika Ühendriikides akadeemiline vabadus ja sellepärast on Jeffersoni kooli vastutus loova marksistliku teaduse arendamise alal eriti suur.

Aeg-ajalt kutsub Jeffersoni kool kokku teadlaste-marksistide üksikuid gruppe, sealhulgas ka neid, kes selles koolis ei õpeta, ning korraldab konverentse, arutluskoosolekuid ja nõupidamisi teoreetilistes küsimustes, mis nõuavad edasist arendamist ja läbitöötamist, eriti

neis küsimustes, mis on seotud Ameerika Ühendriikide majandus-, poliitilise ja sotsiaalse eluga. Kõige tähtsamaks neist üritustest oli 1949. a. mais toimunud konverents „reguleeritava majanduse“, „külma sõja“ ja majanduskriisi arenemise küsimustes. Selle konverentsi materjalid on esitatud käesolevas kogumikus.

Konverentsil esitati teaduslikke andmeid, mis on üldistatud marksistliku majandusteadusteooria alusel. Siin rakendati marksism loovalt poliitilise ökonoomia põhiprobleemi suhtes ameerika tegelikkuse tingimustes, probleemi suhtes, mis on otseselt seotud rahva võitlusega majandusliku kindlustatuse ja rahu eest. See oli sõna otseses mõttes kollektiivne üritus, mis nõudis poliitilise ökonoomia küsimustega tegelevate marksistide — niihästi aktiivsete poliitikategelaste kui ka teoreetikute ja eriti töölisküsimuse uurijate — pikaajalist ühist tööd. Tuleb loota, et see üritus on vaid esimeseks katseks paljude selletaoliste katsete reast kollektiivselt läbi töötada töölisklassi ja progressiivse liikumise ees seisvad teoreetilised ja praktilised põhiprobleemid Ameerika Ühendriikides.

Käesoleval ajal tungib Ameerika Ühendriikide imperialistlik reaktsioon ägedalt kallale marksistliku liikumise poliitilisele organisatsioonile ja juhtidele Ameerika Ühendriikides ja kogu maailmas. Kuid Ameerika Ühendriikide valitsev finantsoligarhia, hoolimata tema näilisest võimsusest ja tõsisest ohust demokraatialle ja rahule, seisab siiski savijalgadel. Seda tõestab vägagi selgesti olukorra analüüs, mis on esitatud käesolevas kogumikus. Finantsoligarhia on takerdunud oma ekspluataatorliku ja hukkamisele määratud majanduse halastamatult teravnevais vastuoludes, mida ta ei suuda lahendada.

Ameerika saatust ei määra mitte „seaduslikud“ kohtuprotsessid kommunistide ja teiste progressiivsete liidrite vastu niisugustes kohtutes, mis alluvad monopolistlikule kapitalile, mitte sõjaähvardused, missuguseid nii ohtral käel jagab Wall Streeti poolt juhitud riigidepartemang, mitte koletu vale ja desinformatsioon, mida levitab imperialistide võimuses olev ajakirjandus ja raadio, vaid otsustavaks teguriks, mis määrab Ameerika Ühendriikide tuleviku, selle maa sotsialistliku tuleviku, on ameerika töölisklassi ja tema liitlaste arenev võit-

lus oma aja äraelanud sotsiaalse süsteemi, mis töötab ainult kroonilist massilist tööpuudust, fašismi ja sõda, tugevneva rõhumise vastu.

Sellest võitlusest osavõtjad peavad juhinduma ja juhinduvad üha enam töölisklassi läbiproovitud teaduslikust teooriast — marksismist.

Selles suhtes peavad käesoleva kogumiku materjalid osutama kasuliku teene.

Howard Selsam,

Jeffersoni ühiskonnateaduste-kooli
direktor.

New York,
august 1949.

KOGUMIKU AMEERIKA TOIMETAJATE EESSÕNA

Käesolev kogumik on kollektiivse töö vili. Kogumiku valmistasid ette majandusteadlased, kes 1948. aasta sügisel olid kokku tulnud Jeffersoni ühiskonnateaduskooli kutsel selleks, et uurida praegust majanduslikku olukorda Ameerika Ühendriikides seoses ameerika imperialismi intensiivse ettevalmistumisega sõjaks ja tema ekspansiooni-poliitikaga.

Kui see majandusteadlaste grupp esmakordselt kokku tuli töökava koostamiseks, avaldusid juba paljud majanduskriisi tegurid. Grupi töö käigus selgus, et liigtootmise kriis oli juba alanud, hoolimata rahuaja kohta rekordiliselt suurtest kulutustest relvastusele, Marshalli plaani olemasolust ja teistest analoogilistest abinõudest. Seepärast tekkis vajadus uurida majanduskriisi selle konkreetset arenemist ja seoses sõjajärgse aja järgu üldise poliitilise olukorraga.

Uurimuse tulemused esitati sõnavõttudes ja ettekanetes Jeffersoni koolis New Yorgis peetud konverentsil. Kuna sellel konverentsil, millest võttis osa üle saja töölis- ja progressiivse liikumise juhi, said ettekanded positiivse hinnangu, otsustati need avaldada. Materjalide ettevalmistamisel trükkimiseks võeti arvesse elava diskussiooni käigus konverentsil tehtud kriitilisi märkusi.

Lühikese ajaga, mis on möödunud mais toimunud konverentsist, on majanduskriis teravnenud. Juulikuuks oli tööstuslik tootmine juba 15% võrra langenud võrreldes sõjajärgse kõige kõrgema tasemega 1948. a. novembris. Sihilikult vähendatud ametlike hinnangute kohaselt oli töötute arv umbes 4 miljonit inimest, samal ajal kui ametiühingutelt saadud enamusutavail andmeil töötute arv lähenes 6 miljonile inimesele. Kümned linnad sattusid erakordselt raskesse olukorda, kui kohalikud töös-

tusettevõtted hakkasid hulgaliselt vallandama töölisi või neid üle viima mittetäielikule töönaädalale. Elukallidus jäi väga kõrgele tasemele, reaalpalk langes, tööintensiivsus kasvas, kuna farmerite ja väikekodanluse põhihulga tulud endiselt vähenesid. Neegrid, kelle olukord isegi kõige parematel ajajärkudel on äärmiselt ebakindel, kannatasid majandusliku olukorra pideva halvenemise läbi kõige rohkem. Need tendentsid avaldusid kogu suve kestel.

Oma majanduslikus poolaasta-aruandes kongressile oli Ameerika Ühendriikide president, ehkki väga ettevaatlikul ja tagasihoidlikul kujul, sunnitud tunnistama, et toimub tunduv ärilise aktiivsuse langus. Ta ütles, et „tööpuudus ja mittetäielik tööga kindlustatus on laialdaselt levinud niihästi tööstuse mitmesugustel aladel kui ka territoriaalselt, kusjuures nii üks kui teine avaldub eriti tugevasti paljudes tööstuskeskustes“. Ta tunnistab ka, et paljudel töötutel kas üldse ei ole abiraha saamise õigust, või nad on juba täielikult ära kasutanud selle summa, mida neil oli õigus saada. Mis aga puutub kriisi põhitunnustesse, siis ütles president, et ajavahemikul 1948. aasta neljandast kvartalist kuni 1949. aasta teise kvartalini vähenes erakapitalimahutuste üldsumma 25% võrra.

Kuigi president pidi seda kõike tunnistama pärast seda, kui ta oli pikalt jutlustanud ametlikku optimismi, ei väljendanud ta siiski kavatsust täita oma valimiseelseid lubadusi ja kasutada valitsuse võimu kriisi mõju pehmendamiseks. Vastupidi, sotsiaalne seadusandlus lükati määramata ajaks edasi, samal ajal kui Marshalli plaani teostamiseks, Põhja-Atlandi paktist osavõtvate maade relvastamisele ja Ameerika Ühendriikide ümberrelvastamisele assigneeriti või soovitati assigneerida täiendavaid summasid. Selle asemel, et tarvitusele võtta erakordseid abinõusid, mis on ilmselt vajalikud seoses süveneva majanduskriisiga, eelistab president, samuti nagu seda tegi kolmekümnedate aastate kriisi ajal Hoover, kinnitada rahvale, et majanduslike tingimuste halvenemine on ainult lühiajaline „ülemineku-etapp“ õitsengu kõrgemale tasemele, ehkki kõik peamised tunnused kõnelevad kriisi süvenemisest.

Mõne viimase kuu sündmused kinnitavad käesolevas

kogumikus esitatud põhilist analüüsi ja järeldusi. Et vabastada rahvast kriisikoormast ja vältida valitsuse poliitikaga tekitatud sõja- ja fašismiohtu, oleks eriti vajalik, et ametiühingud ja progressiivse liikumise tegelased peaksid energilist võitlust rahu ja majandusliku kindlustatuse eest. Oma teadaandes konverentsile, mis on avaldatud käesolevas kogumikus sisesejuhatava artiklina, esitab William Z. Foster selle võitluse programmi tähtsamad punktid vastukaaluks valitsuse „reguleeritava majanduse“ programmile, mis, nagu ta näitab, on sõjamajanduse loomise plaan.

Kuigi iga peatükk on pühendatud ainult ühele tähtsale küsimusele, esineb kogumikus seesmine ühtsus, sest kogumik oli kavatsetud ja ette valmistatud ühtse tervikuna. Esimeses, Ameerika Ühendriikide rahvusvahelist olukorda käsitlevas peatükis kirjeldatakse üldist poliitilist olukorda; on näidatud seesmine seos majanduskriisi ja sõjaohu vahel. Järgnevais peatükides käsitletakse üksikasjaliselt majanduskriisi juuri, tähtsamaid jooni ja arenemise suunda; mõju, mida Ameerika Ühendriikides avaldavad kriisile Marshalli plaan, kapitalimahutused välismaal ja ülemaailmse kapitalismi nõrgenemine; kriisi mõju töölisklassi, neegrite ja elanikkonna teiste kihtide olukorrale; agrar-kriisi; sõja ettevalmistamise mõju majandusele, monopolidele ja riigile.

Kuna uurimus hõlmab nii laia küsimuste ringi, mis puudutavad majanduse ja poliitika vahelise vastastikuse mõju kõiki külgi, ja kuna seoses sellega tuli tundma õppida tohutut hulka lakkamatult kogunevat jooksvat materjali, siis selleks, et teosel oleks terviku kuju ja et see tooks viivitamatult kasu, tuli määrata teatavad kindlad piirid nii käsitletavate küsimuste ringi kui ka kasutatava materjali suhtes. Nii näiteks, peale Fosteri poolt antud Keynesi teooria analüüsi ei ole raamatus kodanlike ja antimarksistlike teooriate süstemaatilist kriitikat. Samuti polnud võimalik käesoleva töö raamides anda kõige uuemate tendentside sügavat analüüsi monopolistliku kapitali struktuuris või üksikasjaliselt uurida ameerika imperialismi ekspansiooni uusi jooni asumaadel ja sõltuvates riikides. Käesoleva kogumiku üheks tõsisemaks puuduseks on see, et ei ole küllalda-

selt läbi töötatud küsimus sõjajärgse majanduse ja kriisi mõjust neegrite olukorrale; see probleem väärib palju laialdasemat ja sügavamat analüüsi kui on antud käesolevas kogumikus.

James S. Allen, Doxey A. Wilkerson

1. september 1949.

TRUMANI „REGULEERITAV MAJANDUS“ JA SÕJAOHT

William Z. Fosteri teadaanne

Käesolev konverents on real põhjustel rahvusvahelise tähtsusega. Ta peab paljastama Wall Streeti poolt aetava agressiivse imperialistliku ekspansioonipoliitika majanduslikud juured; paljastama Trumani niinimetatud „reguleeritava majanduse“ militaristliku olemuse; näitama Ameerika Ühendriikides areneva kriisi ulatust ja iseloomu; andma seda majanduskriisi tekitavate tegurite täpse analüüsi. Maailm on liiga halvasti informeeritud Ameerika tegelikkuse neist tähtsast külgedest.

Lubage mul sellesse tähtsasse diskussiooni anda oma panus mõne üldise märkuse näol, mitte aga ametliku ettekande näol. Eriti tahaksin ma tähelepanu juhtida mõnele uuele ja tähtsale tendentsile kodanliku majandusliku ja poliitilise mõttelaadi arenemises.

Käsitledes tsükliliste majanduskriiside küsimust, kirjutab E. Kirkland oma raamatus „Ameerika majanduselu ajalugu“:

„Majandusteadlasi hämmastas õitsengu ja languse perioodide vaheldumise rütmiline iseloom... Olles kulanud terve sajandi uurimustele ja oletustele, töötasid nad välja tööstusliku tsükli teooria ja jõudsid järeldusele, et niisugused tsüklid on lahutamatud industriaalset tsivilisatsioonist, mille tingimustes töösturid, olles jäetud omapead, püüdsid saada kasumeid ühiskonnas, kus tootmist plaanisid üksikud isikud, kus ei arvestatud tarbimisega ja seda ei reguleeritud.“¹

Seda kirjutas Kirkland 1933. aastal. Tol ajal olid niisugused väljendused iseloomustavad kodanlikule mõtte-

¹ A History of American Life, by E. C. Kirkland, p. 497.

laadile. Kuid see toimus enne Roosevelti seadusandlust ja enne Keynesi „teooria“ tekkimist. Käesoleval ajal mõtlevad ameerika monopolistid ning nende majanduslike ja poliitiliste vaadete väljendajad teisiti. Vaatamata selles küsimuses valitsevate arvamuste mitmesugustele varjunditele ei käsitle ameerika monopolistliku kapitali ideoloogid majanduskriise üldreeglina enam fatalistlikult, salapärase loodusnähtusena, millega pole midagi teha. Selle asemel on nad hakanud õigeks pidama üsna levinud arvamust, et „kriise teevad inimesed“ ja et need on majanduslike ja poliitiliste vigade tulemuseks, misuguseid on võimalik avastada, ja et valitsuse poolt vastava poliitika teostamisel võidakse kriise vältida või vähemalt tunduvalt nõrgendada. Kodanliku majandusliku mõtte selle uue orientatsiooni praegusaegseks peamiseks poliitiliseks väljenduseks on Trumani valitsuse poolt aetava niinimetatud „reguleeritava majanduse“ poliitika, mille üldiseks teoreetiliseks väljenduseks on keinsiaanlus.

Ameerika suurkapitali esindajad, mille kuulekaks teenriks on Trumani valitsus, ei taha tootmisvõimsuste täielikku kasutamist ega täielikku tööga kindlustatust. Nad eelistaksid monopolide poolt piiravat tootmist ja kõrgeid hindu, samuti suurt töötute armeed, mille olemasolu nad saaksid kasutada ametiühingute õõnestamiseks. Kuid samal ajal tunneb suurkapital surmahirmu uue tõsise majanduskriisi ees. Suurkapital kardab, et niisugune kriis tuleb tunduvalt raskem 20 aastat tagasi toimunud kriisist, et see põhjustab ameerika imperialistliku ekspansiooni läbikukkumist välismaal ja et sellel võib olla kogu ülemaailmsele kapitalistlikule süsteemile hukatuslikke revolutsioonilisi tagajärgi. Seepärast püüab Wall Street kriisi võimalust mööda vältida või pehmen-dada. Vahendiks, mille abil Wall Street loodab seda eesmärki saavutada, samuti ka kindlustada monopolide põsitsioone ja veeretada kriisi koormat töötavaile hulka-dele, on Trumani valitsuse poolt aetava „reguleeritava majanduse“ poliitika.

Ameerika Ühendriikide valitsuse selle praegu moes-oleva poliitika, millest nii palju kirjutavad finantsküsi-muste spetsialistid, põhjustas 30-ndate aastate majanduskriis. Pole midagi imestada, et kodanlus pärast selle enneolematu majandusliku katastroofi kibedaid koge-

musi püüab vältida selle kordumist. Selleks, eriti viimase 15 aasta vältel, töötas kodanlus välja terve rea konkreetseid abinõusid, mis on suunatud oodatava kriisi vältimisele või pehendamisele. Need abinõud töötati enamusel välja Roosevelti ajal, kuid Truman täiendas neid niinimetatud „reguleeritava majandusega“, kusjuures tema täiendused on oma iseloomult eriti kurjakuuluvad ja ohtlikud.

Tähtsamaist kriisivastastest abinõudest, mis koosvõetuna moodustavad valitsuse „reguleeritava majanduse“, võib nimetada järgmisi: finantseerimine eelarvelise puudujäägi arvel, manipulatsioonid pangareservide ja raharinglusega, pangadeposiitide kindlustamine, pantimisoperatsioonide garanteerimine, pangakrediidi kontroll, järelmaksuga müügi reguleerimine, hindade kontroll, põllumajandussaaduste hindade kõrge taseme säilitamine, põllumajanduslik krediit, Rekonstruktiivse Finantskorporatsiooni laenud tööstuskompaniidele, tööliste sotsiaalkindlustuse süsteem, mitmesugused abirahad sõjast osavõtnuile, valitsuse elamuehituse programm, ühiskondlikud tööd tööga kindlustatuse suurendamiseks, rida abinõusid rahvuslike ressursside säilitamiseks, manipulatsioonid maksusüsteemi alal, uued tariifireeglid, valitsuse poolt organiseeritavad välislaenud, seaduse vastuvõtmine tööga kindlustatuse kohta, majanduskomitee moodustamine presidendi juures ning — järjekorras, kuid mitte sugugi tähtsuselt viimane — suures ulatuses relvastuse tootmise stimuleerimine. Oma enamusel on need abinõud radikaalseks kõrvalekaldumiseks sellest poliitikast tööstuse suhtes, mis valitses 1929. a. majanduskriisile eelnenud aastail.

Püüdes end kaitsta laastava majanduskriisi eest, mis on iseloomulik käesolevale kapitalismi roiskumise ja imperialismi ajajärgule, võttis kodanlus tarvitusele mitte ainult need uued majanduslikud abinõud, vaid selle esindajad on ka juba kokku soperdanud midagi niisugust, mis neil on käibel majandusteadusliku teooriana. Selle teoreetilise töö oli juba põhiliselt ära teinud tuntud inglise majandusteadlane, kadunud John Meinhard Keynes.

Keynesi teooria purustas kodanluse naiivse kujutluse, mis oli rajatud ammutunnustatud Say „turgude seadusele“, et kapitalistlik süsteem olevat isereguleeruv meh-

hanism, mis, hoolimata perioodilistest tsüklilistest kriisidest, paratamatult avaldab spiraalikujulise progresseeruva arenemise tendentsi. Vassides Karl Marxi seisukohti, väitis Keynes, et kapitalistliku süsteemi peamine puudus seisvat selles, et tööstuse tootmisvõimsusel olevat tendents ette jõuda kapitalistliku turu mahust. See tekitab, kinnitas Keynes, „liigsete hoiuste“ alalise kuhjumise või mitteküllaldase kapitalimahutamise, mille tagajärjeks olevat tööstuse seisak ja massiline tööpuudus. Kapitalismi kujunemise määral, seletas ta, halvenevat olukord, ja kui seda ei parandata, võivat sellel olla revolutsioonilised tagajärjed.

Selleks, et parandada olukorda ja päästa kapitalism, väitis Keynes, olevat tarvis, et valitsus stimuleeriks mitmesuguste finantsiliste abinõudega kapitalimahutusi tootmisse. Kõik praegusaegsed kapitalistlikud rühmitused, sealhulgas ka „vaba äritegevuse“ kisakas eestvõitleja — Rahvuslik Töösturite Assotsiatsioon, nõustusid enam või vähem selges ja otsustavas vormis Keynesi selle üldise teesiga. Mingisugune Taft võib põhimõtteliselt vaielda kulutuste vastu, mida valitsus teeb tööga kindlustatuse suurendamiseks, kuid samaaegselt hääletada relvastumise kui tootmise kasvu stiimuli poolt. Isegi raske taibuga Ameerika Ühendriikide Kaubanduspalat oma brošüüris „Maksimaalne kindlustatus tööga vabas ühiskonnas“¹ märgib, et „ainult keskvalitsusel, kes tegutseb kogu rahva nimeil, on vahendeid mõnede abinõude teostamiseks, mis on vajalikud tööga kindlustatuse kõrge taseme säilitamiseks“. Tegelikult lähtuvad kõik praegusaegsed kapitalistlikud valitsused oma tegevuses Keynesi üldisest analüüsist. See analüüs on ka Trumani valitsuse niinimetatud „reguleeritava majanduse“ aluseks.

President Truman räägib palju inflatsiooni vältimisest. Tegelikult aga on tema valitsuse poolt käesoleval ajal aetav majanduspoliitika suunatud peamiselt sellele, et valitsuse kulutuste hiigelprogrammi abil vältida või nõrgendada hirmuga oodatavat kolossaalset majanduskriisi.

Trumani „reguleeritava majanduse“ hindamisel, arvan ma, tuleb teha selget vahet plaanimajanduse ja

¹ Maximum Employment in a Free Society.

„reguleeritava majanduse“ vahel. Plaanimajandus tähendab seda, et ühe maa kõik majanduslikud ja inimressursid mobiliseeritakse plaaniliselt riigi ja ühiskondlike organisatsioonide poolt tootmise maksimaalse taseme kindlustamiseks ja parimate elutingimuste loomiseks kogu rahvale. Plaanimajandus on võimalik ainult sotsialistliku korra ajal, kus kogu majanduslik ja poliitiline võim on rahva käes.

„Reguleeritaval majandusel“, mida püüab ellu viia Trumani valitsus, on sootuks teised mõõtmed ja eesmärgid kui sotsialistlikul plaanimajandusel. On selge, et ameerika kapitalismil miljonite omavahel konkureerivate ettevõtete olemasolul ei saa olla plaanilist tootmist ega jaotamist: ja ta ei püüagi seda saavutada. Varga eksis, kui ta väitis, et kodanlikud valitsused said plaanida ja plaanisid oma majandust sõja ajal. Truman ja tema „reguleeritav majandus“, mille initsiaatorid peavad alati meeles oma peaülesannet — säilitada kapitalistidele rahva arvel saadavaid kasumeid, taotlevad üksnes seda, et majanduslike teguritega manipuleerimise abil, mis viivad inflatsioonile või deflatsioonile, püüda vältida või vähemalt miinimumini nõrgendada tsüklilist majanduskriisi. Sel teel, hoolimata vastandlike huvide segasusest ja kaosest, loodavad kapitalistliku poliitika ninamehed säilitada suhtelist majanduslikku stabiilsust. Kuid see eesmärk, nagu me edaspidi näeme, ei ole kapitalismi tingimustes saavutatav.

Trumani valitsus, teenides ustavalt teda kontrollivate kapitalistlike monopolide huve, rajab oma „reguleeritava majanduse“ poliitika Keynesi reaktsioonilisele teooriale. Teiste sõnadega, valitsus askeldab tasapisi mitmesuguste reformistlike abinõudega sotsiaalkindlustuse alal, tervishoiu riikliku organiseerimise plaanidega ja selletaoliste projektidega, kuid pöörab peatähelepanu tööstuse stimuleerimisele tohutute sõjaliste tellimuste, palga arvel kasumite kindlustamise, sõjamajanduse hiigelsüsteemi loomise, monopolide positsiooni üldise kindlustamise, maailmaturgude vallutamise agressiivsete programmide väljatöötamise ja otseselt sõjani viiva kursi teostamise teel. Just selle põhilise reaktsioonilise keinsiaanliku majandusteadusliku printsiibi tõttu, millele baseerub Trumani poliitika (s. o. kapitalistide veendumus selles, et sõjalised tellimused ja lõpuks ka sõda ise on

vajalikud tööstuse edasiseks tööks), võtab käesoleval ajal olemasolev sõjaoht tõeliselt ähvardava ulatuse. Järelikult, mida halvem on majanduslik olukord, seda suurem on sõjaoht.

Monopolistid, kes on Ameerika tõelised valitsejad, mõistavad suurepäraselt, et ameerika tööstus on haige. Nad saavad aru, et see määratu suur industriaalmasin, mis on suureks paisunud viimase sõja ajal valatud verest, osutus ülemäära arenenuks võrreldes kapitalistliku maailmaturu võimalustega. Kahekümnendail aastail ei suutnud turg neelata Ameerika Ühendriikide hiigeltoodangut; sellest tekkis raske kriis, mis algas 1929. aastal. Tootmise määratu suure kasvu tulemusena sõja-aastail Ameerika Ühendriikides ja sõjast tingitud rahvahulkade ostuvõime alanemise tulemusena kapitalistlikes riikides suudab maailmaturg käesoleval ajal veel vähem neelata Ameerika Ühendriikide toodangut. Sellepärast on pea-aegu kõik ameerika suurkapitalistid jõudnud keinsiaanlikule järeldusele, et nende logiseva majandussüsteemi säilitamise ainsaks vahendiks on valitsuse poolt laialdaselt finantseeritavate kunstlike abinõude teostamine.

Monopolistidele ei seisa küsimus selles, kas nad peavad valitsuse poolt teostatavat finantseerimist laiaulatuslikult kasutama. Enamusele kodanlikest majandusteadlastest, poliitikategelastest ja töösturitest on see küsimus nii või teisiti selge. Peamine seisab selles, missugust iseloomu peavad kandma valitsuse subsideerimised tööstusele. Ühiskondlike tööde ja sotsiaalkindlustuse programmi asemel valisid kapitalistid oma ebakindla tööstuse tugevdamiseks relvastumise programmi. Nagu me edaspidi näeme, dikteeris selle valiku terve rida tähtsaid kaalutlusi.

Praegusel ajal, kus kõiges on märgata majandusliku tormi sümptoome ja massiline tööpuudus kiiresti kasvab, tehakse Washingtonis oletusi Trumani „reguleeritava majanduse“ programmi elluviimise korras, mis on kapitalistide katseks vältida majanduslikku katastroofi, valitsuse poolt teostatava finantseerimise ulatuse ja iseloomu kohta. Finantsajakiri „United States News and World Report“ kirjutab: „Valitsuse plaanide autorid arvavad, et käesoleval ajal vajalike ühiskondlike tööde läbiviimine nõuab 127 miljardit dollarit.“¹

¹ „U. S. News and World Report“, April 22, 1949.

Kuid juhtivad kapitalistlikud grupid suhtuvad neisse ühiskondlike tööde fantastilistesse projektidesse, samuti nagu plaanidesse sotsiaalkindlustuse, riikliku tervishoiu jne. alal, enam kui ükskõikselt, kuigi selleks, et kergemini läbi viia oma reaktsioonilisi plaane, nad on sunnitud tegema mõningaid järeleandmisi selles suunas. Selleks, et teostada Trumani „reguleeritavat majandust“, eelistavad suurkapitalistid suurenevas ulatuses relvastuse tootmist, kuigi nad sageli kaebavad kõrgete maksumade üle. Arvestamata seoses Marshalli plaaniga kulutatavaid summasid, mis samuti lähevad peamiselt sõjaliseks otstarbeks, saavad need kapitalistid iga aasta 16 miljardi dollari eest sõjalisi tellimusi; nad saavad veel mitu miljardit dollarit Lääne-Euroopa relvastamiseks ja võib-olla ka hiina reaktsionääride edasiseks toetamiseks määratud summadest. „United States News and World Report“ märgib eespool tsiteeritud numbris 22. aprillist, et „relvastumise programm on uus tähtis vahend majanduse kunstlikuks jalulhoidmiseks“. Praegu tunnustavad finantsajakirjad avalikult, et valitsuse tohtu relvastumisprogramm on majanduslikuks subsiidiumiks tööstusele.

Sellepärast tekitab monopolistides elajalikku hirmu NSV Liidu ja teiste demokraatlike jõudude iga väljastumine, mis on suunatud rahu kindlustamisele. Sageli hoiatavad nad täiesti avalikult, et tõeline rahu tähendaks katastroofi, sest see jätaks ameerika tööstuse ilma praegustest tohtu suurtest tellimustest relvastusele. Kapitalistlikud elemendid õhutavad küüniliselt sõjahüsteeriat; see on vajalik selleks, et suured ameerika monopolid saaksid rikastuda relvastumise arvel.

Nagu ma juba varem märkisin, eelistavad kapitalistid Trumani „reguleeritava majanduse“ alusena ilmselt ühiskondlike tööde ja sotsiaalkindlustuse projektide asemel sõjalist tootmist. See on seletatav rea oluliste põhjustega. Esiteks, relvastuse tootmine suureneva sõjahüsteeria tingimustes annab monopolistidele palju suuremaid kasumeid kui ükskõik missugune teine valitsuse poolt tehtavate kulutuste vorm, suuri sõjalisi tellimusi on aga kerge saada. Teiseks, relvastuse tootmine ja sellega seotud sõjaga hirmutamine ergutab reaktsioonilisi poliitilisi meeleolusid, mistõttu suurkapitalil on kergem teostada fašistliku reaktsiooni üldist programmi ning

tugevdada monopolide ja nende militaristliku agentuuri võimu oma maal. Kolmandaks, relvastuse tootmine vastab täielikult imperialistlikele eesmärkidele, mida endale seab monopolistlik kapital: kõigi teiste kapitalistlike riikide allutamine, sõjaline kallaletung NSV Liidule ja oma ülevõimu kehtestamine kogu maailmas. Need on tähtsamad põhjused, miks kapitalistid, saades aru, et ameerika tööstus vajab tungivalt valitsuse suuri subsidiume, astuvad välja tohutute sõjaliste tellimuste poolt militaristliku Marshalli plaani, Trumani doktriini ja Põhja-Atlandi pakti lipu all; nad astuvad välja ka Ameerika Ühendriikide muutmise poolt hambuni relvastatud riigiks. Trumani „reguleeritav majandus“ on militarismi-, imperialismi- ja sõjapoliitika.

Paljud konservatiivsed ametiühinguliidrid ja sotsiaaldemokraadid toetavad Trumani „reguleeritavat majandust“ ja sõjamajanduse programmi, väites, et need abinõud kindlustavat tööstuslikku õitsengut ja rahu. Kuid see on hirmus eksiarvamine, mis võib viia parandamatu katastroofini.

Trumani ja Wall Streeti poolt teostatav relvastumise programm ei ole imevahend majanduskriisi vastu; see ei soodusta ka rahu. Muidugi, igasugused valitsuse poolt tehtavad suured kulutused on ebakindlale majandussüsteemile ajutiseks ja osaliseks toetuseks, kuid niisugused subsidiumid võivad ainult lühikeseks ajaks edasi lükata majanduskriisi, ei suuda seda aga sugugi vältida. Kapitalistliku süsteemi põhilisi vastuolusid, mis viivad otsese kokkupõrkeni ameerika tööstuse tohutult kasvanud tootmisvõimsuse ja kitsaksjäänud kapitalistliku maailmaturu vahel, ei saa ületada niisuguste pealiskaudsete abinõudega nagu Trumani „reguleeritav majandus“. Vastupidi, need ainult teravdavad ja süvendavad neid vastuolusid.

Selle ilmekaks tõenduseks on see, et vaatamata valitsuse kulutuste ulatuslikule programmile majanduskriis ilmselt süveneb. Trumani „reguleeritava majanduse“ poliitika, mis on rajatud eelkõige sõjalisele tootmisele, ei saa vältida majanduskriisi. Sama toimuks ka sel juhul, kui valitsus rajaks oma poliitika „uue kursi“ pooldajate poolt soovitatavale sotsiaalkindlustuse, ühiskondlike tööde jne. plaanidele. Käesolev konverents peab paljas-

tama Keynesi teooria valelikkuse üldse ja multiplikaa-
tori-teooria valelikkuse eriti. Tuleb anda keinsiaanluse
kui riiklik-monopolistliku kapitalismi ideoloogia aluse
analüüs.

Relvastumise programm mitte ainult ei suuda päästa
rahvast majanduskriisist, vaid see ei garanteeri ka rahu.
Vastupidi, Trumani „reguleeritava majanduse“ poliitika
viib sõjani. Mida ebakindlamaks muutub ameerika töös-
tuse olukord ja mida energilisemalt ameerika imperia-
lism ajab oma ekspansioonipoliitikat, seda enam ilmneb
tendents suurendada sõjaliste tellimuste arvu tööstusele
ja ajada veelgi agressiivsemat välispoliitikat. See väär
joon peab viima sõjani, kui seda ei takista rahvas. Wall
Streeti suurkapitalistid mõistavad kahtlemata sündmuste
loogikat ja valisid tahtlikult sõja tee. Sõda on neile tarvi-
lik selleks, et nende ettevõtted saaksid jätkata töötamist
ja et nad saaksid jätkata imperialistlikku vallutuspoliiti-
kat.

Ameeriklastel on üldse puudulik ettekujutus sellest,
missugusel määral sõjaline tootmine on stimuleerinud
Ameerika Ühendriikide tööstuse arenemist ja tegevust
viimaste aastakümnete vältel. Ameerika Ühendriikide
tööstus sai hiigelkasumeid ja kasvas tugevasti Esimese
Maailmasõja tulemusena, samuti ka seoses sõjajärgse
tegevusega sõjaga tekitatud purustuste likvideerimisel
Euroopas. Teise Maailmasõja tulemusena paisus amee-
rika tööstus veel suuremaks relvastuse tootmise tohutu
kasvu tõttu sõja-aastail ning samuti ka seoses praeguse
sõjajärgse tegevusega taastamise alal. Ameerika töös-
tus, olles kahe maailmasõja tulemusena tunduvalt kas-
vanud, on praegu kapitalistliku turu piiratud võimaluste
tõttu tegelikult niisuguses raskes olukorras, et seda
saab kapitalismi tingimustes kas või ajutiselt toetada
ainult lakkamatult kasvavate valitsuse subsiidiumide
andmise teel. Trumani režiimi juures tähendab see
sõjaliste varude kasvamist ja lõpptulemusena —
sõda.

Ameerikas kujunenud traagiliselt ohtlik olukord on
tingitud sellest, et Ameerika Ühendriikide suurkapitalis-
tid peavad sõda majanduslikult ja poliitiliselt vajalikuks:
majanduslikult sellepärast, et relvastuse tootmise lõputu
kasv on vajalik tööstuse töö käigushoidmiseks; poliitili-
selt sellepärast, et valitsus saab tänu sõjale võimaluse

ellu viia Wall Streeti poolt esitatud maailmavalitsemise plaane. See kõik näitab, et sõjaohu on erakordselt tõsine.

Ameerika rahvas peab lahendama kaks põhiülesannet, et edukalt võidelda sõjaohu vastu. Esiteks, on tarvis ohjeldada monopoliste — sõjaõhutajaid, osutades laialt ulatuslikku vastupanu Trumani poliitikale. Ameerika rahva suur enamus tunneb hirmu sõja ees ja ta vajab ainult juhtimist, et tema rahutahe võidule pääseks. Kõige suurem raskus seisab selles, et suur hulk ameeriklasi elab ameerika imperialismi osava ja kõikjale tungiva sõjapropaganda tõttu täiesti segiaetud kujutlustega tegelikust olukorrast maailmas. Neile petetud hulkadele on sisendatud, et vastutust praeguse äärmise pinge eest rahvusvaheliste suhete alal kannab mitte Wall Street, vaid NSV Liit. Kuid sellest hoolimata ei taha valdav enamus ameeriklasi sõda. Sellepärast peavad efektiivselt rahuliikumisest osavõtjad leidma viise ja vahendeid selleks, et kaasa tõmmata võitlusele rahu eest segadusse aetud, kuid rahu igatsevaid hulki. See on raske kuid lahendatav ülesanne ja selle peab lahendama. Imperialistid võivad sõda taotleda ja plaanitseda, kuid sõtta tõmmata ameerika rahvast ja teda sõdima sundida vastu tema tahtmist pole juba nii kerge.

Teine tähtis ülesanne, mis tuleb lahendada edu saavutamiseks võitluses rahu säilitamise eest, seisab selles, et ameerika rahvale antaks praktiline majanduslik ja poliitiline programm vastukaaluks Trumani „reguleeritava majanduse“ poliitikale, mida iseloomustab relvastuse massiline tootmine ja sõjaperspektiiv. Niisuguse rahu-programmi väljatöötamine on tungivalt vajalik, sest tuleb selgesti aru saada järgnevast: senikaua kui töölisi on võimalik panna arvama, et relvastuse tootmine on teatavaks garantiiks massilise tööpuuduse vastu, toodavad nad relvastust, ja sellel surmatooval tootmisel on kõige kohutavamad tagajärjed. Töölisi ja kogu rahvast tuleb veenda selles, et peale laialdase sõjalise süsteemi, mille eesmärgiks on sõda, on olemas ka teine tee tööstuse koormamiseks. Neile tuleb kätte näidata võitluse tee monopolide vastu, kes püüavad neile veeretada uue raske tööstuskriisi kogu koorma.

Sellepärast peab ameerika rahvas välja töötama laialdase majandusliku programmi, mis näeb ette tööliste reaalpalgala otsustava tõstmise, hindade ja kasumite järsu

alandamise, maksukoorma demokraatliku ümberjaotamise, tööpäeva ja töönädala lühendamise, põllumajandussaaduste hindade kindla stabiliseerimise, sotsiaalkindlustuse laialdase leviku selle kõigis liikides, heakor-rastuse laialdase plaani väljatöötamise mitmesugustel aladel, kaasa arvatud määratu suur töö urgaste hävitamise ja elamute ehitamise alal, demokraatliku poliitika teostamine laenude ja kaubanduse alal teiste maadega jne. See majanduslik programm peab olema küllalt põhjalik, et töölised ja kogu rahvas võiksid selle vastu seada relvastuse tootmisele ja sõjamajanduse loomisele.

Selle laialdase majandusliku programmi kõrval peavad töölised saama ka uued poliitilised perspektiivid. Suurtööstuse normaalse töö kindlustamiseks ja sõja vältimiseks peavad töölised ja demokraatlikud jõud tervikuna õppima nägema mitte ainult seda, mis mahub kahe partei süsteemi raamidesse, kus üksteist asendavaid valitsusi kontrollivad endiselt kapitalistid. Rahvas peab looma oma uue, massilise partei ja taotlema demokraatliku koalitsioonivalitsuse loomist, mis toetub töölistele, farmeritele, neegritele, vabakutselistele ja teistele demokraatlikele kihtidele. Kuid peale selle peab rahvas õppima nägema ka seda, mis ulatub üle kapitalistliku süsteemi raamide.

Olemasolevat ühiskondlikku korda ei saa selliselt „kohendada“, et see teeniks rahva huve. Kapitalism on lootusetult reaktsiooniline ning languse seisundis. Kapitalismi edasine püsimine võib viia ainult veelgi hukutavama majandusliku kaoseni, fašismini ja sõjani. Monopolistliku kapitalismi võimu tuleb ohjeldada ning lõpuks tuleb see purustada. Kapitalismi peab välja tõrjuma uus majanduslik ja poliitiline süsteem — sotsialistlik süsteem. Sellepärast, et neid ei purustaks monopolid, on ärkavad rahvahulgad, eriti ametiühinguisse koondunud, vältimatult sunnitud looma demokraatliku koalitsiooni valitsuse ja kehtima panema rahvademokraatia, mille aluseks on pankade ja põhiliste tööstusharude natsionaliseerimine, plaanimajandus ning tööliklassi sotsialistlik juhtimine. Selle rahvademokraatia ehitajad peavad taotlema sotsialismi ülesehitamist, sest ainult sotsialism võib teha lõpu sureva kapitalistliku süsteemi kaosele ja hädadele.

Seda peab käesolev konverents vastu seadma Tru-
mani „reguleeritava majanduse“ poliitikale ning selle
fašismi- ja sõjaprogrammile. Niisugune on avar tee, mida
mööda peab minema ameerika rahvas, et saavutada
rahu, demokraatia ja heaolu, mille poole ta nii innukalt
püüab.

I PEATUKK

AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE RAHVUSVAHELINE OLUKORD JA MAJANDUSKRIIS

Teise Maailmasõja eritingimuste tulemusena kindlustasid Ameerika Ühendriigid oma olukorda, kuna kõik teised suured kapitalistlikud riigid — nii võitjad, kui ka võidetud — tunduvalt nõrgenesid.

Ameerika Ühendriikide domineeriva seisundi aluseks on tööstusliku tootmise suurem ulatus ja kõrgem tase võrreldes ülejäänud kapitalistliku maailmaga. Ameerika Ühendriikide tööstustoodang moodustab olemasolevate arvestuste kohaselt $\frac{2}{3}$ kogu maailma toodangust, arvestamata Nõukogude Liitu. Ameerika Ühendriikides akumuleeritud kapital, mida saab kasutada investeringuteks, kasvas tunduvalt selletõttu, et sõja ajal ja sõjajärgsel ajajärgul eksisteeris kasuminorm, missugust enne seda oli andnud ainult asumaade eksploateerimine. Niisugune kapital Ameerika Ühendriikides võrdub peaaegu $\frac{3}{4}$ -ga kõigi kapitalistlike riikide kapitalimahutustest.

Ameerika Ühendriikide eeliseid ei saa alahinnata. Kuid samal ajal on need ka ameerika kapitalismi nõrkuse allikaks selle rahvusvahelise olukorra tingimustes, mis on kujunenud pärast Teist Maailmasõda.

See määratu suurel hulgal akumuleerunud tootmisvõimsus ja rakendust otsiv kapital, mis on kontsentreeritud väheste monopolistlike gruppide kätte, vajab nüüd väljapääsu ülemaailmsele areenile, kuna maailmaturust väga suure osa moodustava ameerika turu võimalused jäävad kaugele maha tootmisest. Selles on ameerika imperialismi agressiivsete maailmavalitsemise taotluste peamine majanduslik põhjus.

Ja just siin muutub silmanähtavaks selle seisundi põhiline vastuolu, mis Ameerika Ühendriikidel on kogu

maailmas. Uhest küljest on Ameerika Ühendriigid muutunud kapitalistliku maailma kantsiks, teisest küljest kapitalistlik maailm, mille raamides ameerika imperialism on sunnitud tegutsema, on tunduvalt nõrgenenud ja suuruselt vähenenud. Ameerika monopolistliku kapitalismi praeguse seisundi põhiline vastuolu peitub selles, et ta on sunnitud taotlema oma tegevuse sfääri laiendamist kogu maailmas niisugusel ajal, kus Teise Maailmasõja tulemusena kapitalismi üldkriis on teravenenud ja muutunud kõikehõlmavamaks.

Kapitalismi üldkriis

Kapitalismi üldkriis on rea jõudude vastastikuse mõjutamise kompleks, nagu: ajalooline võitlus kapitalismi ja sotsialismi vahel, monopolistlikku staadiumi astunud kapitalismile omased kõik üksikud majanduslikud ja poliitilised kriisid, sotsiaalsed vastuolud ja seesmised antagonismid. Üldkriis ohustab kapitalismi kui ühiskondliku süsteemi olemasolu ja aitab lahendada meie ajastu peamist ülesannet — loobumine kapitalismist ja üleminek sotsialismile.

Kapitalismi üldkriisi algust tähistab meie ajastu esimene suur ja põhjalik sotsiaalne ümberkujundus — võidukas sotsialistlik revolutsioon Venemaal, revolutsioon, mis viis sotsialismi ülesehitamiseni ja kindlustamiseni Nõukogude Liidus. Sellele eelnenud ajajärgul, alates käesoleva sajandi algusest, toimus kapitalistliku süsteemi põhiliste vastuolude kujunemise protsess, mis teravenesid ülima määrani Esimese Maailmasõja ajal. Selle sõja tulemuseks oli esimene suur läbimurre kapitalistlikust süsteemist ja uue, sotsialistliku ühiskonna loomine.

See tähtis sündmus oli alguseks kapitalismi üldkriisile, mis kahe maailmasõja vahelisel ajavahemikul tunduvalt süvenes vastuolude tõttu kahe süsteemi vahel. Sellel ajavahemikul ehitati üles sotsialism ja algas järkjärguline üleminek kommunismile Nõukogude Liidus, kes oli muutunud juhtivaks maailmariigiks. Kapitalismivastased jõud kapitalistlikes riikides ja asumaades tugevenesid. Klassivõitlus muutus ägedamaks, asumaades laienesid imperialismivastased ülestõusud hoolimata julma-

dest repressioonidest koloniaalriikide poolt. Imperialism degradeerus üha enam; talle muutus üha iseloomustavamaks seesmiste vastuolude teravnemine ja konkurentsi suurenenine monopolide ning samuti ka imperialistlike riikide vahel, mis viis äärmiselt repressiivsete valitsemise vormideni — niisugusteni nagu fašism, ja seejärel Teise Maailmasõjani.

Me iseloomustame päris üldjoontes üksikuid kvalitatiivseid muudatusi, mis olid Teise Maailmasõja tulemuseks ja soodustasid maailma sotsialistliku sektori otsustavat kindlustamist.

Esimene neist on Nõukogude Liidu kindlustunud olukord fašistliku telje purustamise tulemusena. Iseloomustavaks jooneks NSV Liidu liikumisel kommunismile on sõjajärgse taastamise ja edasise sotsialistliku arenemise kiire tempo. Ajalooline võistlus sotsialismi ja kapitalismi vahel muutus pingelisemaks. Selle väljenduseks on asjaolu, et tööstusliku tootmise kasvu tempo NSV Liidus oli 25% aastas, samal ajal kui tootmine Ameerikas vähenes umbes 12% aastas, kusjuures see väheneimine toimus kiireneva tempoga.

Teine põhiline muudatus toimus Ida- ja Kesk-Euroopas, kus rahvademokraatia valitsuste loomine tähendas rea maade eraldumist imperialismist ja nende üleminekut sotsialismi leeri. Töölisklassi juhtimisel ja tänu Nõukogude Liidu toetusele tugevnevad rahvavalitsused kiiresti ja kiirendavad sotsialismile liikumise tempot. Majandusliku arenemise tempo niisugustes maades nagu Poola ja Tšehhoslovakkia meenutab Nõukogude viis-aastakute tempot.

Kolmandaks kvalitatiivseks muudatuseks on Hiina revolutsiooni võidu lähenemine kogu maal kommunistliku partei juhtimisel.¹ Tänu sellele revolutsioonile, mis on suunatud kolmekordse rõhumise — feodalismi, välismaise imperialismi ja bürokraatliku monopolistliku kapitali rõhumise vastu, tõusis vabadusliikumine asumaades

¹ Hiina kõige laialdasemad rahvahulgad, juhitud töölisklassi ja tema kommunistliku avangardi poolt ning toetudes sotsialismi ja demokraatia võimsale leerile, saavutasid võitluses täiesti pehkinud rahvavaenuliku kuomintangi režiimi vastu otsustava võidu. Rahva poliitiline konsultatiivkonverents, mis toimus Pekingis, väljendas kogu Hiina rahva tahet ja kuulutas 1. oktoobril 1949 pidulikult välja Hiina Rahvavabariigi loomise. Loodi keskrahvavalitsus eesotsas

ueele, eelmisest kvalitatiivselt erinevale astmele. Esi-
mene suur ja täielik läbimurre imperialistlikust koloni-
aal- ja poolkoloniaalsüsteemist toimub käesoleval ajal
laias ja otsustavas lõigus. See fakt, et see kvalitatiivne
muudatus toimub töölisklassi partei juhtimisel, loob eel-
dused üleminekuks sotsialismile, kindlustades samuti ka
täieliku lahkulöömise imperialismist. Niisiis tee, mida
mööda läheb Hiina, erineb põhjalikult India poolt käida-
vast teest, kus kodanlus säilitas rahvusliku liikumise
juhtimise ja sõlmis liidu imperialismiga. Revolutsiooni
edu Hiinas toetab ja ergutab ülestõuse, mis toimuvad
pärast sõda Kagu-Aasia asumaaades, ning innustab asu-
maade ja rahvaste sõltumatuse ning üldise rahu eest
võitlejate kogu leeri.

Tänu neile kvalitatiivseile muudatustele tugevnevad
juhtiva sotsialismimaa positsioonid ning toimub rea
teiste maade eraldumine kapitalismi süsteemist; selle
tõttu kasvavad ja süvenevad imperialismi sisemised
vastuolud, vabastades teed edasistele kvalitatiivseile
muudatustele. Teisele Maailmasõjale järgnenud muuda-
tuste ühise mõju tulemusena toimub jõudude arenemine
sotsialismi suunas tunduvalt kiiremini. Juba toimunud
ning käesoleval ajal jätkuvad nihkumised toovad esile
mõningaid uusi iseärasusi, mis kiirendavad arenemist
sotsialismi suunas.

Peamine uus iseärasus, mis on üksikute kvalitatiivsete
muudatuste ühise mõju tulemuseks, seisab järgnevas:
sotsialistlikku sektorisse, mida juhivad Nõukogude Liit,
kuulub nüüd rida maid, kes teostasid ajaloolise pööraku
sotsialismile, ning samuti ka liitlaste — endiste koloni-
aalrahvaste määratu suured jõud, kes on lahku löönud
imperialismist ja valmistavad ette pinda pöörakuks sot-
sialismile. See on mitte ainult kvantitatiivne suurenemine,
vaid see on igas suhtes kvalitatiivne muudatus. Selle
muudatuse erakordne tähtsus kapitalismi üldkriisi eda-
sisele süvenemisele seisab selles, et pärast Teist Maa-
ilmasõda on alanud uus faas, kus sotsialismi ülesehitus-

Hiina kommunistliku partei juhi Mao Tse-dungiga. Rahvavõimu-
organid asusid oma kohustuste täitmisele. Hiina Rahvavabariik on
asunud orgaaniliselt demokraatlike riikide perre.

Hiina rahva ajalooline võit on uueks tugevaks löögiks kogu impe-
rialismi süsteemi pihta, ülemaailmse reaktsiooni ja sõjaõhutajate
leeri uueks lüüasaamiseks. (T o i m.)

töö toimub üheaegselt reas maades Nõukogude Liidu — kus juba teostub üleminek kommunismile — kaasabil ja toetusel.

Selle tulemusena teravneb kapitalismi üldkriis järevalt, mis põhjustab edasisi kvalitatiivseid muudatusi. Ühest küljest kindlustuvad ja tugevnevad sotsialismi ja tema liitlaste poolt kättevõidetud uued positsioonid. Teisest küljest kutsub kapitalismi üldkriisi teravnemine pidevalt ellu sotsialismi ja rahvademokraatia uusi jõude neis maades, kus kapitalismi positsioonid on kõige rohkem vankuma löödud. Seega avaneb perspektiiv veel kiiremaks edasiliikumiseks — sotsialismi jõudude domineerimisele kogu maailmas.

Näitena võib tuua olukorda Lääne-Euroopas. Abinõud militariseerimiseks ja Ruhri monopolide uuesti elluäratamiseks ning Ameerika-Inglise vahelesegamise tulemusena reaktsiooniliste valitsuste taastamine Kreekas, Itaalias ja Prantsusmaal kujutavad enesest imperialismi tühist edu. Kuid isegi see edu on väga kiiresti mööduv. Kapitalism Lääne-Euroopas on põhjalikult kõikuma löödud, kommunistlikud parteid aga on tugevad. Lääne-Euroopa riikide olukorda — kaasa arvatud Inglismaa, kes hoolimata oma nõrkusest on neile riikidele kantsiks, — on veelgi rohkem õnnestanud revolutsiooni võidud Hiinas ja ülestõusud Kagu-Aasias. Ameerika Ühendriigid ise — Lääne-Euroopa kapitalismi kants — põrkavad nii sise- kui ka välismaal raskustele ja vastuoludele, mis sedamööda kasvavad, kuidas Ühendriike üha tugevamini kokku suruvad kapitalismi üldkriisi pihid. Lääne-Euroopa on seega ülemaailmse kapitalismi kõige nõrgemaks lüliks.

Võib viidata ka relvastatud ülestõusudele Kagu-Aasia maades, mis tõestavad seda, et need maad on koloniaalmaailma kõige nõrgemaks kohaks ning et nad valmistuvad astuma Hiina ja Põhja-Korea teele. Seoses sellega on kapitalism sattunud kriitilisse olukorda ka Jaapanis, keda ähvardab mereväebaasiks muutmise oht ning majanduslik ja sõjaline sõltuvus Ameerika Ühendriikidest.

Võimalik, et ameerika monopolistidel on varuks veel palju vanu ja uusi võtteid, kuid üha raskemaks muutub nende võtete efektiivne kasutamine kapitalismi üldkriisi praeguse teravama faasi tingimustes.

Konkurents imperialistide vahel

Atlandi pakt ja teised agressiivsed abinõud, mis on suunatud Nõukogude Liidu vastu, väljendavad sõjapoliitikat kui äärmist vahendit väljapääsu leidmiseks kapitalismi üldkriisist. Kui ameerika imperialismil tuleb kusagil taganeda, ühes või teises küsimuses sõlmida kompromiss-kokkuleppeid, ajuti teostada vähem sõjakat taktikat, siis toimub see sellepärast, et niisugustele taktika muutmistele, taganemistele ja järeleandmistele sunnib teda sotsialismi ja rahvademokraatia võimsate ülemaailmsete jõudude kasv ja kõigi rahvaste, sealhulgas ka ameerika rahva innukas tung rahule. Need on jõud, mis seisavad otseselt sõjale viivate ameerika ekspansionistlike taotluste vastas, — rahu ja sotsiaalse progressi peamised jõud.

Oleks aga vale arvata, et sotsialismi ja rahvaste rahu jõud eisaa enam arvestada imperialistide vahel toimuva konkurentsi ärakasutamisega oma huvides. See tähendaks seda, et Ameerika Ühendriigid võivad kehtestada oma piiramatu võimu kõigi teiste kapitalistlike riikide üle, samal ajal kui viimased elavad üle tõsiseid vapustusi ja seisavad uue laastava majanduskriisi ees.

Sügava majanduskriisi perspektiiv sunnib Atlandi paktist osavõtvate riikide valitsevaid ringkondi üha enam toetuma Ameerika Ühendriikidele kui kantsile mis kaitseb lõpliku krahhi eest. Peale selle, hirm kapitalismi kokkuvarisemise ees ülemaailmses ulatuses, hirm, mis väljendub „külmas sõjas“, mida peavad Ameerika Ühendriigid Nõukogude Liidu ja kõigi progressiivsete jõudude vastu nii sise- kui ka välismaal, see hirm on samuti tähtsaks teguriks valitsevate imperialistlike ringkondade koondumisel, kes on isegi valmis loovutama oma positsioone ja eeliseid.

Kuid ehkki see tendents imperialistide vahelistes suhetes on käesoleval ajal väga tugev, ei ole see ainsaks tendentsiks. Majanduskriis, eriti kui arvestada Ameerika Ühendriikide valitsevat seisundit kapitalistlikus maailmas, suurendab ülimal määral ameerika imperialismi ekspansionistlikke taotlusi. Esinedes võitlejana status quo eest peab ameerika kapitalism silmas oma erilisi eesmärke: allutada endale poliitiliselt teised maad, orjastades neid majanduslikult, tungida nende asumaadesse

ja endistesse mõjusfääridesse, hävitada oma konkurente välisturgudel.

Isegi nüüd, juba enne majanduskriisi teravnemist, rahvahulkade vastu tugipunktide loomise käigus, aitaavad Ameerika Ühendriigid oma imperialistlikke konkurente teataval määral taastada kadunud võimsust. Ehkki Briti impeeriumi kõik õmblused ragisevad, on ameerika laen ja muu abi toetanud tema olemasolu ning soodustanud mõnede kaotatud majanduslike ja strateegiliste positsioonide taastamist tema poolt. Käesoleval ajal toimuv Ruhri taastamine loob selle kõrge tootlikkusega tööstusrajooni konkurentsi ohu Inglise ja Ameerika suhteliselt mahajäänud tööstusele hetkel, kus need maad hakkavad tundma uue kriisi pihte. Näiteks kavatakse Marshalli plaani lõpuleviimise hetkeks suurendada ekspordi Lääne-Saksamaalt 3 miljardi dollarini, mis on suurem Inglismaa sõjaelsest ekspordist.

Konkurents maailmaturgudel teravneb, sest Marshalli plaani tingimuste kohaselt on maad, kes sellest osa võtavad, sunnitud sisse vedama ameerika ekspordikaupu, samal ajal kui Ameerika Ühendriigid üha enam tõkestavad importkaupade juurdepääsu oma niigi üha kitsamaks muutuvale turule ning sellega sunnivad neid maid pidama üksteise vastu ägedat võitlust kahanevate turgude pärast.

Niisiis, majanduskriis teravdab vastuolusid imperialistide vahel, eriti Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide vahel, ning õhnestab sellega ameerika-inglise blokki. Kriisi mõjul püüab Inglismaa üha enam kindlustuda impeeriumi veel järele jäänud „kindlustes“, tagasi saada Lääne-Euroopa ja Vahemere basseini turud ning oma endised positsioonid Kesk-Idas ja Ladina-Ameerikas. Ameerika Ühendriigid on juba alustanud ägedat võitlust Indias, Kagu-Aasias ja eriti Aafrikas, kus nende arvates on veel olemas lahutamise ja tugevdatud ekspluaatierimise klassikaliste meetodite kasutamise perspektiiv.

Seega võib arvata, et vastuolud imperialistide vahel sedamööda teravnevad, kuidas majanduskriis õhutab Ameerika Ühendriikide ekspansionistlikke taotlusi. Rahva jõud, mis tuginevad eelkõige omaenese võimsusele, võivad ka need vastuolud oma huvides ära kasutada rahu eest peetava võitluse võimsa ülemaailmse rinde loomisel.

Ameerika Ühendriigid ja maailmaturg

Ameerika Ühendriikide rahvusvahelise olukorra oluline iseärasus rikub ameerika kapitalismi stabiilsust ja segab teda veeretamast majanduskriisi raskusi teiste maade rahvahulkadele. See peitub ühest küljest vastuolu erakordses teravnemises tootmise ja turu vahel tootmisvõimsuse määratu suure kasvu tulemusena Ameerika Ühendriikides viimasel ajal ning teisest küljest maailmaturu samaaegses kitsamaks muutumises. Need mõlemad nähtused põhjustas sõda.

Peamiseks raskuseks on korporatsioonide poolt sõja ajal ja pärast sõda akumulatsioonid määratu suure kapitali mahutamise probleem. Kui ongi olemas võimalus selle kapitali tulutoovaks mahutamiseks uutesse tööstusseadmetesse Ameerika Ühendriikides, siis põhjustab see tootmise võimsuse ja mahu suurenemist, suurendab veelgi juba niigi suurt lõhet tootmise ja tarbimise vahel ning süvendab rasket liigtootmise kriisi. Sisemaised investeeringud avaldavad mõju ka teises suunas: nad soodustavad Ameerika Ühendriikide erikaalu edasist tõusu ülemaailmses majanduses. Niisiis, Ameerika Ühendriikide sisemiste kapitalimahutuste kasvuga (kusjuures suur osa kapitalidest võib muide jääda kasutamata, s. o. mittetegutsevaks) kasvab lõhe Ameerika Ühendriikide ja teiste riikide vahel, teravneb võitlus turgude pärast, allutatakse teiste kapitalistlike riikide majandus Ameerika Ühendriikide majandusele, jäävad need riigid endiselt sellesse kriitilisse olukorda, millesse nad sattusid pärast sõda, ning tõmmatakse neid üha enam Ameerika Ühendriikides puhkenud majanduskriisi orbiiti.

Tegelikult, hoolimata suurtest kapitalimahutustest Ameerika Ühendriikides pärast sõda, jäävad määratu suured kapitali akumulatsioonid veel kasutamata, kusjuures turu kitsaks muutumise tõttu muutuvad kapitalimahutused üha vähem tulutoovaks. Sellepärast ilmneb järjest selgemini tendents otsida kapitali tulutoova mahutamise sfääre välismaal, kus niisugused võimalused üldkriisi ja praeguse poliitilise ebakindluse tulemusena samuti pidevalt vähenevad. Siiski tehakse visalt katseid vallutada niisuguseid kapitalimahutuse sfääre; see ongi ameerika ekspansionistlike taotluste põhijooneks.

Nii teatas presidendi juures asuva Majandusnõunike

Nõukogu aseesimees Leon Keyserling, et majandusliku krahhi vältimiseks peavad Ameerika Ühendriigid lähema kümne aasta jooksul leidma sise- ja välismaal uusi müügiturgusid mahuga umbes 400 miljardit dollarit. Kuid seoses majanduskriisi üheaegse arenemisega paljudes maades tuleks need turud põhiliselt teistelt riikidelt valutada. Ühe esimesena esitas programmi majanduskriisi vastu võitlemiseks ameerika imperialismi ekspansiooni teel kogu maailmas Earl Browder. Niisugune on see poliitika, mida põhiliselt toetavad ka ametiühingute konservatiivsed liidrid ning samuti ka liberaalid „Ameeriklased demokraatlike aktsioonide poolt“ tüüpi organisatsioonidest.

Keegi ei suutnud anda rahuldavat seletust, kuidas võib teostada niisugust poliitikat kriisi tingimustes maailmaturul, eriti silmas pidades Ameerika ekspordi spetsiifikat. Ameerika ekspord ületab importi juba alates 1893. aastast, käesoleval ajal aga on see ülekaal saavutanud erakordse ulatuse. Esimese kolme sõjajärgse aastaga moodustas see 25,6 miljardit dollarit; $\frac{3}{5}$ sellest summast finantseeriti Ameerika Ühendriikide valitsuse poolt laenude ja subsiidiumidena. Ameerika imperialistliku majanduse raske olukorra põhjuseks on see, et määratu suure ekspordi tasumine ja tulude saamine suurtelt kapitalimahutustelt välismaal ei saa toimuda kuigi pika aja jooksul impordi abil, kuna Ameerika Ühendriikidel endil on suuri toidu- ja toorainete ressursse. Inglise tööstuse valitsemise kogu ajajärgu jooksul oli inglise kapitalistidel võimalik koguda makse ülejäänud maailmalt, peamiselt toidu- ja toorainete impordi kujul, mida toodeti Inglismaal väga piiratud hulgal. Selleks, et nad saaksid säilitada ekspordi praegust taset, rääkimata juba selle mitmekordsest suurenemisest, ning samuti ka selleks, et leida turgu kapitalimahutusteks välismaal, peavad Ameerika Ühendriigid ka edaspidi võtma tarvitusele valitsuse poolt ülemaailmses ulatuses finantseerimise erakordseid abinõusid ja leidma viise maksude kogumiseks nende mahutuste eest. Keyserling-Browderi programmist kinnipidamisel oleks tarvis, et erakapitalimahutused välismaal või finantseerimine valitsuse poolt või mõlemad kokku hoitaks fantastiliselt kõrgel tasemel — 20—25 miljardit dollarit aastas.

Kapitali eksport niisuguses ulatuses tähendaks kogu maailma otsest koloniseerimist ameerika monopolistliku kapitali poolt, uue ülemaailmse impeeriumi, ameerika ülitrusti kujunemist, mis hõlmaks kogu maakera. Monopolistlik kapital seda muidugi taotleb, millega ongi seletatav ameerika imperialismi agressiivne olemus. Kuid, nagu juba ammu näitas Lenin, on niisugune ainult arenemise tendents; selle lõpulejõudmist segavad määratu suured vastumõjuvad jõud, mis katsete puhul saavutada seda eesmärki alati liikuma hakkavad.

Muidugi, Ameerika Ühendriigid taotleavad praegu energiliselt garantiisid oma välismaistele kapitalimahutustele ja neilt saadavaile kasumitele. Nad tegutsevad nii juba ammu, eriti Ladina-Ameerikas. Kuid nüüd taotlevad nad seda ülemaailmses ulatuses Havanna kaubandusmäärustiku ja Marshalli plaani teel ning samuti ka Trumani investeerimise „uue julge plaani“ elluviimise teel. Nende garantiide puudumisel või otsese võimaluse puudumisel nende realiseerimiseks sellises ulatuses, mida tingib Ameerika majandusliku olukorra tõsidus, toimub kapitali eksport peamiselt valitsuse laenude ja subsiidiumide kujul, mis on agressiivse välispoliitika tööriistaks. Nende subsiidiumide eest omandavad ameerika imperialistid uusi mõjualasid, saavad baase, kehtestavad kontrolli strateegilise tooraine üle ja kasutavad tervet rida teisi privileege, mis neil võimaldab, nagu nad loodavad, muuta kogu maailm kindlaks kohaks Wall Streeti investeringutele.

Majanduskriisi iseloom

Kui turgude probleemi lahendust ei leita välismaal, kas siis siseturg suudab ülal hoida tootmise ja tööga kindlustatuse kõrget taset? Vastuse sellele küsimusele annab praegune majanduskriis. Kogumiku teistes osades käsitletakse üksikasjaliselt areneva kriisi mitmesuguseid külgi ning kriisi mõju tööliste, neegrite, farmerite ja keskklasside üksikute kihtide olukorrale.

Meie peamine järeldus majanduskriisi suhtes seisab järgnevas: tsükliline liigtootmise kriis algas 1948. a. sügisel. Kriis areneb võrdlemisi aeglaselt kuid pidevalt juba pool aastat. Sõjaks valmistumine segab tsükli

normaalset käiku ja viib kahtlemata selleni, et kriis hakkab ebaühtlaselt tabama mitmesuguseid majandusharusid. Kuid käesoleval ajal ei ole näha mingisuguseid asjaolusid, mis võiksid vältida järsku langust.

Tsükliline kriis areneb kapitalismi üldkriisi tingimustes, mis on teravnenud ja millel peavad sellepärast olema suured poliitilised tagajärjed. Majanduse sõjajärgne tsükliline arenemine (kaasa arvatud 1946. aastal alanud tõusuperiood ja languse perioodi algus 1948. a. lõpul) toimub pealegi tootmise taseme alanemise üldise tendentsi taustal võrreldes kõrgpunktiga, mis saavutati sõja ajal, 1943. aastal. Pärast sõda ei ole tootmise tase kordagi veel saavutanud sõjaaja kõrgpunkti.

Tootmise taseme üldise alanemise tendents Ameerika Ühendriikides avaldus esmakordselt kolmekümnendatel aastatel. Selle ajajärgu iseloomustavaks jooneks oli see, et rahuaja tingimustes ei toimunud pärast kriisi täielikku taastamist. Raske kriis kolmekümnendate aastate algul oli kõige kestvam ja kõige teravam kriis imperialismi ajastul. Tootmise langus algas 1929. a. juunis, ammu enne börsikrahhi, ning kestis kolm aastat ja üheksa kuud kuni 1933. a. märtsini, millal tootmine oli langenud peaaegu poole võrra võrreldes 1929. a. kõrgpunktiga. Seejärel algas aeglane tõus, mis kestis kolm aastat ja kümme kuud kuni 1937. a. augustini. Sel ajal püsis tootmise tase ikka veel mõnevõrra madalamal 1929. a. kõrgpunktist. Kuid ametlikel (tugevasti vähendatud) andmeil oli siis 8 miljonit töötut 13 miljoni vastu 1933. aastal ja 1,5—4 miljoni vastu 1929. aastal. Tegelikult aga oli 1937. aastal umbes 12 miljonit töötut ja 1933. aastal rohkem kui 16 miljonit.

Esmakordselt ei lõppenud majanduslik tsükel täieliku taastamisega. Marksistid nimetasid seda olukorda eri liiki depressiooniks, mille ajal tõus, mis algas pärast kriisi sügavpunkti, ei viinud eelmise tõusu kõrgpunkti ületamiseni, kusjuures säilisid üksikud kriisilised nähted, esmajoones suur töötute armee. Sellest, et taastamine kandis ainult ajutist ja mööduvat iseloomu, andis tunnistust uus järsk langus, kus 1937. a. suve lõpust kuni 1938. a. kesksuveni tootmine vähenes $\frac{1}{3}$ võrra eelmise aastaga võrreldes. Ametlike andmete järgi, mida arvatakse olevat vähendatud umbes 4 miljoni võrra, oli töötuid tunduvalt rohkem kui 10 miljonit.

„Uue kursi“ abinõud, mis on rajatud kujutlusele, et riigi vahelesegamine majandusse suudab peatada tootmise taseme loomulikku tsüklilist alanemist ja parandada olukorda, soodustasid mõnede laialdastele rahvahulkadele kõige raskemate hädade pehendamist, ei avaldanud aga otsustavat mõju tsükli enda käigu muutmise suhtes.

Ainult relvastumine ja sõda osutusid küllalt võimsateks stiimuliteks tootmise ja tööga kindlustatuse uue kõrge taseme saavutamiseks Ameerika majanduses. See oli kapitalismi roiskumise äärmiseks väljenduseks, ehkki mõnevõrra varjatud kujul imperialistlikus leeris tekkinud lõhe tulemusena ja antifašistliku liikumise võimsa tõusu tulemusena sel ajal, millal Ameerika Ühendriigid astusid sõtta hitlerliku Saksamaa vastu. Kuid alles 1940. aastal, kui algas majanduse üleviimine sõjarööbastele välismaiste tellimuste alusel relvastusele ja Ameerika enda ümberrelvastamise alusel, tõusis tootmine esmakordselt kõrgemale 1929. aasta tasemest. Ametlikel andmeil oli töötuid ikka veel üle 8 miljoni. Pearl Harbourile kallaletungimise hetkel oli tootmise tase juba 50% kõrgem kui 1938. aastal, töötuid aga oli ikka veel peaaegu 5 miljonit.

Alles siis kui Ameerika Ühendriigid olid täielikult sõtta astunud, kulutades sõjale ligi poole kogu rahvatulust sõjategevuse maksimaalse pinge ajal, ja alles siis kui tootmise sõjaeelne tase oli rohkem kui kahekordselt ületatud ja 12 miljonit töölist sõjaväkke kutsutud, alles siis langes töötute arv ametlikelt vähendatud andmeil alla ühe miljoni.

Valitsuse kulutused sõjale ületasid mitmekordselt kulutusi abinõudele „uue kursi“ läbiviimiseks. See leidis väljendust riigivõlas, mida võib vaadelda kui defitsiidi katmise vahendit. Kogu „uue kursi“ teostamise ajal 1933. a. keskpaigast kuni 1939. a. alguseni suurenes riigivõlg ligikaudu 16 miljardi dollari võrra, sõjakulude tulemusena aga suurenes see 240 miljardi dollari võrra, s. o. 15 korda kiiremini kui „uue kursi“ eelmisel ajajärgul.

Niisiis võib teha järelduse, et kapitalismi üldkriisi tingimustes sel ajajärgul, mis lõppes Teise Maailmasõjaga, on kapitalismi põhiline vastuolu — vastuolu

tootmise ühiskondliku iseloomu ja omandamise era-
viisilise iseloomu vahel — muutunud niivõrd suureks, et
see muutis Ameerika majanduse, mis juba siis moodustas
ligi poole ülemaailmsest kapitalistlikust majandusest,
kogu arenemise käigu. Kui pidada tõusuks majandusliku
tsükli kasvu kuni eelmist tõusu ületava punktini, —
niisugune ületamine aga on kapitalistlikus majanduses
olnud tavaliseks nähtuseks, — siis tuleb tunnistada, et
kolmekümnendatel aastatel tõusu ei
olnud.

See tendents tootmise taseme üldiseks alanemiseks,
mis tekkis Ameerikas kolmekümnendail aastail, asendus
Teise Maailmasõja ajal vastupidise tendentsiga. Ei tohi
aga unustada, et see toimus üksnes siis, kui oli täies
hoos ülemaailmse ulatusega sõda, mille laastav tegevus
ei puudutanud pealegi Ameerika Ühendriike, kes kind-
lustasid oma positsioone teiste maade arvel. Ameerika
Ühendriigid olid arsenaliks sõjale, mida pidasid peami-
selt teised maad niisugustes tingimustes, mis vaevalt
võivad korduda. Lühikesel nelja-aastaselt ajavahemikul,
aastail 1940—1943, saavutas Ameerika Ühendriikide
majandus tänu sõjaboomile uuesti kõrgpunkti. Kuid
seejuures arenesid enneolematu ulatuses tootmisvõim-
suse potentsiaalne ülejääk ja teised kriisinähted, luues
kapitalismi üldkriisi teravnemise tingimustes pinda
ülisügavale liigtootmise kriisile.

Pärast seda, kui sõja ajal, 1943. aastal, oli saavutatud
kõrgpunkt, algas tootmise tagasiminekuks, mis haaras suurt
osa 1946. aastast. Presidendi juures asuva Majandus-
nõunike Nõukogu indeksi kohaselt oli mittepõllumajan-
duslik tootmine suurima languse momendil 1946. aastal
peaaegu 25% võrra madalam sõjaaja maksimaalsest
tasemest. Niisiis tootmise tagasiminekuks, mis kestis kolm
aastat, oli peaaegu niisama järsk kui langus, mis kestis
üks aasta (1937—1938). Kuid isegi suurima languse
momendil 1946. aastal oli tootmise tase siiski 60% võrra
kõrgem 1939. aasta tasemest.

Tootmise kahanemine, mis algas täies hoos oleva sõja
ajal, annab tunnistust sõjaboomi ajal tekkinud kriisi
tegurite tugevast mõjust. Seda kahanemist põhjustas
aga veel rida erilisi tegureid. Murrang võidu poole, mis
kujunes Nõukogude rindel aastail 1943—1944, tõi kaasa
sõjaliste tellimuste tunduva kahanemise Ameerika

Ühendriikides. See põhjustas äärmise desorganiseerituse, mis iseloomustas üleminekut rahuaaja kaupade tootmisele sõjatööstuse niisugustes juhtivates harudes nagu autotööstus, elektriseadmete tootmine, kapitaalehitus ja masinaehitus; seoses sellega kahanes ka terase tootmine. Üleminek rahuaegsele tootmisele algas 1944. aastal, kuid tootmise laialdast arendamist pidurdas kohe pärast sõja lõppu ettevõtjate vastupanu palga tõstmisele (mis tekitas massilise streigiliikumise 1946. aastal) ja jätkuv strateegilise tooraine puudus.

Kas esimestel sõjajärgsetel aastatel oli olemas ajutine alus tootmise mahu tõusuks kõrgemale tasemele kui enne sõda? Sellele küsimusele tuleb vastata jaatavalt, arvestades seda, mis toimus pärast 1946. aastat. 1946. aastal algas tõus, mis kestis 1948. aasta sügiseni. Selle tõusu kõrgpunktil, käesoleva languse eel, oli tootmise tase ikka veel 12% võrra madalam sõjaaegsest maksimumist, kuid 80% võrra kõrgem kui sõjaeelisel aastal.

Kõneldes kapitalismi üldkriisist tingitud majandusliku tsükli deformeerumisest tuleb eelkõige märkida, et tootmise sõjajärgses kasvus etendasid tähtsat osa riiklikud kulutused relvastusele ning ümberpiiramise ja ekspansiooni poliitika finantseerimisele. Need suured kulutused, mis moodustasid 10% rahvuslikust koguproduktist, etendasid tööstusliku tootmise taseme languse edasilükkamisel kahtlemata tähtsat osa, eriti 1947. a. lõpul ja 1948. aastal.

Samal ajal suurenesid tunduvalt erakapitalimahutused, mis moodustavad kapitalistliku tsükli liikumise aluse. Kolme aasta jooksul (1946—1948) moodustasid eramahutused ehitusteks ja ettevõtete ümbersisustamiseks 47 miljardit dollarit 25 miljardi dollari vastu, mida investeerisid riik ja eraisikud kõigi viie sõja-aasta kestel. Investeeringute summa sõjajärgseil aastail on hindade tõusu ja tagavaradega spekuleerimise tulemusena muidugi tugevasti suureks paisutatud; peale selle ei saa seda summat lihtsalt kõrvutada sõjaaegse summaga, sest kulutuste erikaal tootmise ratsionaliseerimiseks on tunduvalt kasvanud võrreldes kulutustega uute võimsuste käikulaskmiseks. Kuid siiski tuleb konstateerida seda tähtsat asjaolu, et nende suurte kapitalimahutuste tulemusena, ehkki need ei olnud suured võrreldes olemasolevate tootmisvõimsuste ja kapitaliga, kriisi

põhiline tegur — tootmise võimsuse ülejääk võrreldes turgude mahuga — kasvas võrratult suuremaks tootmisvõimsuse juba niigi määratu suurest ülejäägist, mis oli kujunenud sõja ajal.

Juba ilmnunud sõjajärgsete tendentside alusel peame tegema järelduse, et Ameerika Ühendriikides on praegu liigtootmise kriis ja et see areneb 1943. aastal alanud majandusliku aktiivsuse üldise languse raamides. Sellele vaatamata, et võrreldes sõjaeelse ajaga on majandus kõrgel tasemel, toimuvad sõjajärgsel ajajärgul majanduse kõik kõikumised sõjaaegsest maksimumist tunduvalt madalamal tasemel. Üldiselt valitseb viimase viie aasta jooksul languse tendents, mis läbib kapitalistliku tootmisviisi produktiks oleva majandusliku tsükli kõiki tõuse ja langusi.

Niisiis, üldise languse tendents, mis esmakordselt ilmes kolmekümnendatel aastatel, andis end uuesti tunda alates 1943. aastast, kuid tunduvalt kõrgemal tootmise tasemel. Sõjaboomi ja sõjajärgse tõusu ajal aastail 1946—1948 kogunes pealegi tegureid, mis põhjustasid selle tendentsi teravamat avaldumist.

Kui praegune tootmise kahanemine muutub languseks, mis oma ulatuselt läheneb kolmekümnendate aastate langusele, s. o. kui see moodustab peaaegu 50%, siis läheneb tootmise tase varsti sõjaeelse kriisi kõige madalamale punktile — 1938. aasta tasemele, kusjuures töötute arv ületab tunduvalt 1938. aasta arvu — 12 miljonit. Suure hulga poliitiliste tegurite, eriti niisuguse teguri nagu sõjaohu olemasolu puhul, ei saa keegi ennustada, et sündmused arenevad just selliselt. Me võime ainult kõnelda asjaoludest, mis selles suunas mõjuvad, ning püüda hinnata vastumõjuvaid jõude, — nii neid, mis on olemas käesoleval ajal, kui ka neid, mida võidakse liikuma panna.

Terve rida praeguse kriisi jooni, isegi selle varasel etapil, peegeldavad otseselt kapitalismi üldkriisi. Üks neist joontest seisab selles, et see majanduskriis levib kohe üle kogu maailma. Kapitalismi üldkriisi mõjul ja seoses Ameerika majanduse järsult kasvanud osatähtsusega maailmamajanduses on paljudele kapitalistlikele riikidele praegu iseloomustav raske tööpuudus ning samuti ka liigtootmise ja turgude kitsaks muutumise

sümptoomid. See tugevdab kriisilisi nähteid ka Ameerika majanduses.

Teiseks jooneks, mis annab tunnistust olukorra põhilisest ebapüsivusest, on ebatavaliselt suur töötute arv tootmise suhteliselt väikese kahanemise juures. Kui tootmine kuue kuuga kahanes ainult 6% võrra, siis muutus tööpuudus rohkem kui kaks korda suuremaks, ulatudes autoriteetse hinnangu kohaselt 5 miljoni inimeseni. Niisuguse tempo juures piisab tootmise üsna väikesest kahanemisest, et lühikese ajaga luua „normaalne“ töötute armee, mis on tunduvalt suurem kui 10-miljoniline töötute armee kolmekümnendate aastate niinimetatud taastamise ajajärgul. Ning see toimub tööliste, neegrite ja väikekodanluse elutingimuste pideva halvenemise taustal, eriti pärast sõja lõppu. Selle tulemusena annavad end kriisi nähted üha rohkem tunda.

Siinkohal tuleb ära märkida terava kriisi teine tähtis sümptom — kriisi algus põllumajanduses juba enne tööstusliku tootmise alanemise algust, samuti põllumajandusliku kriisi läbipõimumine üldise majanduskriisiga.

Praegu on olemas pikaldase kriisi alguse tunnuseid põllumajanduses, mis meenutavad kahe maailmasõja vahel 20 aastat pidevalt kestnud kroonilist kriisi. Praegu arenev kriis toob eriti raskeid tagajärgi neegrite-kropperitele¹ ja rentnikele „musta vööndi“ istandustes.

Nagu juba öeldud, kõige tõsisemad tegurid, mis soodustavad kriisi süvenemist, on kapitalismi üldkriisi mõju tulemuseks maailmaturule tervikuna. Peale selle, rida asjaolusid, mis tekivad otseselt Ameerika majanduse pinnal, soodustavad kriisi pikalevenimist, ehkki nende mõju avaldub mitmesugustes majandusharudes erisuguselt ja põhjustab ebanormaalselt arengut. Nagu juba öeldud, on kõige olulisemaks neist asjaoludest see kõrge tase, millelt algab kriis ja mis löi tootmisvõimsuste

¹ Kropperite hulka kuuluvad pooleteramehed, kes on sunnitud maaomanikule või rentijale maksma natuuras mitte ainult maa kasutamise eest, vaid ka viimaste käest saadavate tööloomade, inventari, seemnevilja, väetise jne. eest. Kropperid on halastamatult eksploateeritav osa farmeritest. Kõige rohkem on kroppereid lõunaosariikides, eriti neegrite hulgas. (T o i m.)

enneolematu ülejäägi ning erakordselt suurearvulise tööliste armee. Seetõttu on oodata määratu suurt tööpuudust isegi kriisi varasel etapil.

Teiste tähtsate tegurite hulgas, mis viivad kriisi süvenemiseni, tuleb nimetada monopoliseerimise kõrget taset. Tänu kontrolli tsentraliseerimisele suurkapitalide üle võidakse kapitalimahutusi suurtesse rahvamajandusharudesse otsekohe katkestada monopolide võrdlemisi väikesearvuliste mõjuvõimsate juhtivate organite otsusel, kes kontrollivad kapitalimahutuste põhilist voolu; see võib viia kriisi äkilise puhkemiseni.

Iseloomustav monopolide edasine kasv viimase kümne aasta jooksul, eriti uus ühendamiste laine toiduainete- ja õmblustööstuses, põhjustab samuti hindade kõrget taset tootmise kahanemise juures, mis viib kriisi tugevnemiseni. Elanikkond kannatab kõrgete hindade all vähenevate tulude juures, kasvava täieliku ja osalise tööpuuduse all. Tõsi küll, isegi suured trustid võivad olla võimetud takistama hindade järsku langust sügava kriisi ajal, kuid kriisi varajastel etappidel võivad nad kahtlemata hoida monopoolseid hindu; sellega muudavad nad turu veelgi kitsamaks ja kiirendavad kriisi arenemist. Need tendentsid suurendavad tugevasti tootmisvõimsuste alakoormatust, mis on Ameerika majanduse krooniliseks haiguseks pärast kahekümnendate aastate boomi.

Võib osutada veel ühele tähtsale tegurile, mis viib kriisi süvenemiseni, — toodangu edasine kasv ühe tööliste kohta pärast tunduvat, ehkki ilmselt ebaühtlast suurenemist, mis saavutati sõja ajal. Tööstuse pidev ratsionaliseerimine selle ümbersisustamise tulemusena, mida teostati viimaste aastate jooksul, kergendab töö intensiivistamise kõigi liikide kasutamist ja suurendab tööliste ekspluateerimise normi. Uue tehnoloogia kasutamise ja kurnamissüsteemi täiustamise tulemuseks on ühest küljest vallandamised ja üleminek mittetäielikule töönaðalale ning teisest küljest kurnamissüsteem tööd omavaile töölistele. Selle tulemused avalduvad täiel määral siis, kui ettevõtjad püüavad veeretada kogu kriisikoorma tööliste õlgadele. Nad hakkavad siis üha enam kasutama kurnamissüsteemi ning samuti ka ratsionaliseerimist, et säilitada oma kasuminormi tööliste veel suurema ekspluateerimise teel. Töölised näevad töö

intensiivistamises juba lähenevate massiliste vallandamiste ja raske kriisi kindlat tunnust; vastupanu tööintensiivistamisele on nende võitluses kesksel kohal.

Niisugused on põhilised tegurid, mis soodustavad majanduskriisi erakordselt terava staadiumi saabumist.

Rahvahulkade võitlus püüde vastu veeretada kogu kriisikoorem rahva õlgadele on ekspluateerimise suurendamisele reageerimise üks tähtsamaid momente; tööliste iga edusamm selles võitluses aitab pehmenada kriisi tagajärgi.

Valitsuse poolt relvastusele ja niinimetatud „külmale sõjale“ tehtavate kulutuste kõrge tase, nagu juba öeldud, etendas olulist osa tootmise sõjajärgse kasvu kindlustamisel. Kuid praegu ilmneb see tähtis asjaolu, et need kulutused ei saa kriisi vältida. Sõjakulud ja kulutused „külmale sõjale“ saavutasid kõrgeima taseme 1948. a. sügisel, kuid just siis algaski praegune majanduskriis. Lähemas tulevikus ettenähtud sõjaliste kulutuste suurendamine võib ajutiselt aeglustada kriisi arenemise tempot, kuid seda on ilmselt vähe selleks, et ära hoida kriisi terava staadiumi saabumist, millal täielikult astuvad tegevusse selle võimsad liikumapanevad jõud.

Monopolistlik riik ja sõda

Me seisame nüüd reaalse ohu ees; see seisab selles, et kriisi edasisel teravnemisel, kui kriis läbib „puhastuse“ staadiumi (seda staadiumi igatsevad monopolistid aga selleks, et õiendada arved ametiühingutega ning et välja tõrjuda suured konkurendid ja keskmised ettevõtjad), muutub sõjaperspektiiv üha ahvatlevamaks monopolistlikule kapitalile.

Asetades küsimuse selliselt, ei kavatse me sulgeda silmi selle ees, et juba praegusel staadiumil, kus kriis ei ole veel muutunud väga teravaks, on olemas visatendents järsu pööraku tegemiseks hoogsalt arendatavale sõjamajandusele ja otseselt sõjale. Kuid kapitalismi üldkriisi tingimuste tulemusena, missugustest me kõnelesime eespool, eriti rahujõudude edasise arenemise tulemusena sotsialismi ja demokraatia poole, muutub monopolistlikule kapitalile äärmiselt raskeks leida väljapääs praegusest kriitilisest olukorrast sõjaga.

Sellest ei piisa muidugi selleks, et monopolistlikku kapitali tagasi hoida katsest minna niisugust teed mööda. Juba praegu ajab ameerika monopolistlik kapital poliitikat, mis viib sõjale, ja teostab sisemaal laialdast pealetungi rahva vastu; see pealetung algas katsega ajada kommunistlik partei põranda alla. Kriisi süvenemisega kasvab ka surve selles suunas.

Reaktsioon on haaranud Ameerika Ühendriikides tähtsad positsioonid, mis lähendab sõjaohtu. Miljardid, mis on kulutatud relvastusele ja „külmale sõjale“, ei muutnud kriisi põhilist käiku, kuid nad avaldasid suurt mõju monopolide ja riigi struktuurile. Monopolide tihedam kokkukasvamine riigiga ajajärgul, kus ameerika imperialism püüab saavutada maailmavalitsemist, on viinud riigi edasise militariseerimiseni, militaristlik-monopolistlike ringkondade mõju suurenemiseni riigis, sõjaliste kulutuste muutumiseni uueks ja alaliseks Ameerika majandusele mõjuvaks teguriks. Kujunevad militariseeritud monopolistliku riigi piirjooned niisugusele riigile omase fašistlikku tüüpi reaktsiooniga ja sõjaohuga. Tehakse üha visamaid katseid suruda sellesse süsteemi ka ametiühingud — käesoleval ajal peamiselt juhtiva ladviku toetuse võitmise teel sõjaks valmistumise programmide teostamiseks ja tööliste õiguste piiramise teel Taft-Hartley meetoditega.

Niisugune on praegu Ameerikas valitsev tendents. Kuid ei tohi ignoreerida ka mitmesuguseid palliativseid abinõusid, missuguseid praegu kuuldavasti sepsitatakse Washingtonis ja mis kriisi edasisel süvenemisel võivad leida monopolistliku kapitali toetust.

Kõne all oleva valitseva tendentsi olemust formuleeris väga kokkusurutult ühe kõrgema riikliku organisatsiooni juhataja, kes tegeleb sõjalise reguleerimisega. Ta teatas, et majandusliku mobilisatsiooni eesmärgiks on luua „majandus, mis on plaanitav, kontrollitav ja juhitav tsentraliseeritud korras“ relvastatud jõudude toetamise eesmärgil. Niisugust majandust ei olnud Ameerika Ühendriikides isegi sõja ajal, sest selletaoline plaanimine on võimatu kapitalistliku tootmise kaootilise iseloomu tõttu. Igal juhul toimub praegu monopolistlikku tüüpi koordineerimine mitmesuguste majandusharude vahel põhiliste monopolistlike keskuste huvides ja kooskõlas uue sõjamajanduse elementide loomise ülesannetega.

Kuid me ei saa piirduda öelduga. Peame märkima, et presidendi juures asuv Majandusnõunike Nõukogu püüab tõsise kriisi ilmsete sümptomide mõjul võtta „keskmist kurssi“ majanduse täieliku militaristlik-monopolistliku koordineerimise ja niinimetatud „sotsiaalse heaolu riigi“ (welfare state) vahel. Nõukogu liikmed kui „reaalsed poliitikud“ teatavad oma kolmandas aastaaruandes, et nad üldse ei kavatse teostada sotsiaalset plaanimist, kuid nad esitavad „reguleeritava majanduse“ idee, mis mõnevõrra meenutab „uue kursi“ poliitikat, pannes ette finantseerida võitlust kriisi vastu eelarve puudujäägi arvel.

„Reguleeritava majanduse“ all mõistavad nad, nende sõnade järgi, niisuguseid riiklikke abinõusid, mis võivad mõju avaldada majandusliku aktiivsuse mõningaile liikidele või neid isegi kontrollida, kuivõrd see ei muuda majanduse põhilist iseloomu, s. o. selle kapitalistlikku iseloomu. Visalt rõhutades, et tuleb vältida äärmisi abinõusid, mis võiksid nõrgestada „erainitsiatiivi“ ja piirata trustide vabadust, defineerivad nõukogu liikmed „keskmist kurssi“ järgnevalt: „Käies siksakilist teed, mis on iseloomustav sotsiaalpoliitika arenemisele meie maal, me loome oma erilise ettevõtjate ringkondade ja valitsuse tegevuse ühenduse tüüpi segamajanduses, mis ei ole ei plaanilise ühiskonna majandus ega laissez faire süsteem.“

See on muidugi utopiaks ühiskonnale, mis juba on monopolide võimu all ja lakkamatult liigub majandusliku võimsuse veel suuremale kontsentreerumisele ja monopolide veel avalikumale valitsemisele riigi üle. Mitte mingisugust „keskmist kurssi“ pole olemas. Senikaua kui monopolid juhivad riiki, ei saa olla ka „segamajandust“, kus sotsiaalne plaanimine etendaks mingit osa. „Reguleeritava“ või „juhitava“ majanduse programmid on pettus, mis maskeerib trustide loomise varjatud protsessi ja riiklik-monopolistliku kapitalismi kasvu, mille väljenduseks on need programmid.

Seda kõike tõestasid juba kolmekümnendate aastate kogemused. Pingutades jõudu maa väljatõmbamiseks sügavast majanduskriisist kasutas „uus kurss“ paljusid „reguleeritava majanduse“ elemente. NIRA (seadus rahvuslikust tööstuslikust taastamisest) oli tähtsaks samuks riigi poolt teostatava majanduse kartelliseerimise elluviimise alal, s. o. tervete majandusharude allutamise

alal juhtivate monopolistlike firmade otsesele kontrollile. Niisugune on riigi poolt majandusellu vahelesegamise põhisuund, kusjuures see vahelesegamine lakkamatult suureneb, olles kapitalismi üldkriisi oluliseks küljeks.

Ehkki selle arvel ei tule luua illusioone, ei tohi siiski teha viga, loobudes võitlusest sotsiaalsete abinõude eest, mis võivad pehmenada kriisi kõige raskemaid tagajärgi rahvale. See võitlus muutub üheks põhiliseks vahendiks töölisklassi ja progressiivse liikumise käes selleks, et sundida monopolistlikku riiki vähendama sõjalisi kulutusi ja suurendama kulutusi sotsiaalseteks vajadusteks. Ei tohi unustada, et tööliste, neegrite ja elanikkonna teiste kihtide saavutused „uue kursi“ ajal olid klassivõitlusega kättevõidetud järeleandmiste tulemuseks ja et nende säilitamiseks tuli osutada suurimat valvsust ja lakkamatult teostada poliitilist mobilisatsiooni, ühendades rahva jõude reaktsiooni jõudude ja monopolide vastu.

Perspektiivid

Millised on lähema aja perspektiivid?

Kui me üldine analüüs on õige, siis ootab meid erakordselt teravate võitluste ajajärk, mis annavad progressiivsetele jõududele võimaluse ohjeldada reaktsiooni ja saavutada suurt edu. See perspektiiv tuleneb olukorrast, et olemasolevate ülemaailmsete jõudude praeguse vahekorra juures on võimalik sõda takistada.

Sõja või rahu probleem lahendatakse eelkõige suurte massilahingute tulemustega, mis seisavad ees majanduskriisi uuel staadiumil. Need lahingud süvendavad kapitalismi üldkriisi ja mobiliseerivad sisemaal ja väljaspool seda uusi võimsaid jõude võitlusele rahu eest.

II PEATUKK

KRIISI ARENEMINE AMEERIKA ÜHENDRIIKIDES

Enne Teist Maailmasõda ei suutnud ameerika kapitalism ületada eri liiki depressiooni, mis järgnes 1929.—1932. a. tsüklilisele kriisile. Ajajärku aastail 1933—1939 iseloomustas krooniline massiline tööpuudus, tootmisvahendeid tootvate tööstusharude jätkuv mahajäämine tarbimisesemeid tootvaist tööstusharudest, tööstusettevõtete ennetamatu alakoormatus, kapitali ekspordi vähenemine ja põllumajanduse krooniline kriis.

Kogu põllumajanduslik toodang, s. o. tööstusliku tootmise, mäetööstuse, ehitustegevuse, elektrijaamade ja gaasivabrikute toodang ning samuti ka transpordi vedude maht oli 1939. aastal 5% võrra madalam kui 1929. aastal, hoolimata sellest, et iseseisvat tegevust omava elanikkonna arv suurenes rohkem kui 6 miljoni inimese võrra. Ettevõtete alakoormatus, mis 1929. aastal moodustas 19% üldisest tootmisvõimsusest, suurenes 1939. aastal 33%-ni. Ametlike andmete kohaselt oli töötute arv 1939. a. kestel keskmiselt 9,5 miljonit inimest.

Kolmekümnendate aastate kestel vähenes suhteliselt tootmistööd tegevate tööliste arv võrreldes mittetootvate tööliste arvuga; selles väljendus ameerika kapitalismi kasvav parasitism. 1929. aastal tegi tootmistööd 44% kõigist mitte põllumajanduses töötavaist töölistest ja teenistujatest. 1939. aastal langes nende erikaal 39%-ni.

Tööstustoodangu maht oli 1939. aastal umbes 1% võrra madalam kui 1929. aastal. Kuid tööliste arv, kes töötasid otseselt töötlevas tööstuses, vähenes 6% võrra ja töötatud inimtundide arv 20% võrra. Kasvanud tööviljakuse tagajärjel suurenes krooniliselt tööpuuduse all kannatavate tööliste armee. Toodang ühe inimtunni kohta suure-

nes töötlevas tööstuses kolmekümnedate aastate kestel 28⁰/₀ võrra.

Kapitalismi üldkriisi süvenemine ja jätkuv eri liiki depressioon suurendasid disproportsioone mitmesuguste tootmisharude vahel. Nii oli töötleva tööstuse toodang 1939. aastal ainult vähe madalam 1929. aasta tasemest, kuid pikemat aega kasutatavaid kaupu tootvate tootmisharude toodang langes 17⁰/₀ võrra, kusjuures lühiajaliselt kasutatavate kaupade toodang 17% võrra kasvas. Ehitustegevuse maht vähenes 33% võrra ja veod 10⁰/₀ võrra. Elektrienergia ja gaasitootmine kasvas 37⁰/₀ võrra. Põllumajanduslik toodang suurenes 7⁰/₀ võrra, kuid põllumajandussaaduste hinnad olid 36⁰/₀ madalamad 1929. aasta tasemest.

Sõjamajandus

Teise Maailmasõja algusega kasvas järsult toodang ning suurenesid tugevasti tootmisvõimsused tööstuses ning samuti ka tootmisvõimsuste kasutamine; selle kasvu aluseks oli sõjamaterjalide väljalase. Enne ümberlülitumist sõjalisele tootmisele nõudsid ja saavutasid monopolid suuri soodustusi maksude alal ja kõrgete kasumite garantii. Seda tunnistas 1941. aastal ametlik riiklik häälekandja, kes teatas: „Ettevõtjad keelduvad töötamast, kui ei võeta vastu nende poolt dikteeritud tingimused. Nende käsutuses on looduslikud ressursid, likviidsed aktivad, juhtivad positsioonid maa majanduses, tehniline sisse-seade ja tootmise saladused. Esimese Maailmasõja kogemused, mis nähtavasti korduvad, näitavad, et ettevõtjad lasevad käiku kõik need vahendid ainult sel juhul, kui neile „makstakse nagu kord ja kohus“. See on tegelikult šantaaz, ning seejuures mitte eriti hoolikalt maskeeritud.“¹

Sõja-aastate kestel, aastail 1940—1944, kindlustasid valitsuse sõjalised tellimused ameerika kapitalistidele uue laialdase turu. Aastail 1939—1944 kahekordistus mittepõllumajandusliku toodangu üldine maht. Töötleva tööstuse toodang kasvas 116⁰/₀ võrra. Uutesse tootmisvõimsustesse investeeriti umbes 25 miljardit dollarit, kusjuures umbes ²/₃ investeeritud summadest andis valitsus.

¹ Temporary National Economic Committee. Monograph No. 26.

Uued tööstusharud — sünteetilise kautšuki ja aatomienergia tootmine — loodi valitsuse poolt; niisugused tööstusharud nagu lennukitööstus, laevaehitus ja alumiiniumitootmine laiendati samuti tunduvalt riiklike summade arvel. Eramahutusi uute võimsuste ehitamiseks subsiideeris valitsus laialdaselt tasutud maksude tagastamise teel; seda tehti kiirenenud amortisatsiooni ettekäändel. Suured investeeringud uutesse ettevõtetesse ja sisseseadetes suurendasid tööstuse tootmisvõimsust ligikaudu 40% võrra, ehkki kõiki uusi võimsusi polnud võimalik kasutada rahuaegseks tootmiseks. Samal ajal suurenes sõjamajanduse nõuete tõttu tootmisvõimsuste kasutamine rohkem kui $\frac{1}{3}$ võrra, mõõdetuna masintundide arvuga nädalas. Kuid isegi sõjalise tootmise maksimaalse arendamise ajajärgul ei olnud tootmisvõimsused täielikult koormatud. Seda takistasid valitsusega sõlmitud lepingute tingimused, mis tagasid ettevõtjaile kindlaksmääratud tulu, ja kapitalistlikule tootmisele omane anarhia. 1944. aastal ei kasutatud umbes 15% tootmisvõimsustest.

Sõjamajandus teravdas ameerika kapitalismi vastuolusid. Tootmisvõimsuste laienemine toimus väga ebaühtlaselt. Terasetööstuse võimsus suurenes vähem kui 20% võrra, samal ajal kui värvilise metallurgia võimsus kasvas tunduvalt rohkem kui 200% võrra. Mittemetallitöötlevais tööstusharudes oli suurenemine vähem kui 10%. Lennukiehitustööstuses, laevaehituses, kerge metallide ja lõhkeainete tootmises, mille erikaal tööstuses oli 1939. aastal väike, töötas 1944. aastal üle 20% Uhendriikide kõigist tööstustööstustest. Peaaegu ühe kolmandiku kogu töötleva tööstuse toodangust moodustasid 1944. aastal relvastusesemed ainult ühe protsendi vastu 1939. aastal. Tootmise kasv ja võimsuste laienemine sõja ajal oli seotud riigi sõjaliste vajadustega. Sõjajärgse tsiviilturu võimaluste suhtes osutus ameerika kapitalismi tootmisvõimsuste ülejääk palju suuremaks kui 1939. aastal.

Sõjamajanduse ebakindlus väljendus samuti ekspordi forsseerimises tellimuste täitmise abil lend lease'i alusel. Eksport kasvas 3,2 miljardilt dollarilt 1939. aastal 14,3 miljardi dollarini 1944. aastal — sõjaaja kõrgpunktini. Seoses lend lease'i järsu kärpimisega kohe pärast sõja lõppu vähenes eksport 1945. aastal 9,8 miljardi dollarini.

Ka tööga kindlustatuse kõrge tase oli seotud sõjalise

tootmisega. Töötute arv kahanes 9,5 miljonilt 1939. aastal vähem kui 700 000-ni 1944. aastal. Iseseisvat tegevust omava elanikkonna üldarv, kaasa arvatud relvastatud jõudude isikuline koosseis, suurenes rohkem kui 10 miljoni inimese võrra — 55,6 miljonilt 65,9 miljoni inimeseni. Pärast sõja lõppu kasvas tööpuudus ja langes järsult iseseisvat tegevust omava elanikkonna arv.

Monopolid said hiigelkasumeid, missuguseid nad kujutasid väiksematena, näidates oma aruannetes sõja ajal ehitatud tootmisvõimsuste kiirendatud amortisatsiooniks tehtud mahaarvamisi ja ülikasumeilt makstud makse, missugused neile hiljem tagasi maksti. Aastail 1939—1944 suurenesid korporatsioonide kasumid 370% võrra enne maksude maksmist ja 120% võrra pärast maksude maksmist. Korporatsioonide kasumiprotsent aktsiakapitalilt enne maksude maksmist, mis 1939. aastal oli väiksem kui 6%, kasvas 21%-ni 1944. aastal; seega suurenes kasuminorm 250% võrra.

Vastupidiselt sellele alandasid palga külmutamine sõja ajal, inflatsioon ning rasked otsesed ja kaudsed maksud tööliste ostuvõimet. Põhilised palgamäärad suurenesid aastail 1939—1944 ainult 22% võrra, samal ajal kui toodang ühe töölise kohta suurenes 25% võrra. Nädala nominaalpalk kasvas tunduvalt, osaliselt töö-nädala pikendamise tulemusena 20% võrra, osaliselt seoses tööliste koondumisega sõjalistesse ettevõtetesse, kus on kõrgemad palgamäärad. Kui aga arvestada elukalliduse tõusu 45% võrra sõja ajal, kaudsete ja otseste maksude koormat, tööpäeva pikendamist ja eksploateerimise tugevdamist, siis paranes tööd omavate tööliste olukord 1944. aastal ainult vähe võrreldes 1939. aastaga.

Töölised ei kogunud sõja ajal suuri hoiuseid. Föderaalse Reservide Valitsuse ülevaatest on näha, et sõja lõpuks kuulus 20%-le perekondadest¹ 80% isiklike hoiuste kogusummast, sealhulgas 10%-le perekondadest — 62% hoiustest. Teisest küljest kuulus 50%-le perekondadest ainult 1% kõigist isiklikest hoiustest. Miljonitel töölis perekondadel olid seega üsna väikesed hoiused või ei olnud neid üldse.

¹ „Perekond“ (spending unit) on ameerika statistika määrangu kohaselt isikute grupp, kes elavad koos ja on seotud sugulussuhetega, kusjuures kõik põhilised kulutused tehakse kogu perekonna ühistest tuludest. (T o i m.)

Turg, mille tagab sõjamajandus, ei ole loonud kindlat alust ameerika kapitalismile. Juba enne sõja lõppu tekkis liigtootmise oht ja tugevnes disproportsioon üksikute majandusharude vahel. Nii saavutas kogu tööstuslik tootmine kõrgpunkti 1943. aastal, ületades 1939. aasta taseme 119% võrra. Töötleva tööstuse tootmine aga suurenes 134% võrra, kusjuures pikemat aega kasutatavate kaupade tootmine suurenes 230% võrra, lühiajaliselt kasutatavate kaupade tootmine aga ainult 64% võrra.

Võrreldes sõjaaja kõrgpunktiga, mis saavutati 1943. aastal, vähenes kogu mittepõllumajanduslik tootmine 1945. aastaks rohkem kui 13% võrra. Tööstustoodangu maht vähenes rohkem kui 15% võrra; töötlevas tööstuses rohkem kui 17% võrra; pikemat aega kasutatavate kaupade tootmise maht 24% võrra; lühiajaliselt kasutatavate kaupade tootmise maht vähem kui 6% võrra. Ehitustegevus, mis oli saavutanud sõjaaegse maksimumi 1942. aastal, vähenes 1945. aastaks rohkem kui 66% võrra.

Sõjajärgne majandus aastail 1946—1948

Pärast sõja lõppu teravnesid ameerika kapitalismi vastuolud. Seoses oma tootmisvõimsuste suurendamisega vajasisid Ameerika Ühendriigid sise- ja välisturu tunduvat laiendamist, et kompenseerida valitsuse poolt kindlustatava sõjalise turu järsku kahanemist. 1939. aastal hõlmasid sisemaised erakapitalimahutused 10% rahvuslikust koguproduktist, kaupade ostmine valitsuse poolt ja teenuste kasutamine aga 14,5%; seejuures moodustasid sisemaised erakapitalimahutused 1944. aastal ainult 3% rahvuslikust koguproduktist, 46% aga hõlmasid kaupade ostmine valitsuse poolt ja tasumine teenuste eest.

Sise- ja välisturgude otsimisel valitsuse poolt tagatud sõjaaegse turu asemel pidi ameerika kapitalism iseseisvalt tegutseva elanikkonna hulgast välja lülitama miljooneid töölisi, eriti vanemaalisi, et järsult suurendada ekspluateerimist. Samuti pidi ameerika kapitalism alandama elanikkonna laialdaste hulkade elutaset, et suurendada kasuminormi kapitali kogusummalt, mis suurenes sõja ajal 40% võrra.

Monopolid, kasutades riigiaparaati ja olles selle suhtes valitseval seisundil, viisid läbi terve rea abinõusid, mis taotlesid kasuminormi suurendamist. Esiteks, nad likvideerisid sõja ajal kasutusel olnud toorainete jaotamise süsteemi, et neil oleks võimalik koguda toorainete tagavarasid ja maha suruda väikseid konkurente. Teiseks, nad sundisid kahe partei koalitsiooni kongressis kaotama maksu ülikasumeilt, rajades sellega tee suurimale spekulatsioonilainele Ameerika ajaloos. Kolmandaks, nad nõrgendasid ning seejärel likvideerisid kontrolli hindade üle ja päästsid valla inflatsiooni, mis pärast sõda muutus tunduvalt teravamaks kui sõja ajal. Neljandaks, kasutades riigiaparaati, vähendasid nad miinimumini esimese sõjajärgse palgatõstmise ja kasutasid ära neile tagasimakstud summad, mida nad varem olid maksnud maksudena ülikasumeilt, tööliste vastu suunatud streigimurdmiste organiseerimiseks.

Need abinõud, mille eesmärgiks oli kasuminormi suurendamine, valmistasid ette pinda tõusutendentsile, mis avaldus aastail 1946—1948. Selle tõusu tulemuseks oli aga petlik õitseng, mis ainult ajutiselt maskeeris ameerika kapitalismi vastuolude teravnemist ja deformeerinud sõjajärgse tsüklilise kriisi lähenemist.

Aastail 1946—1948 ei jõudnud Ameerika Ühendriikide majandus kordagi kuigi lähedale sõjaaaja kõrgpunktile. Ameerika kapitalismi arenemise pikaajalist alanemistendentsi, mis uuesti ilmnes pärast 1943. aastat, aeglustas, kuid ei kõrvaldanud sõjajärgne tõus. Mittepõllumajandusliku toodangu kogumaht oli 1948. aastal 10% võrra madalam kui 1943. aastal, tööstusliku tootmise maht 20% võrra, töötleva tööstuse toodangu maht 23% võrra, pikemat aega kasutatavate kaupade tootmine 40% võrra. Põllumajanduse toodang ületas sõjaaegse maksimumi seoses erakordse nõudmisega sõjaga laostatud maade poolt, 1948. aasta algul aga põhjustas liigtootmine põllumajanduses põllumajanduslike hindade järsu langemise ja kroonilise agraarkriisi kui ameerika kapitalismi roiskumise ühe tunnuse uuestitekkimise.

Aastail 1946—1948 avaldunud majandusliku aktiivsuse tõusu aluseks olid järgmised tegurid: määratu suured kapitalimahutused uute ettevõtete ehitamiseks ja sisseseade ostmiseks vananenud sisseseade asendamiseks ning suurt kasumit andvate kaupade tootmise

laiendamiseks; tagavarade kogumine monopolide poolt spekulatiivsete kasumite saamiseks; ehitustegevuse laiendamine; ekspordi laiendamine sõjaliseks okupatsiooniks valitsuse poolt tehtavate kulutuste, Inglismaale antud laenu ja Marshalli plaani arvel; nõudmine pikemat aega kasutatavate tarbekaupade ja elamute järele, mida esitasid peamiselt need 20% perekondadest, kellel on suured sissetulekud; valitsuse poolt „külmale sõjale“ tehtavate kulutuste kasv ja inflatsiooni ning tööviljakuse tõstmise teel tööliste ekspulatsioonide tugevdamine.

1946. aastal alanud sõjajärgse tootmise kasvuga käis kaasas suurte investeeringute tegemine kapitaalisesseadesse. Kapitalistid tegid suuri kulutusi uutele ettevõtetele ja sisseseadele osalt selleks, et asendada vananenud sisseseadet, ning osalt sellepärast, et nad arvestasid võimalusega ekspulatsioonida uusi välisurgesid, mis olid muutunud kättesaadavaks ameerika imperialismi tugevnemise tulemusena võrreldes teiste kapitalistlike riikidega. Peale selle olid monopolid veendunud, et valitsuse poolt tehtavad kulutused kujunevad tunduvalt suuremaks sõjajärgsetest kulutustest.

Kasutades sõja ajal akumulunud määratu suuri kasumeid moderniseerisid monopolid laialdaselt oma ettevõtteid ja nende sisseseadet ning suurendasid nende tootmisvõimsust. Mõnedes kergetööstuse harudes nagu näiteks tekstiilitööstuses asendati sisseseade, mis oli vananenud juba enne sõda. Niisugustes tööstusharudes nagu nafta- ja keemiatööstus suurendati tootmisvõimsust seoses suure nõudmisega nende tootmisharude tootangu järele nii sise- kui ka välismaal. Terasetööstuses suurendati nende ettevõtete sisseseadet, mis võisid anda kõrgemat kasumit, kuid terasetööstuse võimsus ei suurenenud kuigi palju. Elektrienergiat ja gaasi tootvaise ettevõtteisse, raudteedele ja sideettevõtteisse tehti suuri investeeringuid uute hoonete ehitamiseks ja sisseseade hankimiseks; sõja ajal investeeringuid neisse tööstusharudesse ei tehtud defitsiitsete materjalide puuduse tõttu. Seoses laevaehituse, lennukiehituse ja tööpinkide tootmise liigse laiendamisega sõja ajal esineb neis tööstusharudes tööseisak pärast sõda.

Kulutused uute ettevõtete ehitamiseks ja sisseseade hankimiseks suurenesid 6,6 miljardilt dollarilt 1945. aastal 18,8 miljardi dollarini 1948. aastal. Töötleva tööstuse

harud suurendasid oma kulutusi 3,2 miljardilt dollarilt 8,2 miljardi dollarini; raudteed — 550 miljonilt dollarilt 1,3 miljardi dollarini; elektrienergiat ja gaasi tootvad ettevõtted — 630 miljonilt dollarilt 2,6 miljardi dollarini. Tööstuse tootmisvõimsus suurenes võrreldes 1939. aastaga ligikaudu 50% võrra.

Järgmiseks teguriks, mis oli sõjajärgse majanduse arenemise tõusutendentsi aluseks, oli ehitustegevuse suurenemine. Lõpuleviidud ehituste väärtus kasvas 4,8 miljardilt dollarilt 1945. aastal 17,7 miljardi dollarini 1948. aastal. Ehitustegevuse väärtuseline maht on hindade tõusu tulemusena suurendatud, kuid ka ehitustegevuse füüsiline maht oli 1948. aastal 140% võrra suurem kui 1945. aastal. Ehitustegevuse kasvu põhjustas terav vajadus uute elamute järele (kuigi seda suudavad välja maksta ainult need 20% perekondadest, kellel on suured sissetulekud), samuti ühiskondliku kasutamise ettevõtete riiklik ehitamine, mis sõja ajal oli hooletusse jäetud. Elamuehitus, mille väärtus oli 1945. aastal vähem kui 700 miljonit dollarit, kasvas 1948. aastal 7 miljardi dollarini, riiklik ehitustegevus aga 2 miljardilt dollarilt 4 miljardi dollarini.

Spekulatsioon tagavaradega, mis rajanes sõjajärgsele inflatsioonile, stimuleeris samuti tunduvalt tootmise kasvu pärast sõja lõppu. Töötlevas tööstuses suurenesid tagavarad 17,9 miljardilt dollarilt 1945. aasta lõpul 31,8 miljardi dollarini 1948. aasta lõpuks. Kõik tagavarad kokku suurenesid selle aja jooksul 29,2 miljardilt dollarilt 54 miljardi dollarini. Korporatsioonide kasumid, mida saadi seoses tagavarade väärtuse suurenemisega, moodustasid kolme aastaga (aastail 1946—1948) üle 13 miljardi dollari.

Sisemaised eramahutused uutesse ehitustesse, tootmisvahenditesse ja tagavarade kogumiseks olid sõjajärgse tõusutendentsi liikumapanevaks jõuks kuni 1948. aastani, kuigi kapitalimahutuste ulatuse määrasid muidugi valitsuse poolt sõjajärgsel ajajärgul jätkatavad suured kulutused. Kõik sisemaised erakapitalimahutused hõlmasid 1945. aastal ainult 3% rahvuslikust koguproduktist, 1948. aastal aga moodustasid nad 15,6% rahvuslikust produktist, s. o. suurema osa kui 1929. aastal. Dollarites suurenesid need mahutused 9,2 miljardilt dollarilt 1945. aastal 39,7 miljardi dollarini 1948. aastal.

Ka eksport soodustas tõusutendentsi majanduses. Ameerika Ühendriikide eksport kasvas 1945. aastast kuni 1947. aasta keskpaigani välisriikide dollariressursside kasutamise ja Inglismaale antud laenu tulemusena. 1945. aastast kuni 1947. aastani suurenes eksport 9,8 miljardilt dollarilt 15,3 miljardi dollarini. Dollariressursside lõppemise, saadud laenu Inglismaa poolt ära kulutamise ning NSV Liidu ja Ida-Euroopa suureneva boikoteerimise tagajärjel vähenes eksport alates 1947. aasta keskpaigast 12,6 miljardi dollarini 1948. aastal, hoolimata sellest, et selle aasta üheksa kuu vältel toimus kaupade realiseerimine Marshalli plaani alusel.

1947. aasta lõpuks ilmnis mõnede pikemat aega kasutatavate tarbekaupade liigtootmine. Raadiovastuvõtjate tootmine suurenes 14 miljonilt 1946. aastal rohkem kui 20 miljonini 1947. aastal; 1948. aastal langes nende väljalase 16 miljonini. Tolmuimejate tootmine suurenes 2 miljonilt 1946. aastal 4 miljonini 1947. aastal, seejärel aga langes 3,5 miljonini 1948. aastal. Elektriheetjate tootmine kasvas 3 miljonilt 1946. aastal peaaegu 4 miljonini 1947. aastal, langes seejärel aga uuesti 3 miljonini 1948. aastal.

Võlgu müümise tunduv suurenemine pärast sõda soodustas tarbekaupade realiseerimist. Olles ära kulutanud oma kasinad säästud, hakkasid töölised raadio, koduse vara, mööbli ja riiete muretsemiseks võlgu tegema. 1945. aasta lõpust kuni 1948. aasta lõpuni kasvas tasumata tarbimiskrediidi kogumaht 6,6 miljardilt dollarilt rohkem kui 16 miljardi dollarini. Krediit järeilmaksuga müükide alal suurenes 2,3 miljardilt dollarilt 8,2 miljardi dollarini.

Majandusliku aktiivsuse suurenemise raamides toimus arenemine ebaühtlaselt. 1947. aasta teiseks kvartaliks hakkas sõjajärgse kasvu tempo vähenema. Hindade üleskrüvimine mõjus tugevasti laialdaste hulkade ostuvõimele ning põhjustas toiduainete tarbimise ja teiste tähtsamate tarbekaupade jaemüügi vähenemist. Tööstustoodangu indeks langes 190-lt märtsis 176-ni juulis, ehkki see on osalt seletatav sellega, et Föderaalsete Reservide Valitsuse indeksis ei arvestatud hooajalise iseloomuga uue teguri mõju — tööliste suvist puhkust, mis seati sisse pärast sõda.

Vähenes luksuskaupade tootmine ja kinode, teatrite,

näituste jne. külastamine. Kahanes raadiovastuvõtjate, jalatsite, naiste riiete ja tekstiilkaupade müük. Äriing-kondade ajakirjandus teatas, et algab sõjajärgne depres-sioon.

Just sel ajal, kui esmakordselt pärast sõja lõppu vä-henes ekspordi ühe kuu maht, avaldati teadaanne Mar-shalli plaanist. Välismaal tähendas Marshalli plaan Tru-mani doktriini laiendamist monopolistliku kapitali nõr-genenud positsioonide taastamiseks Lääne-Euroopas. Sisemaal oli selle ülesandeks pidurdada tootmise taseme langemist. Marshalli plaan ja „külma sõja“ tugevda-mine andsid tugeva tõuke inflatsiooni edasisele arene-misele. Toiduainetetööstuse trustid tõstsid järsult hindu, õigustades seda halva viljasaagiga 1947. aastal. Teised monopolid hakkasid samuti hindu tõstma, seletades seda teistkordse sõjajärgse palgatõstmisega. 1946. aasta kesk-paigast, millal kaotati kontroll hindade üle, kuni 1948. aasta alguseni tõusid tarbekaupade hinnad Tööstatistika Büroo orienteeriva indeksi kohaselt 27% võrra.

Majanduse arenemise tõusutendents algas uuesti 1947. aasta kolmandas kvartalis, millal tootmine suure-nes ja selle kasvu soodustasid suurenenud kulutused kapitaalsiseseadele ning valitsuse kulutused „külmale sõjale“. Kuid selle tootmise kasvu tempo vähenes. Töös-tuslik tootmine kogu 1947. aasta kestel ületas eelmise aasta taseme 10% võrra, kasvas aga vähem kui 3% võr-ra võrreldes 1946. aasta neljandas kvartalis saavutatud tasemega. Kujunev majanduskriis väljendus tarbimiseks mineva rahvusliku produkti osa vähenemises, sest jär-sult tõusnud hinnad viisid nullini kahe esimese sõja-järgse palgatõstmise tulemusena toimunud rahaliste sissetulekute suurenemise; see põhjustas tööliste ostu-võime alanemist. 1947. aastal moodustas tarbimine ainult 71% rahvuslikust produktist 75% vastu 1939. aastal ja 76% vastu 1929. aastal. Vaatamata Marshalli plaani väl-jakuulutamisele jätkus välisturu kitsenemine. Seda-mööda kuidas mitmesugused tööstusharud lõpetasid oma sõjajärgsete laiendamis-programmide täitmise hakkasid monopolid tööliste ekspluateerimise tugevdamise ees-märgil üles seadma töölisi asendavaid masinaid.

1948. aasta algul hakkasid nõrgenema need tegurid, mis koos valitsuse vastavate abinõudega ajutiselt soo-dustasid majanduse arenemise tõusutendentsi pärast

sõda. 1948. a. veebruaris langesid järsult teravilja hinnad, mis tõi kaasa tähtsamate põllumajanduslike kaupade hindade languse. Monopolistide rahutusest kujunenud olukorra tõttu annab tunnistust panga „National City Bank“ järgmine avaldus: „Võib veendunult öelda, et rahutus tulevikuväljavaadete suhtes kasvab. Elades üle boomi, ei valda meie maad julgeoleku ja kindluse tunne. Vastupidi, ta tunneb, et aja jooksul muutub olukord üha ohtlikumaks.“

Neis tingimustes võeti tarvitusele veel üks kunstlik vahend massilise ümberrelvastumise programmi näol, mis võeti vastu veel enne Marshalli plaani jõusseastumist. Relvastumise programm koos Marshalli plaaniga lükkas uuesti ajutiselt edasi tsüklilise kriisi saabumise. Valitsuse kulutused kaupadele ja teenustele kasvasid järsult 28 miljardilt dollarilt 1947. aastal 36 miljardi dollarini 1948. aastal. Sedamööda kuidas majanduse erasektoris tõusutendents tasandus, suurenesid valitsuse kulutused aastaselt tasemelt 30,5 miljardit dollarit 1948. aasta esimeses kvartalis 41,5 miljardi dollarini selle aasta viimases kvartalis. Sisemaiste erakapitalimahutuste aastane tase, vastupidi, suurenes 38 miljardilt dollarilt esimeses kvartalis ainult 42,8 miljardi dollarini neljandas kvartalis.

Majanduskriis

Valitsuse poolt kaupadele ja teenustele tehtavate kulutuste järsk suurenemine ei vältinud liigtootmise kriisi, mis algas 1948. aasta neljandas kvartalis. Majanduskriis hakkas arenema mitmesugustes majandusharudes. Sellele eelnes puhkenud põllumajanduskriis. Teineteist mõjutades hakkavad põllumajanduskriis ja arenev liigtootmise kriis teravnema.

1948. aasta sügiseks viis tekstiilkaupade, jalatsite ja valmisriiete liigtootmine tööga kindlustatuse kahanemiseni, mis ei olnud tingitud hooajalistest põhjustest, ja töönädala veel järsuma lühenemiseni. Ajavahemikul 1948. a. oktoobrist kuni 1949. a. märtsini teatati ettevõtete sulgemisest ja üleminekust mittetäielikule töönädalale pesupesemismasinat, külmutuskappide, mööbli, ahjude, petrooleumpõletite, kütteseadmete ja raadioaparaatide tootmises. Tööga kindlustatuse kahanemine

toimus siin paralleelselt nende tarbekaupade jaekaubanduse kahanemisega.

1948. a. novembrist kuni 1949. a. märtsini alanes tööstusliku tootmise üldindeks 195-lt 184-ni, s. o. umbes 6% võrra; töötleva tööstuse tootmise indeks 201-lt 193-ni, s. o. 4% võrra; pikemat aega kasutatavate kaupade — 229-lt 223-ni, s. o. 3% võrra ja lühiajaliselt kasutatavate kaupade — 178-lt 168-ni, s. o. peaaegu 6% võrra. Osaliselt oli üldindeksi alanemine tingitud kahenädalasest streigist sötetööstuses. Kuid terase tootmise kahanemise tagajärjel langes tööstusliku tootmise üldindeks aprillis 179%-ni, mis tähendas 8%-list vähenemist võrreldes eelmise aasta novembriga.¹

Monopolide tugevnenud võim (200 suurima mitterahandusliku korporatsiooni käes on praegu 65% kõigist mitterahanduslike korporatsioonide aktivest vähem kui 50% vastu 1929. aastal) teravdab vastuolu tootmise ja turu vahel. Monopolid hoiavad kõrget hindade taset, eriti tähtsamatele tarbekaupadele, suurendades sellega tööpuudust. Niisiis, püüe säilitada hindade kõrget taset — ehkki monopolid ei suuda vältida mõnede kaupade hindade ootamatut langust — on areneva kriisi iseloomulikuks iseärasuseks.

Areneva liigtootmise kriisi mõju avaldus värviliste metallide hindade järsus languses. Seatina, tsingi ja vase hinnad langesid 35—50% võrreldes sõjajärgse maksimumiga. See hindade järsk langus, mis toimus 1949. a. märtsis ja aprillis, ning kasvav surve terase hindadele on areneva majanduskriisi tähtsaiks näitajaks, sest neid hindu kontrollivad monopolid. Nende hindade langus peegeldab kasvava liigtootmise kriisi mõju maa kogu majandusele.

Teiseks peegeldab arenevat majanduskriisi uute tellimuste järsk vähenemine kaubavagunitele. 1949. aasta esimese kvartali jooksul moodustasid uued tellimused vagunitele ainult umbes 10% neist tellimustest, mis saadi 1948. aasta esimeses kvartalis. Pärast varemsaadud tellimuste täitmist kaubavagunitele ja masinatele haarab liigtootmine ka tootmisvahendeid tootvaid tööstusharusid.

¹ 1949. a. juuliks alanes tööstusliku tootmise indeks 15% võrra võrreldes 1948. a. novembriga.

Kasvav liigtootmise kriis põhjustas tööpuuduse järsku kasvu. Rahvaloenduse Büroo andmete kohaselt suurenes töötute arv 1,6 miljonilt 1948. a. oktoobris 3 miljonini 1949. a. aprillis. Kuid need on vähendatud andmed. Tegelikult oli töötute arv aprillis umbes 5 miljonit. Peale selle, peaaegu 10 miljonit töölist töötas vähem kui 34 tundi nädalas.¹

Rahvaloenduse Büroo andmete vasturääkivust kritiseeriti isegi ärieringkondade häälekandjais. Üks niisugune vasturääkivus avaldub selles, et Rahvaloenduse Büroo andmeil vähenes töötajate arv ajavahemikul 1948. a. juulist kuni 1949. a. aprillini umbes 4 miljoni võrra, töötute arv aga suurenes vähem kui ühe miljoni võrra.

Seetõttu, et ameerika kapitalism ei suutnud pärast sõja lõppu tagada täielikku tööga kindlustatust, suruti tööturul välja miljonid tööliselised, eriti naised ja vanemad mehed. Iseseisvat tegevust omava elanikkonna arv ulatus 1944. aastal 66 miljoni inimeseni, mis on umbes 10 miljoni võrra rohkem kui 1940. aastal. Kuid 1946. aastaks vähenes see arv alla 61 miljoni inimeseni ja ei ulatunud 1948. aastal isegi 63 miljoni inimeseni. Iseseisvat tegevust omava elanikkonna iga-aastane juurdekasv oli alates 1944. aastast ligikaudu üks miljon inimest, nii et täieliku tööga kindlustatuse saavutamiseks oleks tulnud 1948. aastal anda tööd umbes 69 miljonile inimesele. Tegelikult aga andis ameerika kapitalism 1948. aastal tööd 59 miljonile inimesele; üle 2 miljoni inimese oli tööta ja üle 1,4 miljoni inimese oli relvastatud jõudude koosseisus, 6 miljonit inimest langes ära iseseisvat tegevust omava elanikkonna koosseisust, sest neile ei leidunud tööd.

Need arvud annavad tunnistust massilise varjatud tööpuuduse olemasolust kogu sõjajärgse majandusliku aktiivsuse tõusu ajajärgul. 1949. aasta algul ei olnud enam võimalik massilist tööpuudust mittemingisuguste statistiliste trikkidega varjata ja valitsuse majandusmehed hakkasid avaldama, et 4 kuni 5 miljoni töötute olemasolule tuleb vaadata kui „normaalsele“ ja „tervele“ stiimulile tööliste töö intensiivsemaks muutmisel.

Sõjajärgne majandusliku aktiivsuse suurenemine

¹ Rahvaloenduse Büroo andmeil oli 1949. a. juulis Ameerika Ühendriikides üle 4 miljoni töötute; tegelikult aga oli neid umbes 6 miljonit.

mitte ainult ei taganud täielikku tööga kindlustatust, vaid peegeldas ka ameerika kapitalismi kasvavat parasitismi. Ajavahemikul 1944. aastast kuni 1948. aastani vähenes tootmistööd tegevate inimeste arvu suhe mitte-tootlikku tööd tegevate inimeste arvuga; niisiis, majandusliku arenemise ajutine tõusutendents sõja ajal, millal tootmisettevõtete koormatus suurenes, asendus vastupidise tendentsiga. Tootmistööd tegevate tööliste arv moodustas 1944. aastal 44% kõigi väljaspool põllumajandust töötavate tööliste ja teenistujate arvust; 1948. aastaks langes see arv 41%-ni. 1929. aastal oli vastavaks arvuks 44%.

Arenev kriis tabas tugevasti töötleva tööstuse töölisi. Tootmises töötavate tööliste arv vähenes 13,5 miljonilt 1948. a. septembris 12,4 miljoni tööliseni 1949. a. märtsis, s. o. rohkem kui 8% võrra.¹ Töötatud inimtundide arv vähenes rohkem kui 10% võrra, peegeldades tugevnevat tendentsi üleminekuks mittetäielikule töönalale. Töötatud inimtundide arv vähenes järgnevate kaupade tootmises: raud, teras ja neist valmistatud kaubad 8%, elektriseadmed 11%, värvilised metallid 12%, autod 4%, metsamaterjalid 20% (siin avaldus osaliselt hooajaliste põhjuste mõju), mööbel 11%, tekstiilkaubad 11%, paber 8%, keemiasaadused 5% ja kummikaubad 8%.

Tootmise vähenemisega käis kaasas raudteevedude vähenemine. Kaubavedude maht raudteel vähenes 1948. aastal võrreldes 1947. aastaga umbes 4% võrra. 1949. aasta esimeses kvartalis vähenes laaditud vagunite arv 11% võrra võrreldes 1948. aasta esimese kvartaliga. Esialgsete andmete kohaselt on kaubavedude maht raudteedel teises kvartalis 10% võrra väiksem kui vastaval ajavahemikul 1948. aastal. Kaubavedude vähenemine, mis on järsum kui tööstustoodangu vähenemine, on liigtootmise kriisi arenemise tähtsaks näitajaks, sest see annab tunnistust tootmise vähenemisest ja müümata kaupade kuhjumisest. Kaubavedude vähenemisega käis kaasas raudteetöölise massiline vallandamine.

Liigtootmine ning sellega põhjustatud tööpuudus ja töönalala lühendamine on tootmise ühiskondliku iseloomu ja omandamise eraviisilise iseloomu vahelise vas-

¹ 1949. a. juuniks langes tootmises töötavate tööliste arv 11,9 miljoni tööliseni, vähenedes seega umbes 12% võrra võrreldes 1948. a. septembriga.

tuolu tulemuseks. Sõjajärgse inflatsiooni ja tööjõu tugevnenud ekspuateerimise tulemusena vähenes reaalpalk ajavahemikul 1945. aasta algusest kuni 1948. aasta lõpuni 15% võrra. Ostuvõime langemine põhjustas tarbimiseks mineva rahvusliku produkti osa vähenemist 75%-lt sõjaeelsel perioodil vähem kui 70%-ni 1948. aastal.

Kasumi näol korporatsioonide taskutesse pumbatava rahvatulu osa suurenes 11%-lt 1945. aastal 14⁰/o-ni 1948. aastal, samal ajal kui palga alusel töötavatele isikutele tasumaksmiseks minev osa langes 67,5⁰/o-lt 62⁰/o-ni. Enne sõda oli palga alusel töötavatele isikutele tasu maksmiseks minev osa 66%, korporatsioonide kasumite osa aga 9%. Isegi 1929. aastal langes korporatsioonide kasumitele ainult 11% rahvatulust.

Tugevdatud ekspuateerimise ja inflatsiooni tulemusena said monopolistid pärast sõda määratu suuri kasumeid. Korporatsioonide kasumid enne maksude tasumist suurenesid 20,4 miljardilt dollarilt 1945. aastal 32,8 miljardi dollarini 1948. aastal, s. o. rohkem kui 60% võrra.¹ Korporatsioonide kasumid pärast maksude maksmist kasvasid vähem kui 9 miljardilt dollarilt rohkem kui 20 miljardi dollarini, s. o. rohkem kui 130% võrra.

Korporatsioonide kasumite suhe tööliste ja teenistujate palgafondiga suurenes 31,7⁰/o-lt 1945. aastal rohkem kui 41%-ni 1948. aastal. Töötlevas tööstuses oli see kasv tunduvalt suurem. Töötleva tööstuse korporatsioonide kasumite suhe tootmises töötavate tööliste palgafondiga kasvas 40,7%-lt 1945. aastal peaaegu 69%-ni 1948. aastal.

Need arvud peegeldavad kasuminormi määratu suurt kasvu, mida soodustasid ka inflatsioon ja toodangu suurenemine ühe tööliste kohta. Korporatsioonide kasuminorm enne maksude tasumist suurenes aktsiakapitali suhtes 18%-lt 1945. aastal umbes 27%-ni 1948. aastal. Korporatsioonide kapital suurenes ajavahemikul 1945. aasta algusest kuni 1948. aasta alguseni ligikaudu 40% võrra.

See analüüs näitab, et ajavahemikul 1945. aastast kuni

¹ Kaubandusministeerium näitab korporatsioonide kasumeid süstemaatiliselt väiksematena. Täpsustatud andmete kohaselt olid korporatsioonide kasumid enne maksude tasumist 1948. aastal 34,8 miljardit dollarit, aga mitte 32,8 miljardit dollarit.

1948. aastani suurenes kasuminorm ligikaudu 50% võrra. Korporatsioonide kasuminorm suurenes 1948. aastal rohkem kui 350% võrra võrreldes 1939. aastaga. Töötlevas tööstuses oli see kasv tunduvalt suurem. Kasuminorm enne maksude tasumist kasvas töötleva tööstuse aktsiakapitalide suhtes 20%-lt 1945. aastal rohkem kui 34%-ni, suurenedes seega ligikaudu 70% võrra.

1948. aastal aga hakkas kasuminormil kajastuma tõusutendentsi arenemise ebaühtlus. Suurte monopolide kasuminormi suurenemine jätkus, kuna väikeste ja keskmiste korporatsioonide kasuminorm hakkas aeglaselt vähenema. 1949. aasta algul teatasid mõned kergetööstuse harud oma kasumite vähenemisest. Esimeses kvartalis ei avaldunud kasuminormi liikumise üldises tendentsis muutuse tunnuseid, sest kapitalistid suurendasid töö intensiivistamist, et tasakaalustada tootmise kahanemise mõju kasumite suurusele.

Majanduskriis, mis algas 1948. aasta neljandas kvartalis, kasvas 1949. aasta esimeses kvartalis, ehkki kriisi arenemise tempo ei olnud ühtlane. Lühiajaliselt kasutatavate kaupade tootmise kahanemine jätkus, kusjuures see kahanemine puudutas kunstiidi, nafta ja paberi tootmist. Ka pikemat aega kasutatavate kaupade tootmine kahanes, kuid tootmise tase selles sektoris tervikuna säilis tänu terase ja autode tootmise suurele ulatusele. Ehitustegevus ja söe tootmine kahanesid.

Tööstuslikud hinnad hakkasid langema, kusjuures see hindade langemine puudutas isegi niisuguseid monopoliiseeritud tööstusharusid nagu nafta, värviliste metallide ja terase tootmine. Jaehindadele avaldas mõju kriisi surve ja hoolimata kaupu posti teel väljasaatvate universaalmagasinide ja firmade tunduvalt tugevdatud reklaamitegevusest vähenes jaekäive. Vähenesid ostud järelmaksuga — esmakordselt kogu sõjajärgsel ajajärgul.

Rahvatulu ja tarbimine vähenesid, kuna vallandamiste ja mittetäielikule töönalale ülemineku tulemusena alanes tööliste ostuvõime, põllumajanduslike hindade languse tagajärjel aga ka farmerite ostuvõime. Eriti kannatasid vabrikute ja tehaste töölised. Nende keskmine nädalapalk langes 55,10 dollarilt 1948. a. detsembris 53,37 dollarini 1949. a. märtsis. Töötundide arv vähenes märtsis keskmiselt 38,9-ni nädalas, saavutades kõige madalama taseme kogu sõjajärgsel ajajärgul. Palgafond

töötlevas tööstuses moodustas ajavahemikul 1948. a. septembrist kuni 1949. a. märtsini 71 miljonit dollarit nädalas ehk 3,7 miljardit dollarit aastas, mis tähendab palga vähenemist 10% võrra.

Lähemad perspektiivid

Sellel kasvava liigtootmise ja langeva ostuvõime taustal hakkasid sõjajärgset tõusu soodustavad tegurid (välja arvatud riiklikud kulutused) sedamööda märgatavalt nõrgenema, kuidas teravnes vastuolu tootmise ja turu vahel. Valitsuse arvestuste kohaselt tehakse 1949. aasta teisel poolel kulutusi uute ettevõtete ehitamiseks ja uue sisseseade hankimiseks vähem kui eelmise aasta teisel poolel.

Valitsuse oletuste kohaselt langevad 1949. aastal järsult töötleva tööstuse kulutused ning võivad nafta- ja keemiatööstuse laiendamise projektide tühistamise puhul veelgi väheneda. Töötleva tööstuse suurema osa ettevõtete sõjajärgne laiendamine viidi olulisemas osas lõpule juba 1948. aasta lõpuks. Ligi pool kapitalimahutustest läks 1948. aastal vananenud sisseseade asendamiseks ja tööjõu kokkuhoidu võimaldavate masinate ülesseadmiseks. Nüüd hakkab valitsema tendents: asendada töölisi masinatega ja suurendada töö intensiivsust. Kuna monopolid ei saa enam kasutada inflatsiooni tööliste ekspluateerimise tugevdamiseks võitluses kasumi normi läheneva alanemise vastu, koondavad nad oma jõupingutusi töö intensiivistamisele. Toodangu suurendamise tulemusena ühe tööliste kohta kaotab 1949. aastal töö rohkem kui 500 000 töötleva tööstuse töolist. See asjaolu, suurendades lõhet tootmise ja turu vahel, kiirendab majanduskriisi arenemise tempot ja suurendab töötute armeed.

1949. aastal väheneb tõenäoliselt ehitustegevus võrreldes eelmise aastaga. Elumajade ehitamine väheneb olemasolevail andmeil 10% võrra, samuti väheneb tööstusobjektide ehitamine eraettevõtjate poolt. Intensiivsem riiklik ehitustegevus küll aeglustab, kuid ei peata ehitustegevuse üldise mahu vähenemist.

Tootmine ei hakka enam etendama seda osa kaubavarude kogumiseks, missugust ta etendas aastail 1946—1948. 1949. aastal on päevakorras kaubavarude vähen-

damise küsimus, missugused olid esimese kvartali lõpul kolm korda suuremad sõjaseelse ajajärgu varudest. Märtsis vähenesid esmakordselt pärast sõda kaubavarud töötlevas tööstuses. Kaubavarude kasvava surve tagajärjel alanes pangalaenude maht tööstusele 1949. aasta esimese viie kuu jooksul enneolematu ulatuses.

Niisiis, investeringute suurus kapitaalsisseadesse, ehitustegevusse ja kaubavarudesse vähenevad 1949. aastal tunduvalt võrreldes 1948. aastaga, millal need investeringud moodustasid 40 miljardit dollarit, neljandas kvartalis aga olid tasemel 43 miljardit dollarit aastas. Vähenemise ulatuse määrab siin suuresti majanduskriisi arenemise tempo.

Väliskaubanduse kui majanduse alustoe osa hakkas vähenema alates 1947. aasta keskpaigast. Sedamööda kuidas Ameerikas alanevad hinnad muutub teistel riikidel üha raskemaks koguda dollariressursse kaupade müümise teel Ameerika Ühendriikidesse. Samal ajal lakkab ameerika ekspordi subsideerimine valitsuse poolt olemast stimuleerivaks vahendiks. Ekspordi finantseerimine valitsuse poolt eelarveaastal 1947, kaasa arvatud ka Inglismaale antud laen, moodustas 6,6 miljardit dollarit. Valitsuse kulutused ekspordi toetamiseks eelarveaastal 1949 moodustasid 7,2 miljardit dollarit. Planeeritud kulutused eelarveaastal 1950, kaasa arvatud relvastuse saatmine lend lease'i alusel, moodustavad 7,8 miljardit dollarit sel tingimusel, et kongress ei kärbi Marshalli plaani alusel tehtavaid assigneeringuid.¹ Valitsuse poolt ekspordi subsideerimise väike suurendamine ei kaota languse tendentsi väliskaubanduses; vastupidi, see tendents tugevneb areneva ülemaailmse majanduskriisi ja selle koosmõju toimel majanduskriisiga Ameerika Ühendriikides.

Kõigist pärast sõda kasutatavaist tootmise stimulee-

¹ 29. septembril 1949 kiitsid saadikutekoda ja senat heaks seaduseelnõu 5,8 miljardi dollari assigneeringuks „abiks“ välisriikidele (kaasa arvatud Marshalli plaan). Otseselt Marshalli plaani teostamiseks kinnitas senati assigneeringukomisjon 11. juulil 1949 eelarveaastaks 1949/50 3,7 miljardit dollarit. Ameerika Ühendriikide riigieelarve projektis eelarveaastaks 1950/51 (mis algab 1. juulil 1950), mille president Truman esitas kongressile 9. jaanuaril 1950, moodustavad assigneeringud Marshalli plaanile ja teistele „abistamise“ programmidele välismaal uues eelarves 3,2 miljardit dollarit. (Toim.)

rimise vahenditest suurenevad ainult valitsuse kulutused. Valitsuse kulutused kaupadele ja teenustele kasvavad 1949. aasta lõpuni jäänud aja kestel, kuid see kasv on tunduvalt väiksem kui eelmisel aastal. Peale selle, majanduskriis jõuab oma arenemise kõrgemale staadiumile ja sellepärast ei avalda valitsuse kulutuste väike suurenemine kaupadele ja teenustele 1949. aastal niisugust tagasihoidvat mõju, missugune sellel oleks võinud olla aasta tagasi. Kui ei oleks seda valitsuse kulutuste suurendamist, siis oleks praegune konjunkturi ebahütlane alanemine kiiresti muutunud järsuks languseks. Valitsuse kulutused niisuguses ulatuses, nagu nad on kavatsatud, mõjuvad praeguses olukorras ainult pidurdavalt, kuid nad ei suuda peatada languse tendentsi.

Kaupade ostmiseks valitsuse poolt ja tasu maksmiseks teenuste eest läks 1948. aastal 14% rahvuslikust koguproduktist 12% vastu 1947. aastal. Kui oletada, et rahvuslik koguprodukt väheneb 1949. aastal ainult 5% võrra, siis moodustab Trumani valitsuse poolt kavastatud programmide kohaselt valitsusele mineva produkti osa umbes 19%.

Kasvav liigtootmise kriis hakkab kiirema tempoga arenema 1949. aasta teisel poolel. See hakkab üha suuremat mõju avaldama kapitali akumulatsioonile ja kasuminormile. Kasumid tervikuna vähenevad ja suurem osa korporatsioonide kasumeist kasutatakse parasiitlikuks akumulatsiooniks riiklike väärtpaberite ja sularaha näol. Kasuminormi alanemine ja kapitalimahutuste vähenemine määravad majanduskriisi arenemise järgmise faasi. Kuid kriisi ebahütlane arenemine jätkub ka selle järgmise, tõsisema faasi jooksul deformeeriva mõju tagajärjel, mida avaldavad kulutused seoses „külma sõjaga“.

Elutase alaneb kogu aasta vältel töötute ja mittetäieliku töönädalaga tööliste arvu suurenemise tagajärjel. Isegi Rahvaloenduse Büroo vähendatud hinnangu kohaselt tõuseb töötute arv tõenäoliselt 5—6 miljoni inimeseni. Niisuguse ulatusega tööpuudus suurendab tunduvalt lõhet tootmise ja tarbimise vahel ning kiirendab kriisi teravnemist.

Kulutuste suurenemine „külmale sõjale“ aastail 1947 ja 1948 deformeeris kujuneva majanduskriisi käiku, ei suutnud aga kriisi vältida. 1949. aastal hoiab valitsuse

kulutuste suurenemine küll tagasi majanduskriisi arenemist, kuid ei väldi selle laienemist terasetootmisele ja teistele rasketööstuse aladele, missuguseid majanduskriisi ei puudutanud esimese kvartali jooksul tänu sellele, et need olid koormatud tööga relvastuse tootmisel ja varem saadud tellimuste täitmisel.

Ameerika kapitalismi ainsaks vahendiks tsüklilise majanduskriisi kiire teravnemise tagasihoidmiseks 1950. aastal on praeguse „külma sõja“ majanduse muutmine ulatuslikuks sõjamajanduseks.

Kui aga ameerika kapitalism astuks niisuguse sammu, siis oleks see meelega aktiivne tema poolt, mis tugevasti teravdaks kõiki tema seesmisi ja rahvusvahelisi vastuolusid. Ameerika Ühendriikide ja tema satelliitide üleminek sõjamajanduse rööbastele, mis toob kaasa ülejõukäiva kulutuste koorma relvastusele, majanduse desorganiseerituse ja rahvaste massilise vaesumise, viiks kapitalismi üldkriisi erakordse süvenemiseni.

Ameerika kapitalism ei suuda saavutada kindlust kulutuste suurendamisega „külmale sõjale“. Need on „liiga tühised ja liiga hilinevad“ kulutused ja sellepärast võivad need ainult ajutiselt tagasi hoida arenevat tsüklilist kriisi.

Majandusliku olukorra halvenemine 1949. aasta esimeses kvartalis heitis eredat valgust neile teravaile probleemidele, mis seisavad ameerika kapitalismi ees. Rahvuslik koguprodukt, arvestatuna aasta kohta, vähenes 8,3 miljardi dollari võrra võrreldes 1948. aasta neljanda kvartali tasemega.¹ Tarbijate kulutused vähenesid 4,4 miljardi dollari võrra arvestatuna aasta kohta, kuna kapitalimahutused tööstuslikule sisseseadele, ehitustele ja kaubavarudele vähenesid 4,7 miljardi dollari võrra (sama arvestuse järgi).

Niisiis, ameerika monopolistlikul kapitalil ei ole võitluseks kriisi edasise arenemise vastu teisi vahendeid peale sõjalise mobilisatsiooni. Londonis väljaantav ajakiri „Economist“, võttes hiljuti sõna ameerika probleemide kohta, märkis, et „hoolimata kogu sellest tähtsusest, mida juba palju aastaid antakse plaanimisele, ei ole plaani olemas“. Truman kasutab krediidiga manipu-

¹ 1949. aasta teiseks kvartaliks langes rahvuslik koguprodukt 15 miljardi dollari võrra madalamale 1948. aasta neljanda kvartali tasemest.

leerimise ja kriisiraskuste rahvahulkadele veeretamise huuverlikke meetodeid. „Economist“ jõuab järeldusele, et „ühiskondlike või erajõudude teadlik vahelesegamine... võib komplitseerida kohanemise (loe — kriisi) protsessi või muuta selle käiku, kuid ta ei hakka seda tõenäoliselt juhtima“.

Sellepärast on perspektiivina ette näha liigtootmise kriisi süvenemist, kusjuures selle arenemise tempo 1949. aasta teisel poolel kiireneb, misjärel kriis läheb üle tsüklilise kriisi teravasse faasi. „Külma sõja“ programm ainult teravdab ameerika kapitalismi vastuolusid, süvendab tsüklilist kriisi ja muudab selle kestvamaks. Paralleelselt majanduskriisi arenemisega, sedamööda kuidas töölisklass ja rahvahuigad asuvad võitlusesse tööpuuduse, elutaseme alanemise ning ameerika imperiaalsi tungi vastu fašismile ja sõjale, teravneb riigis ka poliitiline kriis.

III PEATUKK

„KULM SÕDA“ JA VALISTURUD

Monopolid, olles enda kätte koondanud Ameerika Ühendriikide rikkused, püüavad rikastuda jõudude vahetuse muutumise arvel imperialistlikus leeris. Nad tahavad saavutada monopoolset seisundit maailmaturgudel ja tooraine alal ning samuti enda kätte saada teiste maade tööstust ja ressursse kapitali suureulatusliku ekspordi teel.

Nende taotluste varjamata agressiivsusest annab tunnistust „Standard Oil Co.“ (New Jersey) laekuri avaldus, kes nimetas Ameerika Ühendriike „maailmaks nimetatava firma peaaktsionäriks“¹.

Ameerika Ühendriikide tungi maailmavalitsemisele kutsub esile sisemiste põhjuste surve, missuguseid tekitab ameerika monopolistlik kapitalism. Tähtsamad neist on järgmised:

a) Finantskapitali tohutud kasumid suurendavad kapitalimahutuste piiratud võimaluste juures sisemaal tungi kapitali väljaveoks.

b) Tööstuse ja põllumajanduse laiendamine Teise Maailmasõja ajal ja vahetult pärast seda toimus tunduvalt määral ajutiste eksportturgude arvel ja seda finantseeriti lend lease'i ja valitsuse sõjajärgsete subsiidiumide ja krediitide abil. Monopolid püüavad neid turge kõigi vahenditega säilitada ja laiendada, sest ilma nendeta süveneb majanduskriis tööstuses ja põllumajanduses.

c) Suurenenud nõudmine odava tooraine järele sõjaliseks ja tööstuslikuks otstarbeks tugevdab tungi maa-

¹ Leo D. Welch, Sõnavõtt 33. rahvuskongressil väliskaubanduse küsimustes New Yorgis 12. novembril 1946.

ilma tooraineallikate vallutamiseks imperialistlike konkurentide ning asumaade ja poolasumaade halastamatult ekspluateeritavate rahvaste arvel.

Kapitali eksport kui kaupade ekspordi ja toorainete kontrollimise võti on muutunud valitsuse ja suurkapitali juhtivate ringkondade välis-majanduspoliitika keskpunktiks.

Olles saavutanud maksimaalse intensiivsuse põrkavad finantskapitali ekspansionistlikud taotlused kokku enne nähtamatute takistustega, missugustest oli juttu eespool.

Selle tulemusena on Wall Streeti ekspansionistlikud taotlused omandanud põhiliselt sõjalise iseloomu. Finantskapitali majanduslikud eesmärgid põimuvad lahutamatult maailmavallutamise sõjalis-strateegiliste eesmärkidega. Kasumid välisekspansioonilt on tihedalt seotud kasumitega militariseerimiselt.

Kuid välisekspansiooni teostamisel on Wall Street saavutanud ainult piiratud edu ning saanud terve rea tõsiste lüüasaamiste osaliseks.

Ameerika Ühendriikide välis-majanduspoliitika ei vältinud majanduskriisi kujunemist, vaid vastupidi, see kiirendab käesoleval ajal kriisi arenemist. Imperialistid kujutavad enesele maailmasõda vahendina maailma vallutamise kiirendamiseks ja ainsa väljapääsuna kapitalistliku maailma süvenevast majanduskriisist. Ei tarvitse öeldagi, et ka see tee osutub vääramaks isegi sel juhul, kui ei õnnestu paralüseerida jõupingutusi sõja vallapäästmiseks.

Väliskaubandus pärast sõda

Pärast Teist Maailmasõda kasutasid Ameerika Ühendriikide korporatsioonid ära kaupade puuduse kogu maailmas oma ekspordi suurendamiseks enneolemata ulatuses. Ekspordi boom saavutas kõrgpunkti 1947. aastal, millal välismaale veeti välja kaupu suurema summa eest kui 15 miljardit dollarit. See oli kaks korda rohkem 1919. aasta ekspordist, kolm korda rohkem 1929. aasta ekspordist ja viis korda rohkem sõjaeelse ajajärgu keskmisest aastasest ekspordist.

Kaupade väljavedu niisuguses ulatuses soodustas kahtlemata suuresti inflatsioonilist tõusu ja fantastiliste kasumite saamist monopolide poolt.

Analüüs näitab, et ekspordi suurenemine oli ebakindla iseloomuga.

Sõjajärgse ekspordi ulatus oli seetõttu tugevasti suurekspaisutatud, et välismaisi ostjaid sunniti maksma röövhindu. Nende hindade abil tõmmati palju miljardeid dollareid Ladina-Ameerika ja Euroopa ostjate ning samuti ka Ameerika Ühendriikide maksumaksjate taskust, kes olid finantseerinud suurt osa ekspordist. Sel ajal kui ekspordi väärtus suurenes 1947. aastal mitme miljardi dollari võrra, oli selle füüsiline maht väiksem kui 1943. aastal, millal sõjaaegne eksport oli saavutanud kõrgeima taseme. Niipea kui oli likvideeritud sõjajärgne kaupade puudus, muutus võimatuks säilitada ülikõrgeid hindu ning ekspordi väärtus pidi vähenema.

Peale selle, sõjajärgset ekspordi subsideeris tunduval määral valitsus. Alates 1946. aastast finantseeris föderaalvalitsus ühel või teisel kujul ligikaudu $\frac{1}{3}$ Ameerika Ühendriikide ekspordist. See proportsioon jäi võrdlemisi püsivaks ja näitab käesoleval ajal tõusutendentsi, ehkki finantseerimise meetodid on muutunud: mitmesugused individuaalsed laenud, nagu näiteks 1946. aastal Inglismaale antud laen, asendati Marshalli plaaniga ning teiste käesoleval ajal kasutatavate ekspordi finantseerimise viisidega. Seega ei tehtud mingisuguseid edusamme normaalse kaubanduse taastamisel, valitsuse spetsiaalse finantseerimise katkestamine aga oleks esile kutsunud ekspordi katastroofilise vähenemise.

Samuti tuleb silmas pidada, et ekspordi suurenemine toimus hoolimata kapitalistlike riikide kaubanduse mahu vähenemisest. Sellepärast on Ameerika Ühendriikide ekspordi laienemine maailmakaubanduse ümberjagamise tulemuseks Saksamaa ja Jaapani ning vähemal määral teiste imperialistlike konkurentide arvel. 1947. aastal moodustas kapitalistliku maailma rahvusvahelise kaubanduse maht ainult 90% sõjaeelsest mahust ja suurenes 1948. aastal väga vähe.

Ameerika Ühendriikide ekspordikaubanduse suurenemine oli suurel määral Ameerika Ühendriikide positsioonide tugevnemise tagajärjeks läänepoolkeral. Kanada ja Ladina-Ameerika, kelle arvele langes enne Teist Maailmasõda natuke üle 30% Ameerika Ühendriikide ekspordist, saavad nüüd umbes 40%. Seega on Ameerika

Uhendriikide väliskaubanduse sõltuvus läänepoolkerast suurenenud.

Neil põhjustel lõppes kiiresti boom sõjajärgses väliskaubanduses. Uuesti alanud konkurents Euroopa poolt ja rea maade finantsreservide lõppemine põhjustasid Ameerika Uhendriikide ekspordi kahanemist, mis algas 1947. aasta suvel. 1948. aasta lõpuks kahanes eksport väärtuseliselt 23% võrra võrreldes selle kõrgeima tasemega.

Kuid isegi oma kõrgepunktile ei suutnud sõjajärgne ekspordi boom kas või põhilises osaski rahuldada suurkapitali vajadust välisturgude järele.

Seda on näha järgnevast.

Ameerika Uhendriikide kasvanud tootmisvõimsuse ja siseturu suhtelise kitsenemise juures on firmad sunnitud müüma suurema osa oma toodangust välismaale, et säilitada oma ettevõtete koormatust.

Kuid 1947. aastal eksporditud 11,7% müügitoodangust moodustasid tunduvalt väiksema osa kui 1919. aastal, vahetult pärast Esimest Maailmasõda, ja ainult vähe suurema osa kui 20-ndatel aastatel. 1948. aastal läks ekspordiks ainult 8,6% müügitoodangust, s. o. vähem kui 1939. aastal ja vaevalt natuke rohkem kui kroonilise depressiooni aastail enne Teist Maailmasõda.

See on kõik, mida suurkorporatsioonid suutsid saavutada isegi tunduvalt nõrgenenud väliskonkurentsi tingimustes ja valitsuse poolt ekspordi iga-aastase subsidieerimise abil 5—7 miljardi dollari ulatuses.

Konkureerivate imperialistlike riikide väliskaubanduse taastamine viib juba Ameerika Uhendriikide ekspordi kahanemiseni ja see konkurents tugevneb ekspordi kiire kasvu tõttu Saksamaalt ja Jaapanist. Ekspordi laialdane finantseerimine valitsuse poolt ei jätku lõputult. Juba praegu avaldub üha tugevamini ekspordi kahanemist põhjustavate tegurite mõju. Majandusliku languse tulemusena kahaneb Ameerika Uhendriikides import (väärtuseliselt), see omakorda aga vähendab ekspordi ulatust, mida võib finantseerida normaalse väliskaubanduse arvel, ilma valitsuse subsiidiumideta. On olemas tunnuseid, et 1949. aasta kevadel algas kapitalistlike riikide väliskaubanduse järsu kahanemise uus faas. Suurbritannia eksport vähenes ligikaudu $\frac{1}{5}$ võrra, kuna Ameerika

Ühendriikide import maršaliseeritud maadest kahanes 30% võrra.

Niisiis, sõjajärgne ekspordi boom ei suutnud rahuldada suurkapitali vajadusi, selle langus aga kiirendab majandusliku krahhi saabumist. Peale selle, kapitalistliku maailma majanduskriisiga hakkab kaasas käima eriti sügav rahvusvahelise kaubanduse kriis, kusjuures kõige rohkem saab kannatada Ameerika Ühendriikide ekspordkaubandus.

Kapitali eksport pärast sõda

Teise Maailmasõja ajal ja pärast sõda hakkas teataval määral uuesti arenema erakapitali eksport. 1948. aasta lõpuks moodustas Ameerika Ühendriikide erakapitalimahutuste kogusumma välismaal 17,4 miljardit dollarit, saavutades sõjaeelse maksimumi 1930. aastast. Otseste kapitalimahutuste üldsumma, s. o. Ameerika Ühendriikide korporatsioonidele kuuluvate vabrikute, kaevanduste ja istanduste väärtus tõusis 10,4 miljardi dollarini, s. o. peaaegu 30% võrra kõrgemale sõjaeelsest maksimumist. Avaldatud kasumid välismaistelt investeringuult saavutasid 1948. aastal mittetäielikel ametlikel andmeil rekordilise summa — 1,26 miljardit dollarit.

Kapitali sõjajärgses ekspordis¹, samuti nagu väliskaubanduses, ei ole stabiilsust ja kapitali ekspordi ulatus on mitteküllaldane ameerika finantskapitali vajaduste rahuldamiseks.

Kapitali ekspordi kasv toimub konkureerivate imperialistlike suurriikide, peamiselt Suurbritannia arvel. Ameerika Ühendriikide välismaiste investeringute kogusumma suurenemine ei ole kaugeltki võrdeline Inglise, Prantsuse ja Hollandi investeringute vähenemisega. Piruka jagamisel pudeneb sellest liiga palju tükikesi ja jagamiseks jääb vähem järele.

Peale selle, kapitali eksport oli tunduvalt spetsialiseeritud. 1947. aastal ja tõenäoliselt ka 1948. aastal olid $\frac{2}{3}$ Ameerika Ühendriikide uutest otsestest kapitalimahu-

¹ Selles osas me piirdume pikaajaliste erakapitalimahutuste vaatlemisega. Ameerika Ühendriikide riiklikeks „investeringuteks“ on pärast Teise Maailmasõja lõppu peaaegu eranditult olnud varjatud ekspordisubsiidiumid ja poliitilised altkäemaksud.

tustest naftakompaniide investeringud Venezuelas ja Kesk-Idas. See kontsentratsioon on suurelt osalt tingitud territooriumi piiratusega, mida ameerika monopolid peavad võrdlemisi ohutuks poliitilises suhtes.

Selleks, et määrata kapitali ekspordi ulatust, on tarvis silmas pidada järgmist: kapitalistide klassi kasumi aastane tase ületas viimastel aastatel peaaegu kolm korda 20-ndate aastate taseme, kuid nende kasumite uuestirakendamise võimalused siseturu teenindamiseks vähenesid enam või vähem pikemaks ajaks. Selle tagajärjel muutus tung kapitali ekspordiks märksa tugevamaks.

Võrreldes nende suurenenud vajadustega toimus kapitali eksport täiesti mitterahuldaval tasemel. Kapitali puhas eksport, mis aastail 1947 ja 1948 moodustas vähem kui üks miljard dollarit aastas, oli absoluutarvudes väiksem kapitali keskmisest aastasest ekspordist aastail 1924—1928. Suhteline kahanemine võrreldes kapitalimahutuste kogusummaga oli väga järsk.

20-ndate aastate kestel moodustas kapitali eksport umbes $\frac{1}{5}$ kõigist uutest kapitalimahutustest, aastail 1947 ja 1948 aga langes kapitali ekspordile vähem kui $\frac{1}{15}$ uute erakapitalimahutuste kogusummast. Kapitalistidele vajaliku suurenemise asemel kahanes kapitali ekspordi osa $\frac{2}{3}$ võrra.

Seega on ilmne, et Ameerika Ühendriikide finantskapitali ekspansioon välismaal ei saa lahendada kapitali akumulatsiooni probleemi. Praegu, kus akumulatsiooni alal sisemaal ilmneb aeglustumise tendents, ei suurene võimalused kapitali laiendatud ekspordiks. Vastupidi, kapitalistlik liigtootmine põhjustab juba senise peamise investeerija välismaal — naftatööstuse kapitali ekspordi taseme alanemist. Mis aga puutub erakapitali ekspordi poliitilistesse takistustesse, siis need on kõikjal maailmas endiselt erakordselt suured.

Ameerika Ühendriikide valitsuse kaasabi Wall Streeti ekspansioonile

Sedamööda kuidas suurenevad raskused, mida kohtavad ameerika magnaadid maailmavalitsemise taotlemisel, kasutavad nad üha enam valitsust nende raskuste ületamiseks.

Juba Teise Maailmasõja ajal aitas valitsus kaasa imperialistliku maailma ümberjagamisele Ameerika Ühendriikide finantskapitali kasuks, Itabira rauamaagi-leiukohad Brasiilias näiteks läksid Washingtonist avaldatava surve tulemusena Inglismaa kontrolli alt Ameerika Ühendriikide kontrolli alla. Katseid kehtestada kontrolli tooraine allikate üle, mis seni olid olnud Inglismaa, Hollandi ja teiste riikide käes, kergendas see, et valitsus soodustas kartellide organiseerimist, kehtestas toorainete jaotamise süsteemi (mida kasutatakse veel praegugi inglistina suhtes) ja lõi uusi toorainega varustamise allikaid. Nii näiteks subsideeris valitsus seniajani sünteetilise kautšuki tootmist, et alla suruda loomuliku kautšuki hindu, mille tootmist kontrollib Inglismaa.

Mitmesugustel läbirääkimistel, mida Ameerika Ühendriikide valitsus on pärast sõda pidanud teiste riikidega, oli üks ühine eesmärk — uuesti ellu äratada ja tugevdada imperialistlikku reaktsiooni. Peale selle, läbirääkimistel taotleti igal üksikul juhul täiesti konkreetseid eesmärke, mis vastasid ameerika suurkapitali huvidele.

Nii näiteks, läbirääkimiste ajal rahulepingute sõlmimise kohta Rumeenia, Ungari ja Bulgaariaga ning seejärel ka Austriaga põhjustas ameerika-inglise firmade kompenseerimise küsimus selle omandi eest, mis neil oli olnud neis riikides enne sõda, pikki vaidlusi. Riigidepartemang tunnistas üldreeglina need pretensioonid põhjendatuks ja kaitses selle eravaranduse väärtuse hüvitamise nõudmisi, mis oli hinnatud mitu korda kõrgemalt selle varanduse avaldatud väärtusest, mis neis riikides oli enne sõda kuulunud Ameerika Ühendriikide korporatsioonidele.

Itaalia-Ameerika finantskokkuleppel 1947. aastast, mille tagajärjel kõrvaldati kommunistid Itaalia valitsuse koosseisust, oli kõige tähtsamaks konkreetseks tulemuks itaalia naftatööstuse üleandmine ameerika ja inglise naftatrustidele.

Suurt tähelepanu pöörati kaubanduslike kokkulepete sõlmimisele niisuguste maadega nagu Filipiinid, kes andsid Ameerika Ühendriikide korporatsioonidele võrdsed õigused rahvusliku kapitaliga. Teiste sõnadega, Filipiinide valitsus lubas mitte segada nõrga rahvusliku kapitali neelamist Ameerika Ühendriikide võimsate korporatsioonide poolt. Nüüd püüab riigidepartemang sama-

suguseid kokkuleppeid peale sundida Ladina-Ameerika üksikutele riikidele.

Kuid Wall Streeti ärimehed ei pidanud lepinguid ja kokkuleppeid küllaldaseks garantiiks. Üks asi on kulutada ülemaailmse imperialismi toetamiseks maksumaksjailt kogutud miljardeid dollareid, iseasi aga on kulutada selleks omaenese summasid. Praegustes tingimustes loob ainult täielik sõjaline ülevõim vajalikke eeltingimusi kapitali suurelatuslikuks ekspordiks. Ameerika monopolide peamiste mõjusfääride maailmakaart erineb väga vähe suurte sõjaväebaaside maailmakaardist.

Näiteks lennuväebaas Araabias ja Trumani doktriinile rajatud Ameerika Ühendriikide võim Türgi ja Kreeka üle löid eeltingimused Ameerika Ühendriikide naftakompaniide otsustavaks ekspansiooniks Araabias.

Täpselt samuti on baasi üleandmine Ameerika Ühendriikidele Newfoundlandil ja Kanada sõjaväeline allutamine Ameerika Ühendriikidele teatavas seoses inglise investeringute kiire väljatõrjumisega ameerika investeringute poolt Kanadas. Asjaolu, et Ameerika Ühendriigid said vastutasuks lend lease'i alusel Suurbritanniale antud abi eest mereväebaase Bahama saartel on samuti seotud ameerika korporatsioonidele naftakontsessioonide andmisega sellel Briti asumaal.

Seoses sellega, et on teravnenud ameerika kapitali vajadus ekspansiooni teostamiseks, avaldub Ameerika Ühendriikide välistaotluste põhisuund üha selgemini ametlikus välispoliitikas.

Kui aastail 1946 ja 1947 tehingud, millede eesmärgiks oli tööstuslike impeeriumide muretsemine hiigelkorporatsioonidele, teostati vaikselt, täiendustena kokkulepete juurde, mis väliselt puudutasid teisi küsimusi, siis Marshalli plaani ilmumisega, mis garanteerib kapitali ekspordi, on see muutunud ametliku poliitika osaks; Trumani „julge uus plaan“ aga kuulutas selle ülesande juba avalikult esmajärguliseks. Washington õppis tegutsema silmakirjalikult, mille poolest on alati silma paistnud briti imperialism. Wall Streeti ülevõimu teiste maade üle, mis pool sajandit on laostanud Ladina-Ameerika rahvaid, ülistatakse nüüd kui kogu maailma rõhutud rahvaste elutaseme tõstmise vahendit.

Marshalli plaan

Marshalli plaan kujutab enesest ameerika imperiaalsi kõige suurejoonelisemat katset teostada välisekspansiooni.

Tehingud Marshalli plaani järgi sõlmitakse Ameerika müüjate ja Euroopa ostjate vahel, kusjuures valitsus kinnitab tehingute finantseerimise, missugustest võtavad osa Euroopa ja Ameerika kõige võimsamad kapitalistlikud grupid. Ainsad „plaanid“, mida teostatakse, on Ameerika monopolide ja mõnede Euroopa kapitalistlike gruppide kasumite suurendamise plaanid.

20-ndail aastail suunati suur osa Ameerika korporatsioonide eksporditavatest kapitalidest Euroopasse, eriti Saksamaale ja Inglismaale, kuid ka Prantsusmaale, Itaaliasse ja teistesse riikidesse. Kui kõik Euroopa riigid olid Teise Maailmasõja tulemusena tunduvalt nõrgemaks muutunud, siis hakkas Wall Street kiiresti välja tõrjuma euroopa kapitali, taotlede mitte midagi muud kui Euroopa kapitalistlike riikide muutmist poolasumaadeks.

Marshalli plaani abil muudeti see pealetung süsteemiks, seda tugevdati ja laiendati kogu kapitalistlikule Euroopale. Marshalli plaani esimene ülesanne, nagu kinnitavad selle initsiaatorid, seisvat selles, et takistada teostamast Euroopa rahvaste ilmset soovi astuda sotsialismi teele. Kuid Marshalli plaani abil ei õnnestunud stabiliseerida kapitalismi Euroopas ja sellepärast ei õnnestunud ka luua eeltingimusi kapitali ulatuslikuks ekspordiks Euroopasse.

Marshalli plaani eesmärgiks oli suurendada Ameerika Ühendriikide ekspordi kaubaülejääkide paiskamise teel Euroopasse ja Euroopa väliskaubanduse üleviimise teel dollaristandardile. Nii loodeti purustada kahepoolsete kaubanduslike kokkulepete süsteemi maršaliseeritud ja teiste maade, nagu näiteks Ladina-Ameerika maade vahel. Marshalli plaani initsiaatorid arvasid, et kui Euroopa riigid teevad oste näiteks Ladina-Ameerikas, siis kasutatakse Marshalli plaani alusel saadud dollarid ostudeks Ameerika Ühendriikidest ekspordi kahanemise arvel Euroopast.

Kuid ka see plaan nurjus. Kahanes ekspord mitte üksnes maršaliseeritud maadesse, vaid ka Ladina-Ameerikasse ja teistesse piirkondadesse, kus euroopa kaubad

hakkavad uuesti vallutama turge Ameerika Ühendriikide arvel.

Marshalli plaan näeb ette terve rea abinõusid kapitali ekspordi soodustamiseks Euroopasse ja Euroopa tööliste ekspluateerimise normi suurendamiseks soodustamiseks ameerika finantskapitali poolt. Üheks niisuguseks abinõuks on kapitalide ekspordi otsene garanteerimine valitsuse poolt, mis on kehtestatud seadusandlusega Marshalli plaani kohta.

Teine abinõu seisab tolliliitude ergutamises selleks, et ameeriklastele kuuluvad massilise tootmise ettevõtted Euroopas saaksid kasutada kogu kapitalistlikku Euroopat ühtse turuna. Kolmandaks abinõuks on Marshalli plaani aparaadi kaudu Euroopa riikide sundimine läbi viima oma valuutade devalvatsiooni; tänu sellele muutuvad odavamaks kaubad, mida ameerika kapitalistid ostavad Euroopa riikidest, ja väheneb Euroopa tööliste palga ekvivalent dollarites, s. o. suureneb kasuminorm, mida annavad ameerika kapitalimahutused Euroopas.

Peale selle avaldatakse Marshalli plaani abil Euroopa riikidele tugevat survet, et takistada Euroopa tööstuse nende harude laiendamist, mis võiksid konkureerida ameerika ettevõtetega Euroopas. Hiljuti ilmnes sedalaadi iseloomustav fakt, kui Euroopa Majandusliku Koostöö Komitee (organisatsioon, mis juhib Marshalli plaani elluviimist) avaldas protesti Inglise naftapuhastustööstuse tootmisvõimsuse laiendamise inglise projekti vastu selle põhjendusega, et sellega loodaks konkurents „Standard Oili“ uuele naftapuhastamise hiigeltehasele, mille ehitamine jõuab lõpule Inglismaal.

Lõpuks, Marshalli plaan on Ameerika Ühendriikide surve avaldamise peamiseks vahendiks Euroopa riikidele, eeskätt Prantsusmaale — saksa rasketööstuse taastamise küsimuses. On palju tõendeid selle kohta, et Saksamaad peetakse Ameerika Ühendriikide finantskapitali tegevuse peamiseks baasiks Euroopas. Mõnede teadete kohaselt on fašistlikud tööstused teinud Wall Streetile ettepaneku osa võtta Ruhri taastamisest kapitalimahutustega 700 miljoni dollari ulatuses. „Chase National Bank“ avas Saksamaal kaks osakonda; kompaniile „General Motors“, Fordile ja teistele Saksamaal opereerivaile ameerika kompaniidele anti tagasi nende tehased. Suuri ameerika investeringuid on valgunud Šveitsi,

kus fiktiivsed firmad on juba ammust ajast arendanud oma tegevust Saksamaal.

Tulemused näitavad, et neid katseid rajada teed kapitali ekspordile Euroopasse ei ole krooninud kuigi suur edu.

See-eest ei tohi aga unustada neid määratu suuri kasumeid, mida ameerika kapitalistid on saanud Marshalli plaanilt. Nii näiteks suurenesid kasumid Ameerika Ühendriikide investeringuult maršaliseeritud maades 124 miljonilt dollarilt 1946. aastal peaaegu 250 miljoni dollarini 1948. aastal. Euroopa rahvad ei unusta ka seda, et ameerika monopolid said miljardeid dollareid nende kaubaülejääkide müügilt, missugused nad olid paisanud ülikõrgete hindadega Lääne-Euroopa turgudele.

Kuid hoolimata oma kaupade realiseerimiselt saadud kasumeist ei õnnestunud ameerika monopolidel saavutada seatud eesmärki — hakata maršaliseeritud Euroopa peaaüksionäriks. Sellest annavad tunnistust järgmised andmed: Ameerika Ühendriikide uued erakapitalimahutused maršaliseeritud maades, arvestamata nende asunaid, moodustasid 1947. aastal 145 miljonit dollarit, vähenesid aga 1948. aasta esimese üheksa kuuga 66 miljoni dollarini. Nende kapitalimahutuste summa, missugused ameerika kapitalism kaotas rahvademokraatia maades, oli suurem kui nende uute kapitalimahutuste summa, missuguseid on maršaliseeritud maades tehtud pärast Teist Maaailmasõda kokku.

Kapitalid, mis investeeriti garantiisid kindlustavate artiklite alusel, moodustasid ainult mõned miljonid dollarid, ja garanteeritud investeringute projekteeritud summat maršaliseeritud maades vähendati 300 miljonilt dollarilt 150 miljoni dollarini aastas, hoolimata soodsate tingimuste loomisest.

Sellest, et Marshalli plaani abil on võimatu stabiliseerida kapitalismi Lääne-Euroopas, annavad tunnistust järgmised faktid.

Kommunistlike parteide mõju tähtsamates riikides — Prantsusmaal ja Itaalias ei ole nõrgenenud. Marshalli plaani tulemusena on tööliste elutase kõigis maršaliseeritud maades veelgi alanenud ega ole ühelgi neist maadest veel saavutanud sõjaeelset taset. Maršaliseeritud maade valitsuste ametlike „plaanide“ kohaselt jääb rahvahulkade elutase Marshalli plaani kehtimise aja

lõpuks tunduvalt madalamale 30-ndate, kriisiaastate tasemest. Ei saa endale ette kujutada, et Lääne-Euroopa töölised lepiksid niisuguse perspektiivi juures oma maa ja ameerika kapitalistide valitsemisega. Niisiis, poliitilist alust kapitalismi stabiliseerimiseks ei ole loodud ja sedamööda kuidas areneb majanduskriis, vähenevad võimalused selle aluse loomiseks.

Tööstuslik tootmine Lääne-Euroopa maades ei ole küllaldaselt taastatud. Selles küsimuses tekitas suurt segasust praeguste andmete kõrvutamine ametlikes materjalides 1938. aasta andmetega, millal oli veel tunda kriisi mõju.

Tootmine ei ole veel saavutanud kõige kõrgemat sõjaeelset taset ja toodangu hulk ühe elaniku kohta on tunduvalt madalam sellest tasemest. Alates 1948. aasta keskpaigast on peamistes maršaliseeritud maades kasvanud tööpuudus, Belgias ja Itaalias aga on vähenenud tootmine. Aritegevuse aktiivsuse langus Ameerika Ühendriikides on ennast täie jõuga tunda andnud Lääne-Euroopas. Ning lõpuks, Euroopa Taastamise Programmi Teostamise Komitee optimistliku hinnangu kohaselt on Marshalli plaani kehtimise aja lõpuks ette nähtud rahvusvaheliste dollaritehingute alal aastane defitsiit 3 miljardi dollari ulatuses. Seoses majanduskriisi ja nende kulutustega, mis on seotud Põhja-Atlandi paktiga, tuleb seda summat pidada suuremaks.

Niisiis ei ole loodud majanduslikku alust kapitalismi stabiliseerimiseks Lääne-Euroopas ja puudub perspektiiv selle loomiseks.

Selleks, et kindlaks teha, kui palju läheb Marshalli plaan maksma Euroopa rahvastele, on kõige parem võrrelda nende olukorda maade olukorraga, kes lükkasid tagasi Marshalli plaani ja asusid sotsialismi teele.

Sõe tootmine Suurbritannias näiteks jäi 1948. aastal 15% võrra madalamale sõjaeelsest tasemest, samal ajal kui sõe tootmine Nõukogude Liidus, kaasa arvatud sõja ajal purustatud Donetsi basseini, ületas kõrgeima sõjaeelse taseme 20% võrra.

Ning edasi, Euroopa Majandusliku Koostöö Komitee ametlike hinnangute kohaselt moodustab reaalpalk Prantsusmaal ainult poole sõjaeelsest. Poolas oli reaalpalk 1943. aasta lõpul 10% võrra suurem kui enne

sõda ning on sellest ajast alates veel 10% võrra tõusnud.

Ning lõpuks, Euroopa Taastamise Programmi Teostamise Komitee esines hiljuti nõudega vähendada Prantsuse terasetööstuse tootmisvõimsuse laiendamise juba niigi puudulikku programmi, samal ajal kui NSV Liidu terasetööstuse tootmisvõimsus kasvab iga aastaga maailma ajaloos enneolematu tempoga.

Marshalli plaani tulemusena on teravnenud vastuolud maršaliseeritud maade vahel, eriti Inglismaa ja mõnede maade vahel Euroopa mandril.

Kirjeldades masinaehitustööstuse keskuste külastamist seoses tehingutega Marshalli plaani alusel kirjutas ajakirja „Business Week“ kirjasaatja:

„Sel aastal aga hakkab plaan tegema vähem rõõmu ja lõbu, sest üha enam tööstureid hakkavad Ameerika Ühendriikides pretendeerima tellimustele Marshalli plaani alusel, neid tellimusi aga ei jätku kaugeltki kõigile.“¹

Sedamööda kuidas väheneb Marshalli plaani küljest ameerika kapitalistidele pudenevate rasvasemate palade arv, hakkab mõnedel gruppidel kaduma entusiasmi. Osalt väljendus see selles surves, mida avaldati kongressile ja mis viis assigneeringute vähenemiseni Marshalli plaani alusel selle kehtimise teisel aastal.

Majanduskriisi täielik hoogumine teravdaks kahtlemata kõiki neid vastuolusid, mis seda ebakindlat plaani nõrgestavad. Kui plaani teostamist jätkatakse praegustes raamides, siis võib ta kaua enne ettenähtud nelja-aastast tähtaega ära laguneda. See sunnib Wall Streeti agressiivsemaid ringkondi tarvitusele võtma otsustavaid abinõusid.

Seega on Põhja-Atlandi pakt mitte ainult sõja ettevalmistamine NSV Liidu vastu, vaid ka katse tugevdada Wall Streeti nõrgenevaid positsioone Lääne-Euroopas.

Põhja-Atlandi pakti abil võib ameerika suurkapital sisse tungida niisugustesse riikidesse nagu Hispaania ja Lääne-Saksamaa, kus absoluutne sõjaväeline võim on juba olemas või kus seda on hakatud teostama.

Kuid sõjaväelise võimu abil ei saa ameerika imperialism lahendada oma probleeme kogu kapitalistlikus Euroopas.

¹ „Business Week“, April 16, 1949.

„Uus julge plaan“

Inglismaa ja suurkapitali teiste keskuste arvel ameerika imperialismi poolt omandatud peamised valdused asuvad Ladina-Ameerikas, Kanadas ning Kesk- ja Lähis-Idas.

Ameerika kapitalistid tungisid isegi Aafrikasse ja Aasiasse. Nii näiteks on Ameerika Ühendriikidel tegelikult monopol uraanimaagile Kongos. „Gulf Oil Corporation“ (mida kontrollib Mellon) ja „Royal Dutch“ said prantslastelt suuri kontsessioone Tuneesias. Firma „Cannecott Copper Corporation“ võeti inglise kapitalistide poolt kompanjoniks maavarade ühisel uurimisel Lõuna-Aafrikas. Ameerika kapital on omandanud veel teisigi suuri valdusi maakera selles osas.

Inglased aga püüavad säilitada oma valitsevat seisundit Aafrika mandril, tugevdada Aafrika rahvaste ekspluateerimist ja laiendada kapitali ekspordit. Inglased, hollandlased ja prantslased manööverdavad endiselt Kaug-Idas, et säilitada võimu oma asumaade üle.

Marshalli plaan soodustas ameerika kapitali tungimist Euroopa riikide asumaadele, peamiselt Aafrikasse, kuid see abinõu osutus puudulikuks. Sellepärast kuulutas Truman välja oma „uue julge plaani“, mis peab puhastama tee ameerika kapitali investeerimisele asumaades.

Trumani poolt esitatud ja kongressi poolt arutatava uue seaduseelnõu keskseks punktiks on see, et valitsus peab andma kapitali ja kaupade ekspordilt saadava kasumi realiseerimise võimaluse täieliku garantii ning samuti ka garantii selleks, et varandusi ei eksproprieerita.

Seega kuulutati ametlikult välja riiklik-monopolistliku kapitalismi põhimeetod, mis tähendab seda, et „vaba äritegevuse süsteem“ ja niinimetatud „ameerika elulaad“ muutuvad täiesti absurdseks. „Riisiko armastajad“ tunnistavad, et nad ei riskeeri mitte millegagi, vaid püüavad endale vähemalt kindlustada garantiid selleks, et kui neil ei õnnestu saada ülikasumeid teiste rahvaste arvel, siis lastaks arved kinni maksta ameerika rahval.

„Uue julge plaani“ lõppeesmärkidest annab tunnistust üks Rahvusliku Töösturite Assotsiatsiooni aruandeist, milles kõneldakse erakapitali ekspordist 2,4 miljardi

dollari ulatuses aastas, mis on kolm korda suurem kapitali ekspordi praegusest tasemest. Muidugi, kui on juttu monopolide majanduslike raskuste kergendamisest kapitali ekspordimise teel, siis ei ole Rahvusliku Töösturite Assotsiatsiooni poolt märgitud arv sugugi liiga suur. Seda arvu ei õnnestu aga saavutada.

„Uus julge plaan“ sisaldab ameerika finantskapitalile lahendamatu majanduslikke, poliitilisi ja sõjalisi vastuolusid.

Põhilisest majanduslikust vastuolust rääkis hiljuti oma kõnes ameerika imperialismi kannupoiss, prantsuse poliitikategelane Paul Reynaud. Ta ütles:

„Teie olukord on muutunud: maast-võlglasest olete muutunud maaks-võlausaldajaks. See on väga meeldiv muudatus, kuid ta nõuab ka teie mõttelaadi muutmist... Te peate heaks kiitma oma kaubabilansi defitsiidi, võttes eeskujuna Suurbritanniast ja Prantsusmaast enne sõda.“

See pretendent ameerika firma noorema partneri kohale kutsub oma peremehi õppima Euroopa degradeeruvailt imperialistlikelt riikidelt kasumisaamise peent kunsti, imedes mahlu ülejäänud maailmast ja samaaegselt piirates oma kaupade väljavedu. Kuid see parasiitlik kavatsus ei ole teostatav: ameerika tööstusel on niivõrd terav vajadus turgude järele, et kapitalistid peavad tegema suurimaid jõupingutusi ekspordi laiendamiseks. Nad on sunnitud püüdma saada kasumit teistes maades ja samal ajal rohkem ekspordima kui nad impordivad.

See aga tekib rahvusvaheliste kapitalistlike finantside krooniline kriis; see kriis on juba praegu küllalt raske ja teravneb majanduskriisi tugevnemise tõttu veelgi.

Otsemat ja tugevamat mõju kui majanduslikud vastuolud avaldavad poliitilist ja sõjalist laadi raskused. Rahvusliku Töösturite Assotsiatsiooni poolt püstitatud eesmärgid on võimalik saavutada ainult imperialistlike konkurentide kiire ja täieliku väljatõrjumise teel kõikjal, kuhu neid veel on jäänud.

See aga põhjustab teravaid konflikte konkureerivate imperialistlike riikidega, sõdasid tormiliselt areneva rahvusliku vabadusliikumise vastu Ida-Aasias ning kasvava rahvusliku vabadusliikumise vastu Ladina-Ameerikas ja Aafrikas. Peale selle, „uue julge plaani“ eesmärgid nõuavad mitte ainult kapitalistliku maailma ümber-

jagamist, vaid ka tema territooriumi vähenemistendentsi ületamist.

Pärast Hiina vabastamise lõpuleviimist on tervelt üks kolmandik maakera elanikkonnast väljaspool imperiaalistlikku orbiiti. Peale selle on see sündmus stiimuliks juba alanud võitlusele rahvusliku vabanemise eest Indo-Hiinas, Malaias, Birmas ja Indoneesias.

„Uus julge plaan“ tähendab seega koloniaalse rõhumise eest ja antiimperialistliku maailma vastu peetavat sõda ning on tihedalt seotud ka NSV Liidu vastase sõja sõjalis-strateegiliste plaanidega.

Pole võimatu, et ameerika imperialismi tungi koloniaal-ekspansioonile kroonib ühel või teisel maal ajutine edu. Kuid takistused on niivõrd suured, et see edu ei saa oma ulatuselt küündida selle lähedalegi, mida kavatsevad finantskapitali esindajad. Peale selle tunnistavad „uue julge plaani“ autorid ise, et seda plaani hakatakse praktikas ellu viima aeglaselt. Sellepärast on selge, et see uus „plaan“ ei peata majanduskriisi ega too selle käiku olulisi muudatusi.

„Külma sõja“ poliitika sisemised tagajärjed

Nägime juba, et katsed forsseerida kapitali ja kaupade ekspordi Marshalli plaani ja teiste abinõudega ei ole andnud neid tulemusi, mis oleksid rahuldanud ameerika monopole, ja soodustasid seega majanduskriisi arenemist.

Tuleb käsitleda ka selle küsimuse mõningaid teisi külgi ning eriti paljastada seda demagoogiat, mille abil ametiühinguliikumise parempoolsed liidrid püüavad ameerika töölisklassile peale sundida Marshalli plaani ja sellega seotud programme.

„Külma sõja“ välis-majanduspoliitika soodustab tunduval määral kapitali kontsentratsiooni ja monopolide võimu tugevnemist.

Marshalli plaan ja riiklik-monopolistliku kapitalismi teised kavalvõtted soodustavad ekspordkaubanduse tugevamat kontsentratsiooni. Väike- ja keskmiste ettevõtjate mitmesuguste gruppide protestid niisuguse kontsentratsiooni vastu jäävad täiesti tagajärjetuks.

Kapitali ekspord sel kujul, nagu seda meie päevil ergutatakse Washingtoni poolt, on koondatud peamiselt

käputäie kõige suuremate korporatsioonide kätte, mille tõttu need korporatsioonid on eelistatud seisukorras välisturgude haaramisel ja odava tooraine saamisel.

Rahvusvahelise Panga tegevus avab hiiglaslikele kindlustuskompaniidele uue kasumite allika ja uusi võimalusi rahakapitali kontsentreerimiseks; mis aga puutub tehingute finantseerimisse Marshalli plaani alusel, siis seda on lubatud teha ainult kõige suurematel pankadel.

Neis maades, kus peremehetsevad Ameerika Ühendriikide relvastatud jõud, saavad suurtrustid võimaluse teostada otsest kontrolli. Niisugune on näiteks kontroll Ruhri terasetööstuse üle ameerika juhtiva kompanii „United States Steel Corporation“ poolt.

Tooraine kartelliseerimine on saavutanud erakordselt kõrge taseme; seda teostatakse nii erakokkulepete teel kui ka riiklik-monopolistlikule kapitalismile iseloomulike abinõudega; seejuures valitsevad kõigis kartellides ameerika huvid.

Nende abinõudega saadavate imperialistlike ülikasumite kontsentratsioon kiirendab omakorda kapitali kontsentratsiooni Ameerika Ühendriikides; juba niigi tugev surve väikekapitalistidele kasvab veelgi.

Marshalli plaan etendas tähtsat osa ka toiduainete hindade praeguses tõusus Ameerikas.

Kuna väliskaubandus sõltub üha rohkem Ameerika Ühendriikide valitsuse poolt antavatest krediitidest ja subsiidiumidest, siis määrab väliskaubanduse kaubastruktuuri üha suuremal määral mitmesuguste monopolistlike gruppide suhteline võime avaldada mõju oma kaupade ekspordi finantseerimisele.

Veel hiljuti avaldus monopolide surve kõige tugevamaini põllumajanduslike kaupade ekspordil; see nähtub sellest, et toiduainete eksport, mis moodustas enne sõda ainult 10% kogu ekspordist, tõusis 20%-ni ja jäi sellele tasemele kogu 1948. aasta kestel, hoolimata toiduainete defitsiidi vähenemisest Euroopas.

Tuleb rõhutada, et määratu suured toiduainetesaadetised Ameerika Ühendriikidest ei parandanud Euroopa elanikkonna toitlustamist. Suuri koguseid toiduaineid on saadetud ja saadetakse praegugi Saksamaale, Jaapanisse, Kreekasse ja Austriasse, s. o. Ameerika Ühendriikidesõjaliste jõudude poolt okupeeritud riikidesse, kus neid

toiduaineid kasutatakse kodusõja pikalevenitamiseks ja „musta turu“ varustamiseks.

Euroopa teistes riikides kaotas töötav elanikkond „oma“ kapitalistide halva majandamise tagajärjel rohkem toiduaineid kui ta on saanud Marshalli plaani alusel. Halb majandamine seisab normeerimise ja hindade kontrollimise oludekohase süsteemi puudumises või nii ühest kui teisest loobumises Washingtonist avaldatava surve all; selles, et põllumajanduslikku tootmist ei laiendatud maareformi ja teiste abinõudega, kaubanduse puudulikus arendamises toiduaineid tootvate Ida-Euroopa riikidega, mida tehakse jällegi Washingtoni korraldusel.

Oma ametlikes aruannetes tunnistab Euroopa Taastamise Programmi Teostamise Komitee, et Lääne-Euroopa töörahas toitub palju halvemini kui enne Teist Maailmasõda ja et see jääb nii kogu Marshalli plaani kehtimise ajaks.

On vajalik, et sellest saaksid teada ameerika töölised, kellele tuubitakse pähe propagandat, mis spekulierib nende inimlike tunnetega. Sami vajalik on ka see, et ameerika rahvas saaks teada, kuidas Marshalli plaan halvendab tema olukorda.

Aastail 1947 ja 1948 olenesid kaubahindade kõikumised eelkõige riiklike ostude ulatusest. Ostud ekspordiks tõstsid sedavõrd hindu, et sisemine tarbimine vähenes, see aga põhjustas nende hindade praegu ilmnevat järsku langust, millega farmeritelt ostetakse põllumajandus- saadusi. Samal ajal püsivad peaaegu maksimaalsel tasemel tööliste poolt ostetavate toiduainete hinnad, mida kontrollivad monopolid.

Seega põhjustas Marshalli plaan ameerika tööliste elutaseme alanemist, missugune protsess praegu jätkub.

Edasi, seoses Marshalli plaaniga vähenes tunduvalt ameerika tehaste vajadus tööjõu järele. Muidugi, „külma sõja“ ja relvastumise kogu programm tervikuna hoidis mõni aeg tööga kindlustatuse taset rasketööstuses, Marshalli plaan ise aga põhjustas tööga kindlustatuse vähenemist. See tulenes paratamatult sellest, et Marshalli plaan oli määratud mitte tööstuse taastamiseks Euroopas, vaid selle mahasurumiseks ja Wall Streetile allutamiseks. Sel eesmärgil hoiti kõige madalamal tasemel kõrge kvaliteediga tööstuskaupade ekspordi, millede tootmine nõuab suurt hulka töölisi. Marshalli plaani katastroofilistest ta-

gajärgedest tööga kindlustatusele rasketööstuses annab osalt tunnistust see asjaolu, et masinate ja transpordivahendite eksport maršaliseeritud maadesse pärast Marshalli plaani väljakuulutamist 40% võrra kahanes.

Veel hävitavamalt mõjus tööga kindlustatusele NSV Liiduga ja rahvademokraatia maadega arendatava kaubanduse tugevdatud boikott, mis on Marshalli plaani ja Atlandi pakti üheks lahutamatuks osaks. See keeld, mis käib nüüd ka Hiina kohta, isoleerib need maad, kelle arvele langes 1946. aastal 13% Ameerika Ühendriikide kogu ekspordist ja kes võivad Ameerika Ühendriikidest palju rohkem importida. Kuna NSV Liit, rahvademokraatia maad ja vabastatud Hiina seavad endale eesmärgiks uue ühiskonna ülesehitamise ja rahvusliku majanduse laialdase arendamise, ostaksid nad Ameerika Ühendriikidest peamiselt tootmisvahendeid, ja nende ostud soodustaksid seega tööga kindlustatuse kasvu otsustavates tööstusharudes.

Praegu, kus tellimuste arv väheneb ning masina- ja vaguniehitustehaste töölised saavad lõpparveid, on kohane meelde tuletada 1931. aastat, millal Nõukogude tellimused päätsid tööpingiehitustööstuse pankrotist.

Ning tänapäevani ei taha ameerika monopolide juhtivad grupid lubada kaubandust niisuguste kaupadega, mis võiksid kaasa aidata NSV Liidu ja rahvademokraatia maade tugevnemisele isegi siis, kui see kaubandus võib anda kasumeid mõnedele kapitalistidele. Seda, kui kaua see boikott võib kesta areneva majanduskriisi tingimustes, näitab tulevik.

Igal juhul võidab ameerika töölisklass igas suhtes selle kaubanduse taastamisest, millel on laialdased perspektiivid arenemiseks, eriti vabastatud Hiinas. Nõudmine, et nende maadega seataks jalule normaalsed kaubanduslikud suhted ja et neile antaks krediite ilma orjastavate imperialistlike tingimusteta, on see vahend, mille abil on võimalik läbi murda propaganda müüri, mis miljonite ameerika tööliste mõttelaadis eraldab sisepoliitikat välispoliitikast. See on see ülitähtis lüli, mis ühendab võitlust töö saamise eest võitlusega rahu eest.

IV PEATUKK

ELANIKKONNA ELUTINGIMUSED

1948. aasta sügisel, kui algas liigtootmise kriis, oli töölisklassi olukord palju halvem kui sõja lõpul. Töölistel tuli maksta kallist hinda „külma sõja“ eest. Elukalliduse tõus õõnestas nende ostuvõimet, alandas reaalpalka ja kulutas nende kasinaid säästusid. Neid riisuti millele lisandus veel tugevam ekspluateerimine töö edasise intensiivistamise teel.

Praeguse kriisi algul hakkas tööliste olukord veel kiiremini halvenema. Alanes nii nominaal- kui ka reaalpalk, suurenes järsult täielik ja osaline tööpuudus ja hakati veel intensiivsemalt kasutama kurnamissüsteemi. Monopolid püüavad veeretada areneva kriisi raskust töölisklassi õlgadele.

Täielik ja osaline tööpuudus

Vaatleme algul tööpuuduse edasist kasvu, mille on põhjustanud majandusliku olukorra praegune halvenemine. Vaatamata sellele, et elanikkonna tegelikud vajadused ei ole kaugeltki rahuldatud, suletakse tehaseid või minnakse neis üle lühendatud töönädalale. Töölised hulguvad jälle tänavail ega tea, kui kaua niisugune olukord veel kestab; need aga, kes veel töötavad, teevad oletusi, kelle pihta võiks sattuda järgmine löök.

Inimeste arv, keda Rahvaloenduse Büroo peab töötuks, oli 1949. a. märtsis 3,2 miljonit, aprillis aga natuke väiksem. Tegelikult oli töötute arv elektrikute ametiühingu (mis kuulub TAK'i koosseisu) tagasihoidlikul hinnangul umbes 5 miljonit.

Muidugi TAK'i juhtkond ei nõustu poliitilistel kaalut-

lustel elektrikute ametiühinguga tema kriitika suhtes Rahvaloenduse Büroo andmete kohta, kuid see ei tee valitsuse vähendatud andmeid tõepärasemaks. See-eest näitab see aga, kui kaugele on läinud TAK'i juhtkond oma poolehoidus Marshalli plaanile ja kogu „külma sõja“ poliitikale. Oli aeg, isegi Roosevelti päevil, millal TAK ilmutas kahtlustavat ja kritiseerivat suhtumist andmetesse hindade ja tootmise kohta ning teistesse statistilistesse andmetesse, mida avaldas föderaalvalitsus. Kuid nüüd on olukord muutunud ja TAK'i juhtiv ladvik püüab asjata tõestada, et kriisi olevat võimalik vältida Marshalli plaani ning teiste ekspansionistlike avantüüride ja kulutuste abil.

Meil ei jätku aega, et siin tegeleda selle kriitika üksikasjalise analüüsiga, mille elektrikute ametiühing andis Rahvaloenduse Büroo andmete kohta töötute arvu suhtes. Võime ainult märkida, et Rahvaloenduse Büroo, nagu näib elektrikute ametiühing, ei pea töötuteks:

1. Isikuid, keda on vallandatud vähem kui üheks kuuks; niinimetatud „ajutiselt“ vallandatud või uut tööd ootavaid isikuid.

2. Töölisi, kes on sunnitud töötama mittetäieliku tööajaga; isegi isikuid, kes töötavad üks tund nädalas, ei peeta seega töötuteks.

3. Töölisi, kes võib-olla aktiivselt ei otsi tööd, kuid on töövõimelised ja soovivad töötada.

Isegi ettevõtjate häälekandja „Business Week“ märkis hiljuti, et Rahvaloenduse Büroo andmed ei peegelda tegelikku olukorda ja tunnistas, et niinimetatud vähetootvad töölised ei otsivat tööd, sest olevat muutunud raskemaks tööd leida, ja sellepärast „otsib seda vähem inimesi“. Sellepärast ei pea Rahvaloenduse Büroo tavaliselt töötuteks neid vähetootvaid inimesi, kes on kaotanud töö.

Rahvaloenduse Büroo tunnistas oma aprillikuu aruandes, et tööta oleku aeg pikeneb; keskmine töötaoleku aeg iga sel kuul registreeritud töötute kohta oli umbes $10\frac{1}{2}$ nädalat.

Iseloomustav on ka isikute arv, kes töötasid mittetäieliku tööajaga. Aprillis töötasid 7 613 000 inimest nende isikute hulgast (keda ei ole arvatud töötute hulka) ainult 15 kuni 34 tundi nädalas, 2 131 000 inimest — ühest kuni 14 tunnini ja 1 659 000 inimesel oli küll töö, kuid nad ei töötanud selle nädala jooksul, millal toime-

tati vaatlust. Teiste sõnadega, umbes 11,5 miljonit inimest peeti vormiliselt tööga kindlustatuks, kuid nad kas ei töötanud üldse või töötasid mittetäieliku tööajaga.

Osalise tööpuuduse suurest kasvust annab tunnistust ka see, et isikute arv, kes töötasid 15—34 tundi nädalas, oli 1949. a. aprillis 1 375 000 võrra suurem kui 1948. a. aprillis.

Eriti tuleb rõhutada seda asjaolu, et suurem osa vallandamistest esineb töötlevas tööstuses, mis on Ameerika Ühendriikide majanduse selgrooks. 1949. a. aprilliks oli tööga kindlustatus ainuüksi töötlevas tööstuses vähenenud 15,1 miljoni inimeseni ja kahanes seega 1,5 miljoni võrra võrreldes 1948. a. septembris saavutatud kõrgpunktiga, mis tähendab langemist 9% võrra.

Olukord töötlevas tööstuses avaldab muidugi mõju ka teenindavaile majandusaladele ja ärielule üldse. Tööga varustatuse vähenemise tendents ilmneb juba ehitustegevuses, kaubanduses ja teenindavail majandusaladel, transpordis ja mäetööstuses. Kuna maa majanduslikus elus on alanud langus, siis võib töötute arv 1949. aasta lõpuks tõusta 5—6 miljoni inimeseni (isegi valitsuse vähendatud hinnangu järgi). See tähendab seda, et töötute tegelik arv oleks siis umbes 8 miljonit inimest. Nii siis, sedamööda kuidas süveneb kriis, muutub massiline tööpuudus kõige raskemaks koormaks töölisklassile.

New Yorgis on vallandamised võtnud niivõrd massilise iseloomu, et juba 1949. a. aprilli lõpul, nagu teatab linna sotsiaalkindlustuse osakonna direktor, oli töötuid perekondasid kokku miljon inimest. Paljudel juhtudel kaotavad töö võrdlemisi noored töölised. Meil ei ole selle küsimuse kohta veel andmeid, kuid toome ära ajakirja „United States News“ seisukoha, kes hiljuti leidis olevat täiesti loomuliku, et „kui kärbitakse tootmisprogramme, siis vallandatakse noored töölised esmajärjekorras“. Märgime ära ka tööministri avalduse selle kohta, et laste töö seaduste vastaselt palga alusel töötavate alaealiste (nooremate kui 18-aastaste) protsent on pärast sõda tegelikult tõusnud.

Võib ära märkida ka seda, et nüüd astub iga aasta umbes miljon noort töelist töövõimelise elanikkonna ridadesse ja otsib tööd, mida on aga võimalik leida ainult siis, kui välja tõrjutakse vanemaid töölisi. Sellest

võib teha järelduse, et edaspidi, sedamööda kuidas kasvab töötute reservarmee, halveneb tunduvalt ka vanemate tööliste olukord.

Paljustest kohtadest teatataksegi juba, et vanemaid töölisi vallandatakse, kui mõni tehas oma tööd osaliselt vähendab; kui aga tehas täiesti suletakse, siis heidetakse muidugi tänavale nii vanad kui ka noored töölistid. Oma hiljutises aruandes tööpuuduse levimise kohta Camdenis (New Jersey osariik) teatas „Federated Press'i“ korrespondent Richard Sasuly, et selles linnas olev tehas, mis kuulub kompaniile „Radio Corporation of America“, on vallandanud 40-aastase tööstaažiga töölisi. Taolisi teateid tuleb ka teistest tööstuskeskustest.

Mis puutub nii noortesse kui vanadesse naistöölistesse, siis tuleb rõhutada, et neid tabab tööpuudus real juhtudel tõenäoliselt veel valusamini kui mehi: mõnedes tehasest ilmneb tendents vallandada enne naisi, isegi siis, kui nende ülalpidamisel on sama suured perekonnad kui meestel.

Arusaadavalt sunnib tööpuuduse kasv meeste hulgas paljudel juhtudel tööd otsima naisi, niipea kui nende mehed on kaotanud töö. See tähendab aga seda, et ühe inimese asemel hakkab tööd otsima kaks. Ei ole aga teada, kas selle asjaoluga arvestab kas või hilinemisega Rahvaloenduse Büroo.

Tuleb igatahes silmas pidada, et naised moodustavad nüüd umbes 30% kõigist töötavaist töölistest ja et meie materjalides on nendega arvestatud kõigi tingimuste ja statistiliste andmete analüüsimisel, sealjuures ka keskmiste arvude arvutamisel.

Tööpuudus neegertööliste hulgas

Täielik ja osaline tööpuudus on muutnud eriti raskeks neegertööliste olukorra. Neegrid said tunda tööpuuduse lööke juba 1943. aastal, millal sõjaline tootmine hakkas kahanema ning neegreid hakati tänavale heitma esmajärjekorras, eriti neis tööstusharudes, kus nad olid hakanud töötama alles sõja ajal. Neegertöölisi vallandatakse suhteliselt rohkem kui valgeid ja neid varitseb kõigi nende positsioonide täieliku kaotamise oht, mis-

sugused nad olid tööstuses kätte võitnud sõja-aastate lühikese boomi ajal.

Tööpuudus neegertöölise hulgas on majanduskriisi tundlikuks baromeetriks ja töölisklassi ähvardava tööpuuduse teravuse näitajaks. Majanduskriisi raskusi veeretatakse juba praegu eriti rängalt neegrite turjale. Töö leidmine ja säilitamine tööstuses on neegritele olnud alati, isegi niinimetatud boomi ajal, raskeks ja keerukaks probleemiks. Käesoleval ajal, majanduskriisi tingimustes, kerkib kogu töolisliikumise ette veel tungivamalt ülesanne võidelda neegertöölise kõrvaldamise vastu tööstusest ja nende poolt määratu suurte raskustega kättevõidetud positsioonide säilitamise eest.

Kõne all on niisugune tähtis küsimus nagu neegertöölise ja valgete töölise ühtsus. See on vajalik selleks, et lüüa tagasi monopolistliku reaktsiooni katsed lõhestada töölisklassi ning veeretada tema turjale kogu kriisiraskus.

Olemasolevail andmeil moodustavad neegrid New Yorgis umbes 20% kõigist töötulist; Omahas — umbes 25%; Toledost ja Chicagost teatakse, et seal moodustavad neegrid peaaegu poole registreeritud töötulist. Clevelandist tuleb teateid selle kohta, et põhilistes tööstusharudes neegreid enam tööle ei võeta, välja arvatud kõige raskemad tööd malmivalamis- ja terasevaltsimistehastes. Messingit tootvates tehastes Connecticutis, missugustes algasid vallandamisid jaanuaris ja kus töönädal on praegu üldreeglina lühendatud kahe, kolme või nelja päevani nädalas, vallandatakse neegreid nagu enne sõda esimeses järjekorras, töölejäanuid aga ekspluateeritakse veel rohkem ja viiakse üle madalalt tasutaavale ja kõige raskemale tööle.

Real juhtudel teostavad niisugust diskrimineerimist avalikult mitte ainult ettevõtjad, vaid ka ametiühingute bürokraatlik ladvik (ATF koosseisu kuuluv dokitöölise ametiühing). On üldiselt teada, missugust diskrimineerimist praktiseerivad mõned raudteeühingud.

Kogu töölisklass, nii neegrid kui valged, kannatab veel rohkem majanduskriisi löökide all, kui valged töölised ei võta enda kätte initsiatiivi võitluses šovinistlike meeoleude vastu, mis on immitsenud töolisliikumisse ja takistavad neegertöölise olukorra parandamist.

Palga ja kasumite dünaamika

Kriisi süvenemisele ja tööpuuduse kasvule eelnes vahetult palga alanemise ajajärk nii oma ostuvõime suhtes kui ka toodangu suhtes, mida lasti tohutul hulgal välja kapitalistide kasumi suurendamise eesmärgil.

Andmeid korporatsioonide kasumite kasvu kohta on toodud juba eespool. Aastail 1939—1948 suurenes nende kasumite üldsumma 423% võrra. Valitsuse andmeil, mis rajanevad hindade indeksil, mis näitab tarbekaupade hindade tõusu tegelikust väiksemana, suurenes ainult 29% võrra isegi töötleva tööstuse tööliste reaalpalk, kes olid teiste suhtes kõige paremas olukorras. Kui aga arvestada hindade tegelikku tõusu sellel ajavahemikul, siis moodustab nende tööliste reaalpalga juurdekasv mitte rohkem kui pool näidatud arvust.

Kõneldes reaalpalgast tuleb alati meeles pidada, et see ei ole tööliste olukorra kõikehaaravaks näitajaks isegi siis, kui pidada valitsuse andmeid täpseks. Asi on selles, et reaalpalk iseloomustab ainult küsimuse üht külge — suhet rahapalga ja tähtsamate tarbekaupade hindade vahel. Seejuures ei võeta arvesse paljusid eluliselt tähtsaid asjaolusid ja tegureid, mida on raske mõõta olemasolevate statistiliste andmete alusel. Sellepärast näitab reaalpalk ebatäpselt tööliste olukorra halvenemist.

Sellest selgub, et tööd omavate vabrikutööliste reaalpalga kasvu Teise Maailmasõja kestel, millest räägivad ametlikud arvud, ei saa käsitleda kui tööliste olukorra absoluutse paranemise tunnust. Vastukaaluks statistilistele andmetele nädalapalga kasvu kohta (arvestades selle ostuvõimet) tuleb arvesse võtta suurenenud tööpäeva pikkust, ebamugavust ja raskeid tingimusi, mis on suurel määral omased sõjatööstusele, tüli ja raskusi, mis on seotud elamisega kahes kodus tööliste ümberpaigutamise puhul, viletsaid korteriolusid jms.

Edasi tuleb meeles pidada, et pikk ajavahemik langeb sõjale, mis maksis määratu suuri ohvreid ja sundis miljonid inimesi tegelema laastamise ja purustamisega. Statistilistes tabelites näidatud tehastes töötavate tööliste reaalpalga ajutisel ja väikesel tõusul niisugusel maal, mida sõda otseselt ei laastanud, ei saa olla mingit olulist tähtsust, kui seda reaalpalga tõusu vastandada

selle tähtsa asjaoluga, et 12 miljonit inimest olid ära kistud tsiviilelust ning kannatasid kõiki sõjaga seotud puudusi. Kõigi nende faktide ees kõlaks halva naljana teade, et kogu rahva või kogu töölisklassi olukord olivat Teise Maailmasõja ajal paranenud.

Andmed, mis puudutavad sõjajärgse ajajärgu reaalpalka, kõnelevad selle ilmsest ja kaheldamatust vähenemisest.

Kui võrrelda tööliste reaalpalka 1945. a. jaanuaris palgaga 1949. a. jaanuaris, siis ilmneb, et tootvate tööliste reaalne nädalateenistus vähenes kogu töötlevas tööstuses umbes 15% võrra.

Kui aga võtta tunduvalt laiemat gruppi, — kogu tööstuse ja mitte ainult töötleva tööstuse töölisi ja teenistujaid, siis nende reaalpalka kogusumma vähenes aastail 1945—1948 umbes 16% võrra.

Need tendentsid ilmneseid ka 1949. aasta algul, sest tööliste ja teenistujate palk alanes kiiremini kui tarbekaupade hinnad, samal ajal kui korporatsioonide kasumid pärast maksude tasumist, mis aastail 1945—1948 olid suurenenud 140% võrra, suurenemist jätkasid.

Kui võrrelda viimaste aastate kasumeid ja palku teisest vaatekohast, siis ilmneb, et keskmiselt ühe palgatöölise kohta langeva kasumisumma kasv annab tunnistust tööliste tunduvalt tugevnenud eksploateerimisest. Nii suurenesid kasumid iga töötlevas tööstuses töötaja kohta umbes 470 dollarilt 1939. aastal 1480 dollarini 1948. aastal; teiste sõnadega, selle aja jooksul suurenesid need kasumid rohkem kui kolm korda.

Veel suurem kasv toimus nafta- ja söetööstuses, kus kasum, arvestatuna ühe töötaja kohta, tõusis 2162 dollarilt 1939. aastal 9222 dollarini 1947. aastal ehk umbes 325% võrra; mustas metallurgias suurenes see 329 dollarilt 1939. aastal 1645 dollarini 1947. aastal, s. o. 400% võrra.

Tekstiilitööstuses, mis enne sõda elas läbi võrdlemisi „kehvi“ aastaid, oli kasv veelgi peadpööritavam — 159 dollarilt 1939. aastal umbes 1545 dollarini 1947. aastal, s. o. ligikaudu 870%.

Töoliste suhtelise olukorra halvenemine

Kui silmas pidada töoliste poolt kapitalistidele valmistatud toodangut, mis on andnud hiigelkasumeid, siis me veendume uuesti selles, et töoliste olukord on halvenenud.

1948. aastal tööd omanud töölise olukorda tervikuna võrreldes sõjaeelse olukorraga kajastavad meie arvates kõige paremini meie niinimetatud suhtelise olukorra indeksid, mis näitavad suhet töoliste poolt valmistatud toodangu ja nende reaalsalga vahel. Praeguse hinnangu järgi on see väga ligikaudne indeks kogu Ameerika Ühendriikide töötleva tööstuse kohta umbes 50% võrra vähenenud võrreldes sõjaeelsega. Teiste sõnadega, töölise olukord tema poolt ekspluateerijate klassile valmistatud toodangu suhtes on võrreldes sõjaeelse tasemega ilmselt halvenenud.

Kui vaadelda sama suhet pikema aja kohta¹, siis me näeme, et töölise „suhteline olukord“ töötlevas tööstuses oli 1948. aastal ligikaudu 35% võrra madalam sellest tasemest, millel see oli 1899. aastal, s. o. 50 aastat tagasi. Seega on tendents alanemisele olemas nii pikema kui ka lühema ajajärgul. Kuna töölise keskmine toodang pidevalt kasvab, reaalsalg aga väheneb, siis võib arvata, et see kõikehaarav indeks ka edaspidi alaneb, kajastades töölise suhtelise olukorra halvenemist.

Kriisi arengu hindamisel peetakse sageli liialt tähtsaks „määratu suuri“ säästusid, mis koguti sõja ajal — suurte rahaliste tulude, tarbekaupade puuduse ja sõjalaenude eduka paigutamise aastail. Kuid isegi „Business Week“² eitab mõtet, et neis arvudes „säästude“ kohta peituvat majanduslike raskuste pehmendamise võimalused. Ajakiri teatab: „Säästud on hea asi, kuid ärge neile liiga palju lootma jääge. Selleks on rida põhjusi, millest esimene seisab selles, et vaevalt küll koguvad säästusid inimesed, kes on vallandamise tagajärjel kaotanud võime osta.“

Iga-aastased ülevaated, mis koostatakse Föderaalsetele Reservide Valitsusele, näitavad üsna selgesti, kui väike-

¹ Vt. Tööprobleemide Uurimise Assotsiatsiooni tabelid, mis on avaldatud raamatus „Trends in American Capitalism“, International Publishers, New York, 1948.

² 26. märtsi 1949. a. number.

sed on töölisklassi mitmesuguste gruppide säästud. Viimane ülevaade 1947. aasta kohta ja 1948. aasta alguse kohta annab tunnistust niisuguste inimeste arvu pidevast kasvust, kelle kulud on suuremad tuludest. Selle ülevaate andmeil kuulus sellesse kategooriasse umbes 13,5 miljonit perekonda, s. o. 28% nende üldarvust; 1947. aastal kulutasid nad umbes 11 miljardit dollarit rohkem kui olid nende tulud. Kõik perekonnad aastatuluga alla 2000 dollari mitte ainult ei kogu säästusid, vaid nad ei suuda ka otsa otsaga kokku viia. Ülevaates näidatakse ka, et umbes 27%-ndil kõigist perekondadest ei olnud likviidset varandust, 15%-ndil oli likviidset varandust vähem kui 200 dollari eest ja 13%-ndil 200—500 dollari eest. Seega oli umbes 55%-ndil kõigist perekondadest likviidset varandust vähem kui 500 dollari eest perekonna kohta.

Elanikkonna säästude lõppemine

Hindade järsu tõusu tähtsaks tulemuseks pärast hindade riikliku kontrolli kaotamist Trumani valitsuse poolt oli väikeste sissetulekutega isikute kasinate säästude lõppemine. Kontrolli kaotamise kampaanias, mille eesmärgiks oli rahva paljaksriisumine, etendas juhtivat osa Rahvuslik Töösturite Assotsiatsioon.

Säästude vähenemine ja elanikkonna ostuvõime alanemine toimus majandusliku elavnemise ja suhteliselt kõrge tööga kindlustatuse aastail, juba enne praeguse kriisi algust. Selles avaldub eelkõige isegi töölisklassi kõrgemapalgaliste kihtide vaesumine, ühtlasi aga ka väike- ja keskkodanluse ning intelligenti majandusliku olukorra halvenemine.

Sedamööda kuidas kriis edasi areneb, muutub rahvahulkade vaesumine üha silmanähtavamaks. Esialgult tuleb aga öelda, et hoolimata juttudest hindade lange-
mise ja äride odavate väljamüükide kohta on Tööstatistika Büroo poolt koostatud tarbekaupade hindade indeks käesoleval ajal ainult 3% võrra madalam kui 1948. a. septembris ja ikka veel 72% võrra kõrgem sõjaeelsest tasemest (1939. a. augusti suhtes). Kuna umbes 7 miljonit perekonda ähvardab korteriüüri tõstmine, siis ei saa loota selle indeksi kuigi suurele ala-

nemisele lähemas tulevikus, s. o. just sel ajal, kui suureneb tööpuudus ja väheneb palk.

Monopolide poolt hoitav hindade erakordselt kõrge tase jaekaubanduses raskendab kahtlemata vallandatute olukorda ja sellepärast muutub tööpuudus veel suuremaks hädaks kõigile sellest puudutatud perekondadele.

Tööviljakus ja töö intensiivistamine

Tööviljakuse kasvu viimastel aastatel ei ole võimalik täpselt mõõta. Samuti on võimatu selgitada, misugune osa toodangu suurenemisest ühe töölise kohta tuleb otseselt kanda kaasaegsete masinate kasutamise ja tehnoloogiliste uuenduste arvele ja missugune osa sellest töö suureneva intensiivsuse arvele.

Käesoleval ajal ei ole töötlevas tööstuses olemas tööviljakuse üldindeksit¹. Kuid tööstusharude ajakirjades on avaldatud ülevaateid, mis esitavad üldisi andmeid tüüpiliste tööstusettevõtete gruppide kohta. Ühes niisuguses ülevaates on öeldud, et „tööviljakus tõuseb juba teist aastat“².

Selles ülevaates on toodud vastused 610 kompaniilt, millede ettevõtetes töötab umbes 1,4 miljonit töolist (üle 10% kõigist töötleva tööstuse töolistest), mis näitavad, et 2. augustil 1948 lõppenud aastal tõusis tööviljakus 4,4% võrra. Tööviljakuse suurenemine kaheksas tööstusharus, kaasa arvatud terasetööstus, masinaehitus, autotööstus ja teised töötleva tööstuse tähtsamad harud, kõikus 2,3 ja 5,1% vahel.

Tööstatistika Büroo poolt teostatud üksikute tööstusharude uurimused ei hõlma peamisi tööstusharusid. Kuid hõlmatud tööstusharudes (enamuses kergetööstuse harud) osutus tööviljakuse tõus erinevaks, kusjuures kõige suurem kasv ilmnis kunstiinditööstuses. Siin oli toodangu juurdekasv ühe inimtunni kohta aastail 1939—1947 97% ja ainult ühel aastal (1946—1947) umbes 12%.

Üksikuid tööviljakust puudutavaid uurimusi teostati

¹ Tegelikult arvestatakse toodangu hulka ühe inimtunni kohta. Seega peitub „tööviljakuse“ näitajais ka toodangu suurenemine tööintensiivsuse tõstmise tulemusena. (Toim.)

² Factory Management and Maintenance, September, 1948.

räudteel; need näitasid, et kaubaveod suurenesid aastail 1939—1948 umbes 40% võrra ühe inимtunni kohta. Ainult 1947. aastal oli see kasv 4,6%. Bituumensöetööstuses suurenes toodang ühe inимtunni kohta meie arvutuste järgi aastail 1938—1948 vähemalt 40% võrra. Kõrgahjudega tootmise alal, terasevalamis- ja valtsimistehastes oli toodangu kasv ühe inимtunni kohta aastail 1939—1947 finantsnädalalehe „Barrons“ hinnangul 42%.¹

Elektrimasinaehitustööstuses on ettevõtjate endi andmeil tööviljakus pärast sõda suurenenud umbes 19% võrra; tegelikult suurenes see tõenäoliselt 25% võrra.

Niisugune tööviljakuse kasv, eriti töötlevas tööstuses, soodustas juba ise tööpuuduse kasvu ja liigtootmise kriisi arenemist. Seda tunnistas isegi ajakiri „Stock Survey“. 1949. a. veebruari numbris² märgib ta ära toodangu kasvu ühe inимtunni kohta, eriti alates 1948. aasta kevadest, ja teatab seejärel: „Selle üheks praktiliseks tagajärjeks võib olla raskuste suurenemine rohkem kui ühe miljoni uue töötü töölepaigutamise alal, kes iga aasta valguvad iseseisvat tegevust omava elanikkonna ridadesse... Just niisugusel ajal nagu praegu võib taoline asjaolu muutuda üheks majandusliku aktiivsuse langust soodustavaks teguriks.“

See ülestunnistus on eriti huvitav just nüüd, kus ATF'i ja TAK'i ninamehed nõuavad suuremat „efektiivsust“ ja kõrgemat tööviljakust ning sõidavad ringi mööda Inglismaad ja teisi maid, samuti aga võtavad Ameerika Ühendriikides vastu Lääne-Euroopa riikide tööliste „esindajaid“, keda nende riikide valitsused on välja valinud selleks, et ülistada ameerika kapitalismi poolt teostatavate ratsionaliseerimiste „hüvesid“.

Üheks keskseks probleemiks nende hulgast, millede ümber areneb võitlus ettevõtjate ja tööliste vahel, on käesoleval ajal töö intensiivistamine. Tööliste ja progressiivsete ametiühingutegelaste avaldused kõnelevad üha sagedamini töö intensiivistamisest mitmesuguste kurnamissüsteemide rakendamise teel, missugused võetakse tarvitusele toodangu ja järelikult ka ettevõtjate kasumite suurendamise eesmärgil. Ettevõtjatele on töö intensiivsuse tõstmine samaväärne palga alandamisega. Töölistele tähendab see sageli surma, nagu näitavad

¹ „Barrons“, November 3, 1947.

² „Stock Survey“, February 21, 1949.

kaks õnnetusjuhtumit Fordi ja Chrysleri tehastes, millest teatati „Daily Workeris“. Detroitis toimunud tööstushügieeni rahvusliku konverentsi hiljutise sessiooni aruandes on öeldud: „Tööstuses surmavad inimesi kõige rohkem südamehaigused, mida põhjustab konveierite liikumise kiirendamine.“

Töö intensiivsuse tõstmist saavutatakse konveierite ja monteerimisliinide liikumise kiirendamisega, samuti ähvardamise ja surve avaldamise „vanamoelise“ meetodiga, mida kasutatakse üha visamalt sedamööda kuidas suureneb tööpuudus ja rohkenevad vallandamised.

Üheks kõige levinumaks töö intensiivistamise meetodiks on palga premiaalsüsteem. Seal, kus see süsteem on juba rakendatud, kasutatakse normide tõstmist ja nendelikseerimist kõrgemal tasemel, viiakse läbi kronometraaži selleks, et sundida töölisi andma rohkem toodangut tööaja ühiku kohta.

Uleminek päevapalgalt premiaal-palgasüsteemile põhjustab sageli seda, et töölised kahekordistavad toodangu väljalaset, püüdes teenida niinimetatud „preemiat“. Kuid need preemiad moodustavad harilikult mitte rohkem kui 20—30% põhi-tunnitasumääradest ja veel vähemgi. Nii võivad ettevõtjad saada kaks korda rohkem toodangut, suurendades kulusid palgale mitte rohkem kui $\frac{1}{5}$ võrra.

Töö intensiivsuse tõstmine on mitte ainult tööpuuduse tagajärjeks, vaid ka, nagu eespool märgitud, tööpuuduse üheks põhjuseks. Tööstuses töötavad insenerid arvavad, et kui töö tempot tõsta kogu riigis ainult 5% võrra, siis suureneb töötute armee umbes 3 miljoni inimese võrra.

Kapitalistlik ajakirjandus oli hiljuti sunnitud kõnelema kurnamismeetodist seoses streigiga Fordi autotehastes. Kuni selle sündmuseni oli ilmunud teateid ja artikleid tõsise olukorra kohta seoses kurnamissüsteemi rakendamisega mitmesugustes tööstusharudes ainult progressiivsete ametiühingute ajalehtedes, tehaste lehtedes ja kommunistliku partei häälekandjates, eriti „Daily Workeri“ suurepärasel töölikirjavahetuse osas.

Vähe aega enne streigi algust Fordi juures me vaatasime hoolikalt läbi TAK'i ametliku ajakirja (C. I. O. News), ajakirja „American Federationist“ ning TAK'i ja ATF'i juhtivate keskuste poolt väljaantavad bülletäänid,

kuid ei leidnud sealt ühtegi viidet sellele probleemile. See näis olukorra sihiliku mahavaikimisena, eriti kui arvestada, et ATF'i ja TAK'i juhtiv ladvik nii innukalt püüab Ameerika Ühendriike külastavate välismaiste delegatsioonide hulgas luua konveieritel toimuva töö ameerikaliku meetodi suurepärase tulemuste muljet.

Elanikkonna tervislik seisund

Samal ajal kui pealesunnitud töötempo kiirendamine põhjustab õnnestusjuhtumite arvu suurenemist tööstuses ja laostab tööliste tervist, ei vasta arstiabi sugugi neile nõudeile, mida sellele seab elanikkonna halvenev tervislik seisund.

Aruandes elanikkonna tervisliku seisundi kohta 1948. a. septembris kirjutas Föderaalse Sotsiaalkindlustuse Valitsuse juhataja Oscar R. Hewing: „Ainult 20%-ndil ameerika rahvast on võimalik täies ulatuses kasutada sellist arstiabi, missugust ta vajab. Umbes poolele kõigist perekondadest (sissetulekuga 3000 dollarit või vähem) on tasu isegi kõige väiksema arstiabi eest mittejõukohaseks või peaaegu mittejõukohaseks väljaminekuks.“

Umbes 40 miljonit ameeriklast elab käesoleval ajal asulates, kus puudub alaline meditsiiniline teenindamine, kuna 40%-ndil maaringkondadest, kus elab umbes 15 miljonit inimest, ei ole üldse haiglaid.

Arstiabi puudumine avaldab mõju eriti neegrite ja esijoonelaste nende laste tervisele. Kagupoolsetes piirkondades sünnib näiteks ainult üks neljast neegrilapsest haiglas.

Mis puutub laste surevusse, siis sureb Ameerika Ühendriikide riikliku tervishoiuameti andmeil tuhandest elusana sündinud valgest lapsest 31,8 last kuni ühe aasta vanuseni, neegrite tuhandest lapsest aga 49,5. Valgete naiste hulgas oli 1947. aastal keskmine surevus sünnituse tagajärjel tuhande juhu kohta 1,1 juhtu, neegrinaiste hulgas aga 3,3.

Neegrite keskmine eluiga on 17% võrra lühem kui valgetel, kuna surevus on neegrite hulgas peaaegu 50% võrra suurem kui valgete hulgas.

Rahvahulkade elutingimuste halvenemise teiseks

näitajaks on vaimuhaiguste arvu järsk suurenemine. Sõdade (nii „kuumade“ kui „külmade“) ning samuti ka kurnamissüsteemi, rõhumise, konfliktide ja üha ebakindlamaks muutuvate tulevikuväljavaadete tulemusena, mida põhjustab tänapäeva kapitalistlik „tsivilisatsioon“ oma aatomipommidega, on kasvanud närvi- ja vaimuhaiguste juhtude arv, mida on muidugi raske arvutada. Meil on ainult mõned üldised (muidugi kaugeltki mitte täielikud) andmed, näiteks inimeste arvu kohta, keda neil põhjustel on tunnistatud kõlbmatuks sõjaväeteenistuseks. Sõja ajal, kaasa arvatud 1944. a. juuni, olid üle 30% kõigist sõjaväeteenistusse võtmisel väljapraagitud isikuist närvi- ja vaimuhaiged.

Teadete järgi kohtadelt ja üksikutest osariikidest on niisuguste haigestumiste arv pärast sõda kasvanud. Sellest kõnelevad ka arvud, missugused esitas 1949. a. märtsis Pittsburghi ühiskonnategelane Grace Marcus kultuuri- ja teadustegelaste konverentsil üldise rahu eest. Marcus esitas andmeid 1947. aasta kohta, mis näitavad, et umbes 8 miljonit inimest Ameerika Ühendriikides, s. o. iga 17. inimene kannatab mingisuguse vaimuhaiguse all. 1946. aastal paigutati umbes 300 000 inimest närvihaigete haiglatesse, s. o. 50 000 inimese võrra rohkem kui 1944. aastal.

Marcus ütles, et need kohutavad faktid „ei muutu vähem kohutavaks sellest, et me „külma sõja“ majanduse tingimustes võime väga vähe teha halbade elutingimuste parandamiseks, mis laostavad ameerika rahva vaimset seisundit“.

Korteriolude halvenemine

Ameerika töölisklassi korterioludel kajastuvad palga alanemine ja vaesumine, millest oli juttu eespool; korteriolud omakorda halvendavad töörahva füüsilist kui ka vaimset seisundit. „Külma sõja“ föderaalelarves on korteriolude parandamiseks eraldatud üsna tühised summad.

Vastavalt andmeile, missugused esitas senaator Paul Douglas (Illinoisi osariik) aprillis vaidlustel valitsuse nigela seadusprojekti üle elamuehituse kohta, elab 15 miljonit inimest ehk umbes 10% Ameerika Ühendriikide

elanikkonnast viletsates urgastes. Douglas viis grupi senaatoreid vaatama urkaid (mis asetsevad pealinnas, kõigest 30 meetri kaugusel senatihoonest), missuguseid ta nimetas „moraalseks paiseks, tervise nuhtluseks ja kahjuks maale“. Tema sõnade järgi võib samasuguseid „hukatuslikke kohti“ leida Ameerika Ühendriikide igas suures linnas. Kuid ta ei maininud seda, et kõige viletsamasse urgastesse aetakse kõikjal neegreid, kes on peamiselt ka pealinna kohutavate urgaste elanikeks.

Oma aastases majanduslikus ülevaates (1949. a. jaanuar) tunnistas presidendi juures asuv Majandusnõunike Nõukogu, et „urkad rikuvad meie linnu, kuna hurtsikud muudavad süngeks külamaastiku“. Kuigi Föderaalne Elamuehituse Valitsuse direktor Folie teatas, et lähemal 10 aastal vajatakse vähemalt 17 miljonit uut maja, märkis nõukogu, et uusehituste arvu vähenemine algas juba 1948. aastal, „mitte sellepärast, et maa vajadus elamute järele oleks rahuldatud, ja mitte sellepärast, et elamispinna puudus oleks mõnevõrra vähenenud. See toimub sellepärast, et valmisedhitatud elumaja on kehtivate hindadega palju raskem normaalsel turul realiseerida kui ükskõik missugust teist kaupa.“

Tulude langemine ja perekonna-büdzetid

Eespool, käsitledes Teise Maailmasõja ja „külma sõja“ mõnesid tagajärgi töötleva tööstuse ja teiste tööstusharude tööliste suhtes, me juba näitasime, kui madalad on tööliste reaaltulud nii kapitalistide poolt kogutava lisaväärtuse suhtes kui ka kapitalistidele kasumit andva toodangu suhtes.

Kui käsitleda küsimust laialdasemalt ja vaadelda kogu ameerika rahva tulu tervikuna, siis me veendume kahtluse õigsuses, et see kolmandik elanikkonnast, mis, nagu ütles Franklin D. Roosevelt 1937. aastal, „elab halbades korterioludes, käib halvasti riides ja toitub halvasti“, moodustab tegelikult vähemalt poole, mitte aga kolmandiku elanikkonnast.

Juba 10 aastat tagasi, 1947. aastal, oli poolte perekondade aastane tulu alla 2530 dollari ja üle ühe kolmandiku — vähem kui 2000 dollarit. See on näidatud Föderaalsele Reservide Valitsusele ettevalmistatud

ülevaadetes, missugustele me viitasime, kui me kõnelesime elanikkonna säästudest.

Rahvaloenduse Büroo arvutuste kohaselt, mis tehti käesoleva aasta algul, oli 1947. aastal 37 miljonist perekonnast poolte perekondade aastane tulu alla 2955 dollari ja umbes 70% -ndil kõigist perekondadest alla 4000 dollari.

1947. aasta tulude jagunemise ülevaatest me järeldame, et poolte perekondade tulu ei kindlustanud isegi seda madalat elutaset, mida näeb ette Tööstatistika Büroo poolt koostatud linnatöölise perekonna büdžett. Et elada niisugusel tasemel hindade juures, mis kehtisid 1947. a. juunis, oleks tüüpilise neljaliikmelise ameerika perekonna aastane tulu pidanud olema 3004 dollarit New Orleansis ja 3458 dollarit Washingtonis.¹

Kuid isegi selle madala elutaseme säilitamine on enamusele ameerika töolistest seotud iganädalase puudujäägiga. Kui võrrelda näiteks Tööstatistika Büroo poolt 1947. a. juuni kohta San Franciscos koostatud nädalast büdžetti töötleva tööstuse töölise keskmise nädalapalgaga samal kuul, siis ilmneb, et nädalane puudujääk oli 14,47 dollarit, aastane puudujääk seega suurem kui 750 dollarit.

Teine büdžett, mille koostas Kalifornia ülikooli juures asuv Gelleri komitee sotsiaal-majanduslike uurimuste alal 1947. a. septembri hindade alusel neljaliikmelisele töölisperekonnale San-Franciscos, nägi ette 3894 dollarit tulu aastas. Kuid 1947. aastal ei saanud Ameerika Ühendriikides umbes 70% perekondadest elada niisugusel tasemel, sest nende tulud olid Rahvaloenduse Büroo andmeil väiksemad kui 4000 dollarit.

1948. a. septembris, seoses jätkuva elukalliduse tõusuga, suurenes Gelleri aastane perekonna-büdžett veel 217 dollari võrra — 4111 dollarini.

Neljaliikmelisel töölisperekonnal, kes oleks püüdnud oma teenistusega elada Gelleri büdžeti järgi 1948. a. septembris, oleks nädalane puudujääk olnud umbes 24,88 dollarit ja aastane puudujääk ligikaudu 1294 dollarit.

¹ Uksikasjalisemaid andmeid selle büdžeti kohta on toodud raamatus „Fakte töörahva olukorrast Ameerika Ühendriikides“, Võõrkeelse Kirjanduse Kirjastus, 1949. a. (vene keeles). (T o i m.)

Andmed perekondade tulude kohta 1947. aastal näitavad, et vähemalt 68% -ndil perekondadest Ameerika Ühendriikides oli elutase madalam Gelleri büdžetis ettenähtud tasemest.

Samuti on selge, et põhjustel, mida loetles hiljuti Elisabeth Lawson Jeffersoni koolist oma uurimuses „Ameerika elutase“, on neegrite perekondade protsent, kes ei oma Gelleri büdžeti miinimumi, palju kõrgem kui valgete perekondade vastav protsent. Lawson näitab, et: esiteks, neegrite perekondade tulud on madalamad valgete tuludest, „sest isegi kui neegrid töötavad tööstuses, hoitakse neid üldreeglina kõige madalama palgaga töödel; peale selle on nende hulgas palju suurem protsent töötuid, sest neid heidetakse esimestena tänavale; teiseks, neegrite hulgas on palju suurem protsent kui valgete hulgas neid, kes töötavad mitte tööstuses, vaid põllumajanduses ja koduteenijatena, kus töö eest tasutakse veel halvemini kui tööstuses; kolmandaks, neegrid on koondatud peamiselt lõunasse, kus palga tase on kõige madalam; neljandaks, erilised tüssamis-meetodid, mida kasutatakse kropperite tulude kärpimiseks, kahjustavad eriti neegrite huve; ning viiendaks, neegrite segregatsiooni¹ tagajärjel maksavad nad korteri, toiduainete ja muu eest rohkem, kui keskmine valge perekond.“

„Külma sõja“ raske koorem

Seoses sellega, et sõjaks ettevalmistumise järjest suurenevad kulud langevad üha raskema koormana tööliste ja elanikkonna teiste väikeste sissetulekutega gruppide õlgadele, kulub suur osa perekondade büdžetidest maksude tasumiseks. Milleni see viib, on näha neist muudatustest, mis on toimunud maksukoorma jagunemisel võrreldes sõjaeelsete aastatega. Isikud, kes said maksustatavat puhastulu vähem kui 5000 dollarit, maksid 1939. aastal vähem kui 10% föderalse individuaalse tulumaksu kogusummast. 1948. aastal maksid samasse tuludegruppi kuuluvad isikud hindamisandmeil üle 50% kogu summast.

¹ Neegrite eraldamine valgetest: keeld elada valgetega ühes majas, käia neis teatrites, restoranides jne., kus käivad valged. Jõhker rassilise diskrimineerimise viis. (Toim.)

Teiste sõnadega, väikeste sissetulekutega grupile suurenes maksukoorem 1939. aastast kuni 1948. aastani 400% võrra, kusjuures suurte sissetulekutega gruppide maksud vähenesid sama aja jooksul umbes 44% võrra.

Meenutame, et 1948. a. eelarveseadus tegi 2 miljardi dollari ulatuses maksusoodustusi 2,3 miljonile üle 5000 dollari aastas teenivale maksumaksjale ja umbes sama summa ulatuses 41,5 miljonile maksumaksjale, kes teenivad vähem kui 3000 dollarit aastas. Ja seda nimetas kongress „võrdseks“ suhtumiseks!

Samuti tuleb silmas pidada niinimetatud „aktsiisimakse“, s. o. kaudseid ehk varjatud makse, mida võetakse üksikuult kaupadelt ning mis kaupade ja teenuste hindade kaudu pannakse tarbijale. Seejuures ei saa paljusid niisugustest kaupadest sugugi pidada „luksusesemeiks“. Need maksud kärbibivad töölise ja teiste väikeste sissetulekutega gruppide ostuvõimet, piiravad nende tarbimist ja soodustavad jaekaubanduse vähenemist.

Kõige raskem neist maksudest -- tähtsamate tarbe-kaupade pealt võetav maks võtab vähemalt 2—3 miljardit dollarit aastas neilt, kes on kõige vähem suutelised seda koormat kandma. Üldkokkuvõttes moodustavad sedaliiki föderaal maksud umbes 8 miljardit dollarit aastas, kusjuures siia hulka ei kuulu miljonid dollarid, mida koguvad osariikide ja kohalikud võimud teiste maksudena müügilt ja tarbimiselt.

Kui kõik need otsesed ja kaudsed maksud, mida valitsus võtab „külma sõja“ teostamiseks, lisada teiste kaudsete kulude juurde, mida põhjustab inflatsiooniline hindade tõus, siis võib arvestada, et „külm sõda“ läheb neljaliikmelisele töölisperekonnale kokku maksuma keskmiselt vähemalt tuhat dollarit aastas.

Edasi, „külma sõja“ kulude hulka võib arvata loobumise vajaliku sotsiaalseadusandluse teostamisest, mille kulud teistes tingimustes oleksid kuulunud föderaalearvesse. Wall Streeti ajakirjandus märkis rahuldusega, et sedamööda kuidas suurenevad kulutused „külmale sõjale“, „vähenevad tõenäoliselt taotlused teostada seadusandlikus korras kalliksminevaid sotsiaalseid „reforme“ “.¹

¹ „Outlook“, April 4, 1949.

Täiendavate ohvrite hulka, mida rahvale peale sunnivad „külma sõja“ initsiaatorid, kuulub ka kõigi sotsiaalkindlustuse laiendamise abinõude edasilükkamine. Käesoleval ajal ei hõlma sotsiaalkindlustuse süsteem vanaduskindlustusega ja kindlustusega perekonna toitja surma puhul umbes 20 miljonit töelist, farmerit ja mitte palga alusel töötavat isikut.

Sõjaks ettevalmistumine takistab ka abirahade suurendamist sotsiaalkindlustusega hõlmatud isikutele. Kindlustuse föderaalse süsteemi järgi vanaduse ja perekonna toitja surma puhul on keskmine abiraha väiksem kui üks dollar päevas, kuigi neist abirahadest peab elama 2,3 miljonit inimest, sealhulgas töölised, kes on tootmisest lahkunud vanaduse tõttu, ja nende naised ning samuti ka vanemad lesed ja surnud tööliste lapsed ning vanemad.

Selle 13 aasta jooksul, mis on möödunud sellest ajast, kui seadusega kehtestati abirahade arvestamise meetod vanaduse ja haiguse tõttu töölt lahkumise puhul, on elukallidus tõusnud rohkem kui 70% võrra. Kuid abirahad ei ole suurendatud. Sotsiaalkindlustuse määrad, samuti nagu riigi poolt kehtestatud minimaalsed palgamäärad, ei ole ilmselt kooskõlas tõusnud elukallidusega, eriti sõjajärgse inflatsiooni ajajärgul.

Niisugused on ainult vähesed neist viisidest, millede abil kasutatakse „külma sõda“ ära rahvahulkade elutingimuste halvendamiseks Ameerika Ühendriikides, kiirendades sellega majanduskriisi arenemist. Kuid see pole kaugeltki kõik. Ainult palju täpsem uurimine võib anda ammendava pildi sellest, kuidas muutub tööliste olukord Ameerika Ühendriikides ja ameerika imperialismile allutatud maades. Hoolimata sellest kasust, mida ameerika monopolistlik kapital saab teiste maade arvel, halveneb tööliste olukord Ameerika Ühendriikides pidevalt; eriti on see maksev viimase aja — „külma sõja“ ja areneva kriisi ajajärgu kohta.

On tarvis võidelda tööliklassi olukorra halvenemise vastu ning töölisi ja nende liitlasi selleks võitluseks koondada. On tarvis arendada võitlust kõrgema palga eest, võimaluse eest omada tööd, võitlust rahu ja julgeoleku eest. On tarvis selle võitluse teravik suunata sõjahutajate vastu.

V PEATUKK

AGRAARKRIISI PERSPEKTIIVID

Praegu, kus farmeritele soovitatakse vähendada põllumajandussaaduste tootmist, sigineb nagu seeni pärast vihma „teooriaid“, mis seletavad, et Ameerika Ühendriikide ressursid on lõppemas ja et ameeriklased peavad leppima näljasurma perspektiiviga. Raamatus „Meie rüüstatud planeet“ deklareerib Fairfield Osborne, et „inimese olemasolu ise“ on hädaohus, kuna raamatus, millele on pandud mõnitavalt pealkirjaks „Tee pääsmisele“, teatab William Vogt, et „elutase on juba alanenud ja alaneb kahtlemata veelgi“.

Vastates neile paanikatekitajaile, kes püüavad õigustada sõda ja nälga kui bioloogilist vajadust, ütles Henry Wallace hiljuti: „Oma tutvusest põllumajandusega tean ma, et tehniliste võimaluste seisukohast võib ülemaailmselt põllumajanduslikku toodangut 20 aastaga kahekordistada. Seda takistavad mitte teaduse puudulikkus, vaid puudused meie ühiskondlikus ja poliitilises korralduses...“

Vastupidiselt kõigile „näljast vabanemise“ ja „põllumajandusliku tootmise piiramatu arendamise“ lubadustele kuulsid ameerika farmerid juba enne Jaapani kapituleerumist vana laulu toodangu piiramise vajalikkusest. 1945. aasta lõpul teatas Ameerika Ühendriikide põllutöominister Clinton P. Andersen URO Toiduainete ja Põllumajanduse Organisatsiooni istungil Quebecis, et Ameerika Ühendriikide ees seisab ülesanne kohandada oma tootmist, mis sõja ajal saavutas kõrge taseme, „uuele olukorrale, mis tekkis rahu saabumisega“. Tema poolt 1946. aastaks ettenähtud saagi maht nõudis külvi-pinna vähendamist rohkem kui 2,8 miljoni hektaari võrra.

Sõja ajal kehtinud normeeringimine ja jaotamise kontroll kaotati ettekäändel, et varsti tekivad toiduainete tohutud ülejäägid. Edaspidi, turuhindade iga alandamise puhul, kuulevad farmerid uuesti hädakisa tulevaste „ülejääkide“ pärast, kusjuures neile räägitakse, et valitsus saab oma lubadusi hindade taseme säilitamise kohta ainult sel juhul täita, kui farmerid nõustuvad vähendama tootmist. Teisest küljest, kõrvuti nende kurjaennustavate prognoosidega kinnitatakse farmeritele ametlikult, nagu seda tegi oma viimases ettekandes presidendile põllutööminister Brannan, et „lähemal aastail hakkab siseturg vastu võtma üha rohkem toiduaineid farmeritele suhteliselt soodsate hindadega“. Need vastukäivad avaldused tekitavad tõsist segasust. Selleks, et selgitada olukorda ja perspektiive, on tarvis hoolikalt uurida ameerika põllumajanduses toimuvaid protsesse.

Viimase kahe aasta jooksul on põllumajanduses tekkinud üha pingelisem olukord ning avaldunud tendents langusele. Niisiis, langus põllumajanduses eelnes praegusele liigtootmise kriisile tööstuses ning soodustas tunduvalt selle tekkimist. Teisest küljest, hoolimata sellest, et kriisil põllumajanduses on oma iseärasusi, avaldab sellele tugevat mõju kõik see, mis toimub teistes majandusharudes.

Põllumajandusliku turu sõjajärgne kahanemine

Põllumajanduslik siseturg kahaneb juba kaks aastat. Põllutööministeeriumi andmeil langes toiduainete tarbimise indeks ühe eraisiku kohta (1935.—1939. aastal — 100) 118-lt 1946. aastal 116-ni 1947. aastal ja seejärel 112-ni 1948. aastal, s. o. 5% võrra.

Vaatleme nüüd eksportturgu. Marshalli plaani reklaamiti laialdaselt kui heategevat üritust, mille eesmärgiks olevat toita näljaseid välismaal; kuid toiduainete eksport Ameerika Ühendriikidest langes 3 miljardilt dollarilt 1947. aastal 2,5 miljardi dollarini 1948. aastal ehk 17% võrra. Teiste põllumajandussaaduste, nagu näiteks puuvilla ja tubaka eksport vähenes samuti. Pärast sõda hakkas puuvilla eksport kiiresti vähenema ja 1947. aastal teatas põllutööministeerium, et see on saavutanud „kõige madalama taseme viimase 75 aasta kestel“. Hoolimata

isegi ekspordi väikesest suurenemisest 1948. aastal on selge, et importijad on sunnitud hakkama muretsema toorpuuvilla neist maadest, kus ei kehti dollarivaluuta, ja et mööda ameerika puuvillaistandusi juba luusib „ülejääkide“ tont. Ka tubaka eksport on langenud sõjaeelse tasemeni. Valitsuse esindajad teatavad, et „tubaka“ ekspordi perspektiivid on selgusetud“ ja et „tubaka eksport Ameerika Ühendriikidest moodustab 1949. aastal võib-olla mitte üle $\frac{2}{3}$ 1948. aasta ekspordist“.

Kõigi põllumajandussaaduste eksport moodustas 1947. aastal 3,9 miljardit dollarit ja alanes 1948. aastal 3,4 miljardi dollarini, vähenedes seega 12% võrra; seejuures vähenes ainuüksi toiduainete eksport 17% võrra.

Silmas pidades, et sõjajärgsel ajajärgul on eksporditud ainult umbes 10% kõigist toidukaupadest (kusjuures maksimum 14,5% oli 1945. aastal ja miinimum 9% — 1948. aastal) võiks arvata, et toiduainete ekspordi vähenemine avaldab tähtsusetut mõju põllumajandusele. Kuid tegelikult, nagu on näidanud sündmused, võib isegi võrdlemisi väike sise- ja välisturu vähenemine tekitada põllumajandussaaduste hindade järsku langust ja soodustada kriisi teravnemist.

Hinnad ja tulud põllumajanduses

Põllumajandussaaduste turu kitsenemine, nagu me nägime, põhjustab järske hindade muutusi. Pärast igat niisugust muutust tõusid põllumajandussaaduste hinnad mõnevõrra, jäid aga seejärel iga kord madalamal tasemel püsima.

Sellest hoolimata, et monopolistlik ajakirjandus püüab näidata farmereid inflatsiooni ja elukalliduse süüdlasena, näitavad arvud, et tegelikult on farmerid ise oma enamuses inflatsiooni ohvrid. Pärast hindade kontrolli kaotamist 1946. aastal muutusid hinnad edasi farmerite kahjuks, kusjuures samaaegselt kahanes siseturg. Seda põllumajandussaaduste hindade suhet teiste kaupade hindadega nimetatakse „pariteediks“ ja see võimaldab ühe buššeli¹ põllumajandussaaduste praegust ostuvõimet võrrelda samasuguse buššeli ostuvõimega aastail 1909—

¹ Buššel — mahu mõõt, umbes 36,3 liitrit. (Toim.)

1914. 1946. aastal moodustasid põllumajandussaaduste hinnad keskmiselt 120% pariteedist, 1948. aastal langesid need 115%-ni, 1949. aasta märtsis aga 106%-ni pariteedist; seega langesid hinnad 120% pariteedi suhtes, s. o. farmerite ostuvõime vähenes 12% võrra.

Teiste sõnadega, „hindade käärid“ annavad end uuesti tunda ja suurenevad üha kiiremini. Ettevõtete ühendamise arvu suurenemise tulemusena toiduainetetööstuses ja monopolide üldise kasvu tagajärjel sõja ajal ja sõja-järgsel ajajärgul ähvardavad „käärid“ farmereid veel enam kui eelmistel aastatel.

Põllumajandusest saadavate tulude hinnanguid, samuti nagu tööga kindlustatuse hinnanguid, moonutatakse tugevasti; kuna aga 1948. aastal toimusid valimised, siis tuleb viimastesse andmetesse suhtuda väga kriitiliselt. Need arvud on igal juhul suurendatud, sest hiljuti avastati, et põllutöoministerium lisas 1949. aasta esimeses kvartalis põllumajandusest saadavate tulude aastasummade juurde umbes 2 miljardit dollarit. New Yorgi ajakiri „Journal of Commerce“¹ teatas, et praegu toimub „otsustav“ revideerimine ja et kaubandusministeriumi majandusteadlaste avalduse järgi põllumajandusest saadud tulud 1949. aasta esimeses kvartalis vähenesid, mitte aga ei suurenenud, nagu oli teatanud põllutöoministerium. Isegi see statistiline kelmus ei saa varjata, et põllumajandusest saadud puhastulu 1948. aastal vähenes (17,8 miljardilt dollarilt 1947. aastal 17,4 miljardi dollarini 1948. aastal) ja et ka põllumajandussaaduste müügist 1948. aastal saadud sularaha ostuvõime vähenes (22,4 miljardilt dollarilt 1947. aastal 21,2 miljardi dollarini 1948. aastal). Oma viimases sõnavõtus saadikutekoja komisjonis ütles põllutöominister Brannan, et „põllumajanduse õitsengu kõrgpunkt on nähtavasti juba seljataga“, kuna põllutöoministeriumi ajakiri „Farm Income Situation“ revideerib varemaid optimistlikumaid hinnanguid ja teatab: „Nähtavasti kujuneb farmerite puhastulu 1949. aastal tunduvalt väiksemaks kui 17,4 miljardit dollarit, mida nad said möödunud aastal.“² Seejuures tõusevad kiiresti põllumajandussaadustelt võetavad nii kohalikud kui ka föderalsed mak-

¹ „Journal of Commerce“, April 3, 1949.

² „Farm Income Situation“, March, 1949.

sud; viimase maksuseaduse tulemusena maksid farmerid 1948. aastal föderaalsete tulumaksu alusel umbes üks miljard dollarit, s. o. peaaegu neli korda rohkem kui 1944. aastal.

Mehhaniseerimine ja liigtootmine

Pärast Esimest Maailmasõda algas kapitalistlike riikide põllumajanduses krooniline kriis, mis on kapitalismi üldkriisi koostisosaks. Selle kroonilise kriisi pihvide vahel ägas Ameerika põllumajandus üle 20 aasta. Alles Teise Maailmasõja ajal, kui paljudes riikides olid määratu suured põllumajanduslikud piirkonnad laastatud või blokeeritud, sai Ameerika põllumajandus ajutiselt hinge tõmmata; tekkis turg, kus oli võimalik realiseerida kogu põllumajanduslikku toodangut. Põllumajandusliku tootmise kitsendused kaotati ametlikult alles 1942. a. detsembris, s. o. üks aasta pärast jaapanlaste kallaletungi Pearl Harbourile; algas kiire mehhaniseerimine ja Ameerika põllumajandus suurendas sõja-aastail oma tootmist peaaegu $\frac{1}{3}$ võrra.

Esimese Maailmasõja ajal niisugust tootmise kasvu ei olnud. Kuigi 1917. aastal kuulutati välja loosung „sõja võidab nisu“ ja nisutootmise mehhaniseerimisel saavutati suurt edu, suurenes Ameerika Ühendriikide põllumajandusliku toodangu üldine maht ainult vähe. Mis aga puutub Teise Maailmasõja ajajärku, siis sel ajal arenes mehhaniseerimine väga kiiresti ja hõlmas suurema osa tähtsamate ja paljude teisejärguliste põllumajanduslike kultuuride tootmist. Mehhaniseerimine puudutas peaaegu kõiki rühvelkultuure, välja arvatud tubakas. Kuigi sõja ajal oli levinud ekslik vaade, et farmerid „toodavad üha rohkem, kasutades üha vähem inventari“, annavad alles pärast sõda avaldatud andmed teistsuguse pildi. Nii näiteks on neist andmetest näha, et aastail 1940—1945 suurenes traktorite arv farmides 55% võrra, teraviljakombainide arv 74% võrra, maisikoristamismasinade arv 53% võrra, lüpsimasinate arv 117% võrra ja veoautode arv 39% võrra. Laienes elektritseerimine, püstitati uusi seadmeid, ehitati uusi põllumajanduslikke hooneid. Üldiselt suurenes kapitali orgaaniline struktuur Ameerika põllumajanduses.

Põllumajandusliku tootmise laienemisega sõja ajal käis kaasas palgatöölise arvu vähenemine 14% võrra, töötavate perekonnaliikmete arvu vähenemine 4,1% võrra ja farmide arvu vähenemine 220 000 võrra. Sõja-aastail võtsid neid „väljatõrjutud“ farmereid ja põllutöölisi vastu relvastatud jõud ja sõjatööstus. Kuid see lõi juba eeldused erakordselt teravaks agraarkriisiks ja soodustas potentsiaalse töötute armee suurenemist.

Tootmise laienemine ei toimunud muidugi kõigis farmides ühtlaselt. Viimase loenduse andmed näitavad, et poolte farmide kogutoodangut suhtelise õitsengu aastal (1944) Ameerika Ühendriikides hinnati vähem kui 1500 dollarile ja et $\frac{2}{3}$ farmide kogutoodang oli väiksem kui 2500 dollarit farmi kohta.

Niisugused farmid ei suutnud osta maisi- ja heinakoristusmasinaid ega teisi kallihinnalisi seadmeid. Seda kinnitavad viimase loenduse andmed, mis näitavad, et $\frac{2}{3}$ ameerika farmidest on traktoriteta. Sellepärast on selge, et mehhaniseerimine hõlmas peamiselt ameerika farmide „ülemist“ kolmandikku, s. o. farme, millede brutotulu on suurem kui $\frac{2}{3}$ põllumajanduse kogu brutotulust.

Farmide tootmisvõimsuse tõusutendents jätkus ka pärast sõda. Seda näitab põllumajandusliku toodangu mahu suurenemine; kõigi põllumajandussaaduste tootmise indeks suurenes 133-lt 1945. aastal 138-ni 1948. aastal. Kui välja jätta loomakasvatus ja võtta ainult rühvelkultuurid, millel kõige rohkem ilmneb mehhaniseerimise mõju, siis me näeme, et nende kultuuride tootmise indeks on tõusnud 122-lt sõja lõpul (1945. a.) 149-ni 1948. aastal, s. o. 22% võrra.

Sõja algusest on põllumajandus suurendanud tootmist 30—40% võrra; ta on praegu turgude üleküllastamise ja liigtootmise ohus, kusjuures on olemas tootmisvõimsuste määratu suur ülejääk. Tugevasti on suurenenud lõhe suurte ja väikeste farmimajandite vahel.

Keskfarmerid mõistsid, et nad suudavad edasi eksisteerida ainult sel juhul, kui nad mehhaniseerimise suhtes joonduvad suurpõllumajanduse järgi. Kuid paljud keskfarmerid on selles suhtes tugevasti maha jäänud, kuna nad inflatsioonilise hindade tõusu tõttu ei ole suutnud osta masinaid. Paljud farmerid olid sunnitud tühistama oma tellimised uuele sisseseadele; teised

farmerid sattusid oma mehhaniseerimise-püüdes võlgadesse. Rohkesti keskfarmereid mehhaniseerisid oma majapidamist liiga tugevasti võrreldes praeguste realiseerimisvõimalustega. Ühes äsjailmunud artiklis, mille pealkirjaks on „Kas farmerid ei osta liiga palju masinaid?“, jõuab põllutöoministerium järeldusele, et umbes $\frac{1}{5}$ kõigist masinaid ostnud farmeritest on sattunud raskesse olukorda, kuna nende majapidamised ei ole küllalt suured nende masinate täielikuks ärakasutamiseks. Peale selle, põllumajandussaaduste hindade languse tagajärjel ei saa nad millegagi katta suuri lisakulusid.

Suurfarmid, kes kasutavad kõige uuemaid masinaid ja rakendavad kõige efektiivsemaid töömeetodeid, võivad põllumajandussaaduste hindade langemise ajal edukalt jätkata tootmist, realiseerides oma toodangut hindadega, missuguste puhul keskmised ja väikefarmid laostuvad. Inimtundide arv, mis on vajalik ühe tonni heina tootmiseks suurfarmis, kus kasutatakse uusimaid heinakoristus- ja pressimismasinaid, moodustab ainult väikese osa sellest ajast, mis samaks tööks kulub väikefarmis, kus töötavad ainult farmeri perekonnaliikmed; et aga põllutöölise palk juba langeb, siis tõuseb suurfarmide konkureerimisvõime veelgi. Põllumajanduse võimsuse tohtu kasv lõi tingimused kiireks diferentseerumiseks, s. o. põllumajanduse kontsentratsiooni ning kesk- ja väikefarmerite väljatõrjumise kiirendamiseks, samuti ka põllutöölise ekspluateerimise normi tõstmiseks.

Tootmise mehhaniseerimise protsess arenes maa mitmesugustes osades ebahühtlaselt. Kalifornias, kus viimase kümne aasta jooksul suurenes puuvilla tootmine rohkem kui kaks korda, toimus mehhaniseerimine kõige kiiremini; lääne suurfarmides teostatakse masinatega kõik tootmisprotsessi faasid, kaasa arvatud puuvilla kogumine ja töötlemine. Lõunas aga pidurdab mehhaniseerimise levikut plantatsioonisüsteem, kus plantaatorite kasti poliitiline võim rajaneb suure hulga madalalgaliste kropperite, rentnike ja palgatöölise olemasolul, kes on suuremalt osalt neegrid. Plantatsioonisüsteem on majandusliku ahela nõrgema osa kõige nõrgem lüli. See ilmnes 30-ndail aastail, kui veerand miljonit kropperit aeti maa pealt minema, plantaatorid

märatsetsid ja rõhumise peamisteks ohvriteks olid neegrid.

Käesoleval ajal, millal toimub mehhaniseerimise ebäühtlane arenemine, teravnevad üha rohkem need vastuolud, milledele põrkab plantatsioonisüsteem. Püüdes säilitada oma positsioone vähendavad lõunaosariikide plantaatorid sedamööda kuidas langevad puuvillahinnad ka kropperite, rentnike ja põllutöölise kehva teenistust. Möödunud kriisi ajal toetasid monopolid plantatsioonisüsteemi, aidates plantaatoreil saada föderaalvõimudelt selie süsteemi päästmiseks vajalikke summasid. Tänuks selle eest muutsid plantaatorid oma poliitilise mõju kindlaks ja mugavaks vahendiks, mille abil Rahvuslik Töösturite Assotsiatsioon saboteeris „uue kursi“ reforme ja taotles oma reaktsiooniliste nõudmiste rahuldamist. Käesoleval ajal on see liit tõsiseks ohuks, kuna plantaatorite, sealhulgas ka lõuna reaktsiooniliste demokraatide šovinistlikud intriigid on üheks koostisosaks organiseeritud pealetungist, mille eesmärgiks on hävitada demokraatlikud valitsemisvormid, tugevdada neegrite tagakiusamist ja rajada teed fašismile.

Sõja ajal töötasid valitsuse komisjonid välja suure hulga plaane lõuna põllumajanduse üleviimiseks puuvilla tootmiselt teiste kultuuride tootmisele, kuid kõik need paberlikud plaanid pandi kalevi alla. Neist ei räägita enam, hoolimata puuvillamajanduse olukorra uuest halvenemisest ja müümata puuvilla varude kasvust. Lõuna plantaatorid panevad visalt vastu igasugustele ettepanekutele, mille eesmärgiks on kas või natukenegi parandada kropperite, rentnike ja põllutöölise olukorda. Nad juhtisid võitlust, mida peeti isegi selle väikese abi lõpetamiseks, missugust andis Farmimajanduse Kaitse Administratsioon mõnede maa pealt väljatõrjutud farmerite perekondadele lõunas. Nad püüavad takistada igasuguseid abinõusid sotsiaalkindlustuse alal, kuigi kriisinähtused lõuna põllumajanduses on muutunud niivõrd teravaks, et musti ja valgeid kroppereid, rentnikke ja väikeomanikke ähvardab uuesti massiline maa pealt väljatõrjumine.

Sõja ajal oli väga palju juttu „sõjajärgsest taastamisest“, kusjuures paljud niinimetatud plaanijad arvasid, et pärast sõda õnnestub Ameerika põllumajandust hoida

kindlal tasemel. Kui aga hakkasid ilmne kaudu varjul-
olnud faktid, siis oli selge, et põllumajandus seisab
raske kriisi ees. Hakati soovitama mitmesuguseid
„väljapääse olukorrast“. Põllutööministeerium nõudis,
et viivitamatult avataks „tööjõu palkamise kontorid
maal“, kuna ajakiri „Life“ nõudis otseselt „3,8 miljoni
tulutu või kahjutoova farmi“ likvideerimist selle
põhjendusega, et need farmid oleval kriminaalsete
elementide taimelavaks. Kõik need „väljapääsud“ on
rajatud „teooriale“, et minimaalne arv majandeid peab
saama maksimaalselt kasumit, ja viivad selleni, et
väikesed ja keskmised farmid peavad olema neelatud
suurte poolt. Kuna käesoleval ajal on suurpõllumajan-
dus lahutamatu seotud suurkapitaliga, siis pole midagi
imestada, et Rahvuslik Töösturite Assotsiatsioon ja Kau-
banduspalat taolisi ettepanekuid mitte ainult heaks kii-
davad, vaid neid ka õhutavad.

Ameerika Ühendriikide põllumajandus ja muu maailm

Varsti pärast Esimese Maailmasõja lõppu algas
peaaegu kõigi kapitalistlike riikide põllumajanduses
liigtootmise kriis. Ameerika Ühendriikides olid selle
pika põllumajanduskriisi tagajärjed eriti rasked. Sellest
hoolimata, et haamri alla oli läinud 2,5 miljonit farmi,
kes olid tunda saanud realiseerimata „ülejääkide“
kuhjumise tagajärgi, ning hoolimata valitsuse abinõu-
dest külvipinna vähendamiseks, mõjutas kriis farmerite
elu kaks aastakümnet pärast Esimese Maailmasõja
lõppu.

Kuna kapitalismi üldkriis viib tootmise vähenemiseni,
siis ei olnud põllumajandusel perspektiivi väljapääsuks
kriisist majanduse edasiarendamise tulemusena. Põllu-
majandus võis arvestada ainult ajutise kergendusega
degradatsiooni, s. o. viljakuse vähenemise arvel. Et
seda saavutada, oli tarvis hooletusse jätta farmid, lõpe-
tada kulunud inventari asendamine uuena, alandada
põllutööliste elutaset ning palju farme täiesti välja
lülitada põllumajanduslikust tootmisest.

Teine Maailmasõda kiirendas seda protsessi kogu
maailmas, asendades degradatsiooni purustamisega.
Kuna sõda laastas teiste maade põllumajandust, siis

soodustas see boomi tekkimist Ameerika põllumajanduses sõja-aastail ja selle edasist ekspansiooni rahuajal. Niisiis hingetõmbeaega, mille ameerika farmerid said sõja tulemusena, tuleb suurel määral panna teiste maade põllumajanduse arvele. See oli ajutine nähtus, mille kestus olenes peamiselt põllumajanduse taastamise tempest välismaal.

Pärast Esimest Maailmasõda likvideeris Euroopa põllumajandus niivõrd kiiresti sõja tagajärjed, et tähtsamate eksportkultuuride hinnad langesid 1920. aasta teisel poolel 50—65% võrra ja jäid sellele madalale tasemele püsima. Pole siis midagi imestada, kui farmerid, kes mäletavad seda äkilist hindade langust, närvitsevad hindade iga kõikumise puhul turul; samuti ei ole imeks pandav, et majandusteadlased teraselt jälgivad teiste maade põllumajanduse taastamist pärast Teist Maailmasõda. Vaatamata sellele, et nad Esimese Maailmasõja kogemuste põhjal ootasid Euroopa põllumajanduse kiiret taastamist, toimub see protsess Lääne-Euroopas märksa aeglasemalt kui varem. Sellepärast jätkas Ameerika Ühendriikide põllumajandus kuni 1947. aastani ajutist arenemist, samal ajal kui tööstuslik tootmine oli selleks ajaks tunduvalt vähenenud võrreldes 1943. aastal saavutatud kõrgpunktiga.

Kui ametlikud andmed ülemaailmsest toiduainete tootmisest ei ole kunagi olnud eriti usaldatavad, siis toiduainete ja nälja kasutamine poliitilise võitluse võimsa relvana pärast sõda teeb need arvud veel vähem usutavaks. Ametlikud arvud ei saa aga varjata, et kapitalistlikes riikides on pärast sõda ikka veel väga palju näljaseid. Põllumajanduse Rahvusvaheliste Probleemide Valitsus teatab, et möödunud aasta toiduainete tootmise maht oli kapitalistlikus maailmas (arvestamata Ameerika Ühendriike) väiksem kui sõjaeelseil aastail. Kui silmas pidada, et maakera elanikkond on suurenenud, siis on selge, et ka eeldused näljaks suurenevad. Sõja ajal kinnitati farmeritele, et nälja jäädavaks likvideerimiseks on sõjajärgseil aastail vaja kaua aega piiramatult arendada põllumajanduslikku tootmist. Kuid nüüd me näeme, et toiduainete eksport Ameerika Ühendriikidest väheneb, ehkki teiste maade põllumajandus ei ole veel kosunud sõja tagajärgedest.

Kuna Euroopa on juba ammu Ameerika põllumajan-

duse peamine turg, siis käsitleme olukorda Euroopas üksikasjalisemalt. Põllumajanduse Rahvusvaheliste Probleemide Komitee teatab, et teraviljade (nisu ja rukis) tootmine kogu Euroopas oli 1948. aastal 10% võrra madalam kui enne sõda, vaatamata soodsaile ilmastikutingimustele. On väga imelik, et komitee ei too võrreldavaid andmeid põllumajandusliku tootmise kohta Ida- ja Lääne-Euroopas; kuid komitee andmed tarbimise kohta kinnitavad, et maršaliseeritud maades, mis olevat üle kuhjatud helde Ameerika käest saadud toiduainetega, jääb toitumise päevanorm 100—300 kalori võrra maha sõjaeelsest tasemest. Rohkem valgust heidab sellele küsimusele Euroopa Majandusliku Koostöö Valitsuse toiduainete ja põllumajanduse osakonna direktor D. A. Fitzgerald, kes hiljuti teatas, et maršaliseeritud maades „liha tarbimine iga inimese kohta on umbes 30% võrra madalam kui enne sõda, rasvainete tarbimine 20% võrra ja piimasaaduste tarbimine 10% võrra“. Fitzgerald, kes väljendab Marshalli plaani autorite vaateid, ütleb otseselt, et neis maades ei saavutata „olemasolevate plaanide kohaselt sõjaeelseid kvalitatiivseid norme isegi Marshalli plaani kehtimise aja lõpuks, s. o. aastail 1952—1953“.

Trumani üheks esimeseks sammuks pärast tema asumist presidendi kohale oli Herbert Hooveri määramine administraatoriks toiduainete alal, kusjuures UNRRA kaudu toiduainete jaotamise poliitika asemel, mille oli varem vastu võtnud Ühinenud Rahvaste organisatsioon, hakati rakendama agressiivseid abinõusid, mis olid suunatud sellele, et avaldada survet näljaga rahvademokraatia maadele Ida-Euroopas. UNRRA likvideeriti; vähe sellest, lõpetati ka kommerts-tehingute korras ostetud toiduainete-saadetiste välja-saatmine. Ida-Euroopa blokaadi eesmärgiks oli kasutada nälga poliitilise relvana; seda tõendab riigidepartemangu poliitika, kes ei peatunud mitte millegi ees, et takistada rahvademokraatia maid ostmast kas või kartuli ülejääke, mis hiljem hävitati Ameerika Ühendriikides aururullidega.

Ameerika farmeritele kinnitati, et „abi“ andmine Marshalli plaani alusel asendab kuhjaga UNRRA likvideerimise ja Ida-Euroopa turgude boikoteerimise. Marshalli plaani kujutati mitte ainult toiduainetega

abistamise erakordselt laialdase programmina; farmeritele ülistati seda ka kui kolossaalset plaani, mis pidi vältima ülejääkide kuhjumist ja kindlustama hindade stabiliseerimise. Farmeritel tekkis väär kujutus, nagu rahuldaksid saadetised Marshalli plaani alusel täiendava nõudmise ameerika toiduainete järele lisaks sellele, mida oli välja veetud kahe eelmise aasta kestel. Et see nii ei ole, seda tõestab Lääne-Euroopasse mineva põllumajandussaaduste ekspordi üldmahu vähenemine 1948. aastal võrreldes ekspordiga aastail 1946 ja 1947.

Marshalli plaan ei lahendanud ei Lääne-Euroopa toitlustusküsimust ega ka põllumajanduse probleemi Ameerika Ühendriikides. Vastupidi, see ajas teravamaks vastuolud nii välismaal kui ka Ameerika Ühendriikides. Dollarite kulutamine on pandud niivõrd range kontrolli alla, et importivad riigid on sunnitud ümber korraldama oma majandust, laiendades põllumajandust või hankides teistest maadest neid põllumajandussaadusi, mida nad varem ostsid Ameerikast. Kommenteerides Euroopasse mineva puuvilla ekspordi langust küsib Põllumajanduse Rahvusvaheliste Probleemide Komitee majandusteadlane P. K. Norris: „Ega te ei oota, et maa, kes oma rahvusvahelistes arveldustes sõltub Marshalli plaani alusel antavatest fondidest, hakkab ostma puuvilla Ameerika Ühendriikidest ning riskib osta tööstuskaupu teistest maadest?“ Norris vastab sellele ise: „Ei.“

Teraviljajahvatuse monopol sundis maid, kellel tuli osta nisu Ameerika Ühendriikidest, võtma nisu asemel jahu. See põhjustas veskite seismajäämise niisugustes maades ja jättis nad ilma jahvatuse kõrvalsaadustest, mis on vajalikud loomade toitmiseks. Marshalli plaani alusel antav „abi“ ei lõpetanud „musta turu“ tegevust, spekulatsiooni ja varjatud tagavarade kogumist neis maades; see aitas ainult kaasa neilt operatsioonidelt saadavate kasumite kuhjumisele väheste väljavalitute kätte, kes olid sõlminud suuri tehinguid või kellel oli võimalik sooritada kasulikke dumpinguoperatsioone.

Marshalli plaani autorid nõuavad, et vasallriigid ostaksid rohkem sõjamaterjale ja vähem toiduaineid; analüüsid nende riikide majandust, räägivad nad „tarbimise kokkusurutavusest“. 4. aprillil 1949 teatas Euroopa Majandusliku Koostöö Valitsus, et ta oma programmis krii-

tilistest asjaoludest tingitud faasilt „tähtsamad tarbeesemed eelkõige“ siirdub faasile „tuleviku ehitamine“. Vaatamata sellele, et Lääne-Euroopa vajab eriti kõrge proteiinisaldusega toiduaineid ja teisi elanikkonna tervise säilitamiseks vajalikke toiduaineid, teatati, et uued kitsendused puudutavad eelkõige piimasaadusi, mune, liha, värsket ja konservitud puuvilja ning et vähendatakse isegi niisuguste odavate toiduainete ekspordi nagu nisu ja teised teraviljad.

Toiduainete ekspordi vähenemine ja Euroopa Majandusliku Koostöö Valitsuse abinõud, mis on suunatud selle edasisele vähendamisele, näitavad, kui valelikud olid toiduainetega abistamise lubadused Marshalli plaani alusel. Sellest hoolimata toetatakse erakordselt tugevasti seda väljamõeldud versiooni, nagu kindlustaksid suured sõjalised kulutused põllumajanduse õitsengut. Kõneldes perspektiividest 1949. aastal, teatas põllutöoministerium farmeritele: „Kui kongress kinnitab assigneeringud valitsuse kulutuste suurendamiseks kooskõlas presidendi läkitusega, siis on see suurendamine küllalt ulatuslik selleks, et kompenseerida erakulutuste väikest vähenemist ja säilitada majandusliku aktiivsuse üldine tase...“¹

Kuid elu näitab, et sõjalised kulutused ei saa peatada aktiivsuse langust ei tööstuses ega ka põllumajanduses; farmerid näevad juba, et farmidest saadavad tulud vähenevad, ostuvõime üha kiiremini langeb, turud kahanevad ning maksud ja võlgnevus kasvavad, kuna „käärid“ üha suurenevad.

Mis puutub Lääne-Euroopasse, siis „külma sõja“ poliitika ei lahendanud seal toiduainete probleemi ega soodustanud põllumajanduse plaanikindlat taastamist. Hoolimata kõigist juttudest sõjaga laastatud Euroopa taastamisest tunnistavad Marshalli plaani autorid nüüd, et nad ei püüagi toiduainete tarbimist viia sõjaeelse tasemeni, mida nad ise nimetavad „madalaks“. Kui Ida-Euroopas hakati läbi viima maareforme, siis kinnitasid ameerika ajalehed, et eluliselt vajalike toiduainete tootmine on hädaohus; kuid hiljem informeeriti ameerika ajalehtede lugejaid sellest, et maareforme hakatakse läbi viima ka Lääne-Euroopas ja Jaapanis. Need plaanid jäid aga paberile. Ajalehtede viimased teated kõnelevad sellest, et maareformid Lääne-Euroopas ja Jaapanis nurjusid. 15.

¹ „National Food Situation“, January—March, 1949.

aprillil 1949 teatas „New York Times“ järgmist: „Ameerika Ühendriikide sõjaväelise administratsiooni esindajad tunnistasid täna, et katse teostada maareformi Ameerika tsoonis ei õnnestunud.“ Seevastu aga viidi maareformid läbi rahvademokraatia maades ja tarbimise vähendamise asemel need maad laiendavad seda.

Turu kitsenemine ja sellega põhjustatud antagonismi teravnemine maade vahel väljendus hiljutistes katsetes sõlmida ülemaailmne kokkulepe nisu kohta. Seetõttu, et Ameerika Ühendriikide senat aasta tagasi saavutatud kokkulepet ei ratifitseerinud, tehti veel teine katse. Seekord, nagu näitas New Yorgi „Journal of Commerce“ 29. märtsi 1948. a. numbris, importivad maad „puiklesid kõrvale“ ja „oli tarvis Marshalli plaani nuuti, et neile aru pähe panna“. Kui 1948. aastal määrati kvoodiks 500 miljonit buššelit aastas, siis seekord õnnestus importivaid maid nõustuma panna ainult 454 miljoni buššeliga aastas, kuna Ameerika Ühendriikide kvooti vähendati 185 miljonilt 168 miljoni buššelini. Hindade arvestamise süsteem, hoolimata kogu oma keerukusest, ei saa seda varjata, et uued hinnad on madalamad vanadest ja et kokkuleppe autorid lähtusid nisuhindade edasise langeamise perspektiivist järgneva nelja aasta kestel. Argentiina keeldumine ühinemast eksportivate maade kokkuleppega tõestab konkurentsi edasise teravnemise võimalust.

Taotledes maailmavalitsemist, püüdis suurkapital ameerika farmereid veenda, nad olevat erakordselt huvitatud „külma sõja“ edust ja et maailmaturgude vallutamine suurendab Ameerika Ühendriikide põllumajandus- ja saaduste realiseerimise võimalusi. Kuigi Marshalli plaan andis käputäiele monopolistidele võimaluse saada suuri kasumeid muna- ja piimapulbri, jahu, maisitangu ja kohvi määratu suurte koguste eksportimisest, võib selle imperialistliku poliitika reaalseks tulemuseks olla ainult ameerika põllumajandusliku toodangu välisturu kahanemine. Marshalli plaani autorid püüavad mitte tõsta Lääne-Euroopa rahvaste elutaset, vaid selle tõusu takistada. Selle „külma sõja“ poliitika maksavad ameerika töölised ja farmerid kinni oma elutaseme märgatava alanemisega.

Kui seda poliitikat aetakse ka edaspidi ja monopolistlikul kapitalil õnnestub suuremat osa maailmast muuta oma poolasumaaks, siis saavad ameerika farmerid näha

mitte ainult oma toodangu ekspordi vähenemist, vaid ka põllumajandussaaduste impordi suurenemist. Ameerika monopolistid ei luba maršaliseeritud maadel õiendada võlgu tööstuskaupade müümise teel Ameerika Ühendriikide turgudel. Monopolistid, kes kontrollivad ettevõteteid teistes maades, peavad aga leidma teid välismaalt saadavate ülikasumite ülepumpamiseks oma seifidesse Ameerika Ühendriikides. Vajaduse kasvuga niisuguste operatsioonide järele hakkavad maad-võlgnikud taotleva toorainete ja põllumajandussaaduste ekspordi laiendamist isegi oma rahvaste nälgimise hinnaga. Selle tulemuseks on paratamatult Ameerika Ühendriikide põllumajandussaaduste müügiturgude edasine kahanemine.

Majanduslikud perspektiivid

Ameerika põllumajandus on uuesti sattumas liigtootmise kriisi pihtide vahele. Sellest hoolimata, et kriis on kujunenud aeglaselt, kestab aktiivsuse alanemine juba kaks aastat, kusjuures selle alanemise tempo kiireneb. Selle aja jooksul arenes kriis põllumajanduses isegi kiiremini kui tööstuses. Eriti märkimisväärne on see, et 1948. aastal, millal tööstuslik tootmine saavutas sõjajärgsete aastate kõrgpunkti, jätkus põllumajandusliku tootmise kahanemine koos sise- ja välisturu kitsenemisega.

Agraarkriisi edasine arengukäik oleneb paljudest teguritest, sealhulgas neist abinõudest, mida teostatakse selleks, et kriisi pidurdada või pehmendada, ja kriisi arenemise tempost tööstuses. Isegi sel juhul, kui ajutiselt pidurdatakse tööstusliku tootmise ja tööga kindlustatuse vähenemine, kestab põllumajandusliku tootmise kahanemine tõenäoliselt edasi, kuna aga tööstusliku tootmise järsk langemine avaldaks otsekohe hävitavat mõju agraarkriisi arengule: aeglase ja rütmilise alanemise asemel toimuks järsk hüpe allapoole.

Kõik näitajad annavad tunnistust olukorra edasisest halvenemisest põllumajanduses ja sõjaeelse ajajärgu pikaajalise agraarkriisi kordumisest. Kuigi sõda ajutiselt resorbeeris turule survet avaldanud ülejäädid ja kaotas külvipindade piiramise, suurendas sõda äärmiselt põhilist vastuolu tootmise laiendamise ja turu kahanemise vahel. Suured kulutused „külmale sõjale“ ei peatanud põllumajandusliku tootmise vähenemist; niisuguse poliitika

tulemuseks võib olla ainult elanikkonna toitumise halvenemine nii Ameerika Ühendriikides kui ka välismaal. Peale selle, kõigis majandusharudes, mis tegelevad toiduainete töötlemise ja realiseerimisega, on märgata monopolide kiiret kasvamist. Leppides omavahel kokku säilitavad need monopolid kõrgeid müügihindu ja alandavad samal ajal neid hindu, missuguseid nad maksavad farmeritele, soodustades sellega põllumajandussaaduste müügituru edasist kahanemist. Nii näiteks tõusis hiljuti leiva hind, kusjuures nisu hind samaaegselt langes.

Teisest küljest, valitsuse esindajad on korduvalt rõhutanud, et kui pärast Esimest Maailmasõda farmerite hüpoteegivõlgnevus kahekordistus, siis Teise Maailmasõja aastail see tegelikult vähenes. See on pankade, kindlustusseltside ja valitsusasutuste kooskõlastatud tegevuse tulemuseks, kes andsid laenusid panditud farmide vastu ainult „minimaalse riisiko“ tingimusel. Tõepoolest, hüpoteegivõlgnevuse mahu kahanemine vähendab farmerite võimalusi jääda obligatsioonide lunastamise kaotamise õiguse ja oksjonite tulemusena maata. Kuid see poliitika tõi ainult osalist edu, kuna maatükkide hinnad tõusid kõrgemale kui pärast Esimest Maailmasõda. Rendimaksu suuruse üle ei teostatud mingisugust kontrolli, kuna farmerite võlg vallasvara eest suurenes viimase kahe aastaga peaaegu 50% võrra. Muide, kõige tähtsam on see fakt, et väike- ja keskmisfarmaritele pantlaenu andmisest keeldumise poliitika kiirendas suurpõllumajanduse kasvu ja ei võimaldanud väikefarmidel sellega konkureerida.

Kohtamata raskusi krediidi saamisel jätkasid suurfarmid oma majapidamise laiendamist ja ostsid rohkem masinaid, kindlustades oma olukorda turul keskmiste ja väikeste farmide arvel.

Ameerika Ühendriikides — maal, kus on erakordselt kõrgelt arenenud kapitalistlikud suhted põllumajanduses, — on kontsentratsioon põllumajanduses saavutanud niisuguse astme, et isegi väike turu kitsenemine võib liikuma panna niisugused jõud, mis ajavad maa pealt minema sadu tuhandeid farmeriperekondi. Viimane põllumajanduslik loendus näitas, et kõige suuremate farmide arvele, mis moodustasid 10% farmide üldarvust, langes 1944. aastal pool kogu turule paisatud põllumajanduslikust toodangust, samal ajal kui 3 miljoni kõige väik-

sema farmi arvele, mis moodustavad poole farmide üldarvust, langes ainult 10% müügitoodangust.

Linnades teavad vähesed, kui väike on suurema osa farmeriperekondade tulu. Selle üle võib ligikaudselt otsustada põllutöoministeriumi andmete järgi, millede kohaselt farmides elavate isikute keskmine tulu oli 1948. aastal ainult pool väljaspool põllumajandust töötavate isikute tulust; isegi siis, kui arvata farmerite tulude hulka teistest allikatest saadavad sissetulekud (näiteks väljaspool farmi tehtavate tööde eest), on suhe umbes 60%. Vastupidiselt juttudele farmide õitsengust kõneleb kuiv arvude keel sellest, et enamuse ameerika farmeriperekondadest seisab kriisiohu ees, omamata mingisuguseid hoiuseid või sularaha. Uurimus, mille teostas Föderaalne Reservide Valitsus 1948. aasta algul, näitas, et 57%-ndil farmeriperekondadest ei olnud riigilaenude obligatsioone, kuna 83%-ndil ei olnud hoiuseid hoiukassades. Sama valitsuse varasem uurimus näitas, et 10% farmeriperekondade arvele langes 75% kõigist farmeritele kuuluvaist obligatsioonidest ja 70% farmerite kõigist hoiustest ettenäitajale.

Missugust poliitikat teostab valitsus põllumajanduse alal ja kuidas see mõjutab kriisi arenemist? „Külmale sõjale“ tehtavate kulutuste tulemusena kärbiti tugevasti assigneeringuid mitmesuguseks abiks põllumajandusele; põhiküsimus, millele farmerid veel ei ole saanud vastust, on see, kas täidetakse lubadused säilitada põllumajandussaaduste hindade taset. Sel määral, kuidas valitsus täidab oma lubadusi, võib ta pidurdada põllumajandusliku tootmise langust, kuigi see vaevalt mõjub languse ulatusele. Möödunud aastal langesid nisu ja maisi hinnad, mis ei jäänud peatama ega isegi püsima garanteeritud miinimumile, ning sellest ajast peale kasvavad märgatavalt müümata põllumajandussaaduste varud.

Hiljuti lubas põllutöominister Brannan valitsuse nimel uuesti säilitada farmeritele vastuvõetavaid minimaalhindu, kinnitas aga oma uue programmi avaldamisel, et „suurema osa põllumajandussaaduste“ tootmine tõenäoliselt ületab turu nõudmise ja et „farmerid peavad valmistuma tootmise vähendamiseks“. Vastutasuks oma lubadusele säilitada hindu nõuab valitsus, et farmerid annaksid talle tegevusvabaduse tootmise vähendamise ja turukvootide reguleerimise alal.

See uus programm põllumajanduse alal avaldati koos Trumani tavaliste lubadustega: madalad hinnad tarbijale, kõrged garanteeritud hinnad farmeritele ja suurpõllumajanduse piiramine. Kuid juba esimesel kokkupõrkel kongressis taganes Brannan kiiresti lubadusest piirata suurpõllumajandust ja ehkki kulutused hindade efektiivseks säilitamiseks nõuaksid praeguste assignee-ringute tunduvalt suurendamist, läks Brannan mööda sellest tähtsast küsimusest, kui palju läheks maksma tema programmi teostamine ja kust võtta selleks raha. On täiesti selge, et valitsus mängib oma tavalist mängu; ta annab suuresuuliselt lubadusi ja on seejuures päris kindel, et kongress keeldub andmast summasid.

Kuid on iseloomustav, et Brannani ettepanek kõrgete hindade garanteerimise kohta tekitas nii tööstuse kui ka põllumajanduse monopolide protestitorni. Nähes, et kriisi tunnused võtavad üha ähvardavama ulatuse, nõuavad monopolistid, et valitsus võtaks kiiremini tarvitusele abinõusid põllumajandusliku tootmise vähendamiseks ja hindade alandamiseks, veeretades nende abinõude kogu raskuse väikefarmeritele. New Yorgi „Journal of Commerce“, kes nõudis teravilja ja puuvilla tootmise viivitamatut vähendamist 25% võrra, teatas, et ta on „jahmunud“ valitsuse uue programmi üle põllumajanduse alal. Põllumajanduslike suurettevõtete omanike hääletoruks oleva organisatsiooni — Farmerite Büroo juhatus nõuab, et garanteeritud hindade tase kehtestataks tunduvalt madalamal keskmiste farmide tootmis- kuludest, ning kritiseerib teravalt Brannani pool esitatud plaani.

Suurpõllumajanduse ja suurkapitali, pankade ja plantaatorite vahel eksisteerib käesoleval ajal enneolematult tihe liit. Võrreldes ajajärguga pärast Esimest Maaailmasõda ilmutavad nad palju suuremat üksmeelt poliitika küsimustes põllumajanduse alal. Tahtmata lubada, et agraarkriis areneks kümnekond aastat riigi vahelesegamiseta, töötavad nad välja ettepanekuid rangema reguleerimise kohta valitsuse poolt, mis on suunatud põllumajandusliku tootmise vähendamisele, kusjuures peamise löögi seoses abinõude teostamisega külvipinna vähendamiseks peavad vastu võtma väikesed ja keskmised farmid ning samuti ka kropperid ja rentnikud lõunas.

Ameerika Ühendriikide Kaubanduspalati ja Rahvus-

liku Töösturite Assotsiatsiooni esindajate poolt allakirjutatud ettekanne nõuab, et valitsuse programm põllumajanduse alal arvestaks ainult suurfarmide kasu; märkides, et üks kolmandik farme annab üle $\frac{2}{3}$ kogu põllumajanduslikust toodangust, nõuab ettekanne, et $\frac{2}{3}$ kõigist farmidest „välja lülitataks“ kaubatootmisest. Sellele ettekandele, mille pealkirjaks on „Erinevused farmide tuludes ja nende suhtumine põllumajanduspoliitikasse“, on alla kirjutanud mitte ainult monopolide juhatajad, vaid ka Farmerite Büroo ja suurfarmerite ühingu „Viljaait“ esindajad. Selles väljendub poliitiline ja majanduslik kokkulepe väike- ja kesktootjate riisumiseks.

Neist ettepanekutest selgub, et sõda andis Ameerika põllumajandusele ainult ajutise hingetõmbeaja selle tegevust piiravast kroonilisest kriisist ja et suurpõllumajandus, nähes, kuidas uuesti on kujunemas kriis, loodab sellest pääseda surve suurendamise teel väikestele ja keskmistele farmidele. Need ettepanekud ähvardavad farmeriperekondade suurt enamust täieliku vaesumisega ja nende muutumisega põllutööliseks või linna töötuteks.

Abinõud, missuguseid soovivad suurkapital ja suurmaaomanikud toiduainete tootmise vähendamiseks ja mitme miljoni farmeriperekonna väljatõrjumiseks, puudutavad töölisi sama palju kui väike- ja keskfarmereid ning kroppereid. Farmeriperekondade väljatõrjumine suurendab tööpuudust ja viib alla nii tööliste kui ka farmerite elutaset. Sedamööda kuidas areneb kriis, muutub üha silmanähtavamaks ja tungivamaks vajalikkus, et toimuks poliitiline ühinemine tööliste ja nende liitlaste vahel maal, kaasa arvatud liidu loomine tööliste ja lõuna farmerite-neegrite vahel. Omaenese huvides peavad töölised abistama kroppereid ja rentnikke ning samuti ka väike- ja keskfarmereid nende võitluses maa eest, et mitte lasta neid muutuda põllumajandusest väljakihutamise halastamatu poliitika ohvriteks. Oma ühistes huvides peavad töölised ja töötavad farmerid toetama edasilükkamatuid abinõusid, mis on suunatud toiduainete tarbimise suurendamisele, elanikkonna elutaseme tõstmisele, trustide suurekspaisutatud tulude piiramisele ja loobumisele praegusest hukatuslikust poliitikast, mis kulutab kõiki vahendeid üksnes sõjale, mitte aga rahva vajadustele või rahule.

VI PEATUKK

SÕJAMAJANDUS JA VALITSEV OLIGARHIA

Abinõude tulemusena, missugused on võtnud tarvitusele Trumani valitsus väljapääsu otsimisel kriitilisest olukorrast, millesse on sattunud kapitalism pärast sõda, toimub Ameerika Ühendriikide majanduses ja riigi iseloomus suuri muudatusi.

Majandus omandab üha sõjalisemat iseloomu. Tööstuse ülemäära suureks kasvanud tootmisvõimsuse ja maailmaturu järsu kitsenemise tingimustes püüavad monopolistid vältida katastroofilist kriisi sõjamaterjalide tootmise teel valitsusele. Samal ajal tugevneb mitte ainult suurkapitali kontroll riigi üle, vaid ka käputäie monopolistide ja sõjaväelise kildkonna poolt juhitava riigi tsentraliseerimine. Kohates rahva võimsat vastupanu maailmavalitsemist taotleva võitluse plaanidele ja majanduskriisi arenemise määral teravneva klassivõitluse ohtu, püüavad peamised monopolistlikud grupid oma poliitilist võimu sellega kindlustada, et nad tugevdavad oma võimu riigi üle ja muudavad viimast militariseeritud monopolistlikuks riigiks.

Mõlemad tendentsid peegeldavad neid sügavaid vastuolusid, mis on omased ameerika imperialismile sõjajärgsel ajajärgul, millal erakordselt on teravnenud kapitalismi üldkriis. Neis protsessides peitub fašismi- ja sõja-oht.

Majanduse militariseerimine

Pärast Teist Maailmasõda lülitub Ameerika majandus üha enam ümber sõjalisele tootmisele, tehes asjatuid jõupingutusi, et sel teel kompenseerida tsiviiltarbimise

esemete realiseerimise vähenemist. Peamiseks vahendiks selle eesmärgi saavutamiseks on föderaalne eelarve.

Ameerika Ühendriikide föderaalne eelarve on nüüd peamiselt sõjalised eelarved. Valitsuse normaalne tegevus annab ruumi „külma sõja“ nõudeile. Valitsus ja kongress seavad esikohale sõjalised kulutused; „kokkukandmise kampaaniad“ on viinud üksnes sotsiaalseteks üritusteks ettenähtud kulutuste vähendamiseni.

Selles suhtes on iseloomustav eelarve 1950. eelarveaastaks. Selles kavastatud kulutused „külma sõja“ pidamise sõjaliste ja välispoliitiliste plaanide teostamiseks moodustavad peaaegu 22 miljardit dollarit ühe miljardi dollari vastu 1939. aastal. Kulutused „külmale sõjale“ moodustavad 52% eelarvest.

Vastupidiselt sellele moodustavad 1950. aasta eelarves kulutused sotsiaalkindlustuseks, tervishoiuks, elamute ehitamiseks, hariduseks ja töökaitseks ainult 8% 43% vastu 1939. aastal. Kuigi Ameerika Ühendriikide elanikkond on pärast 1939. aastat suurenenud 14 miljoni inimese võrra, soovib Truman kulutada neil eesmärkidel pool miljardit dollarit vähem kui 1939. aastal, kusjuures ei ole arvesse võetud dollari ostuvõime järsku alanemist võrreldes sõjajärguga.

Samuti on tunduvalt vähenenud põllumajanduse vajadusteks ettenähtud osa eelarvest; see-eest aga tõusevad sõjajärgsete laenude tagajärjel pidevalt riigivõla protsendid, mis praegu ulatuvad 5,5 miljardi dollarini. Riigi kreditorideks on peamiselt pangad, kindlustusseltsid ja üksikud kapitalistid.

Kulutused sõjalisteks eesmärkideks ei piirdu sellega, mis on otseselt näidatud eelarves: eelarve ametlike lahtrite taga peitub „külmaks sõjaks“ ettenähtud kulutuste arvamine niisugustele valitsusasutustele antavate assigneeringute hulka, kes täitvat ainult sotsiaalse teenindamise funktsioone. 50 miljonit dollarit näiteks, mis on assigneeritud Föderaalse Juurdlusbüroo vajadusteks, on valitsuse poolt kantud „sotsiaalkindlustuseks, tervishoiuks ja julgeolekuks“ tehtud assigneeringute lahtrisse. Kulutused strateegiliste teede ehitamiseks esinevad eelarves kulutustena „transpordile ja sidevahenditele“. Tööstatistika Büroo määrab üha suurema osa oma väikestest fondidest „külma sõja“ eesmärkideks, nagu näiteks välis-

maa jaoks propagandistlike ettekannete tegemiseks Ameerika Ühendriikide tööliste olukorra kohta.

Peale selle, sõjaline eelarve sisaldab niisuguste kulutuste lakkamatu suurendamise programmi, missugusteks assigneerimine oleneb sõjaõhutajate edust „külma sõja“ aktiveerimisel.

Kui võetakse vastu üldise sõjaväelise väljaõppe seadus, siis nõuab selle elluviimine esimesel aastal (1950) 600 miljonit dollarit. Järgnevaiks aastaiks hindab Truman selleks vajalikke kulusi 2 miljardile dollarile aastas, senaator Taft aga 4 miljardile dollarile. Kui aga seadus vastu ei võeta, siis võidakse neid summasid nõutada teisteks sõjalisteks eesmärkideks.

Põhja-Atlandi pakt, milleks kulutused ei ole eelarves ette nähtud, nõuab 1950. aastal assigneeringuid 1,13 miljardi dollari ulatuses; sellest summast lähevad 452 miljonit dollarit paktist osavõtjate varustamiseks relvastusega Ameerika Ühendriikide sõjalistest varudest, missuguste väärtus on praeguste hindade järgi 8 miljardit dollarit.

Lennuvägi, mille koosseis tuleb viia 70 lennuväepolguni¹, nõuab samuti kulutuste suurendamist mitme miljardi dollari võrra järgmiste aastate eelarvetes.

Need määratu suured sõjalised kulutused on muutunud Ameerika majanduse alalises elemendiks, roiskuva kapitalismi vajalikuks alustoeiks. Sellepärast tungibki valitsuse ladvik kallale rahuliikumisele kui „õõnestavale“ liikumisele. Sellepärast hoiatavadki finantsajakirjad oma lugejaid katastroofiliste majanduslike tagajärgede eest, mis võivad olla rahuliikumise mõjul ükskõik mis ulatuses tehtaval sõjaliste kulutuste vähendamisel.

Sõjaliste kulutuste suurendamise mõju majandusele avaldub muidugi selles, et suurt osa tootlikest jõududest — tehaseid ja seadmeid, materjale, uurimistöid ja tööjõudu — kasutatakse sõjalisteks vajadusteks. Seda kindlustavad vastavad seadusandlikud aktid.

Näiteks on Riiklike Sõjatehaste Valitsusel seadusega lubatud hoida reservis erakorralise seisukorra puhuks

¹ Lennuväepolk Ameerika Ühendriikides koosneb kolmest lahingja ühest abieskadrillist; iga eskadrill koosneb kolmest lülist kolme kuni kuue lennukiga igaühes. (T o i m.)

teatavat osa tehastest, mis ehitati sõja ajal. Eraettevõtjatele võidakse sellest reservist müüa või rendile anda tehaseid ainult sel tingimusel, et neid hoitakse seisukorras, mis võimaldab neid 120 päevaga kohandada sõjaliseks tootmiseks.

28. veebruaril 1949 koosnes see reserv 236 tööstusettevõttest, millede väärtus moodustab 15% (15,8 miljardit dollarit) kõigi nende tehaste väärtusest, mis Teise Maailmasõja ajal ehitati valitsuse summadega.

Kongress lubas ka sõjaministeeriumil luua reservi 232 000-st mitmesugust tüüpi tööpingist, mis kuuluvad valitsusele ja mida tahetakse konserveerida.

Ka tööstuslikku toorainet kasutatakse sõjalisteks eesmärkideks. Relvastuse Nõukogu kulutab 500 miljonit dollarit aastas reservide loomiseks, mis „rahuldavad suure osa niisuguste materjalide nagu vask, tsink ja sea-tina tulevastest hangetest“. Plaanis on ette nähtud koguda reserve 3,7 miljardi dollari väärtuses. Üksikasjalised andmed nende reservide kohta on sõjasaladus, kuid pole kahtlust, et defitsiitsete materjalide kõrvaldamine turult soodustas hindade järsku tõusu, alumiiniumi kõrvaldamine aga segas maarajoonide edasist elektrifitseemist.

Uurimistööd on nüüd peaaegu täielikult sõjaväelise kliki käes. Ülikoolid ja tööstuslaboratooriumid töötavad Riiklike Sõjatehaste Valitsuselt saadavate ülesannete alusel ja sõjaväelise kontrolli all niisuguste probleemide lahendamisel, missuguseid esitatakse sõjalistel kaalutlustel. Kulutused uurimistöödeks sõjalistel eesmärkidel ulatuvad pooleni valitsusasutustes, ülikoolides ja tööstusettevõtetes tehtavate uurimistööde üldsummast.

Seoses „külma sõja“ programmi teostamisega tõmmatakse üha rohkem tööjõudu sõjaväkke ja reservidesse ning samuti ka relvastatud jõudude varustamisega seotud tootmisse. 1950. eelarveaastal moodustavad Ameerika Ühendriikide regulaarmee ja Riiklike Sõjatehaste Valitsuse tsiviilpersonaal kokku 2 548 000 inimest 554 000 vastu 1939. aastal, s. o. 4% iseseisvat tegevust omavast elanikkonnast 1% vastu 1939. aastal. Peale selle töötab umbes 2,5 miljonit töelist eraettevõtetes kaupade tootmisel ja teenustöödel relvastatud jõudude ja Marshalli plaani jaoks.

On iseloomustav, et umbes 5 050 000 inimese (umbes

8% iseseisvat tegevust omavast elanikkonnast) äratõmbamine regulaararmeesse ja sõjaliste ning välispoliitiliste plaanide teostamisele ei seganud tööpuuduse kasvamist 1949. a. märtsiks 4,7 miljoni inimeseni (elektrikute ametiühingu andmeil). Liigtootmise kriisi arene mine jätkub, hoolimata „korrektiividest“, mida tehakse määratu suurte sõjaliste kulutustega.

Seoses „külma sõjaga“ tehtavate kulutuste kasvu mõju avaldub mitmesugustes tööstusharudes erinevalt. Vastupidiselt laialtlevinud arvamusele mõjuvad need kulutused kõige teravamini tarbeainete tootmisele.

Umbes $\frac{2}{3}$ jooksvast sõjalisest eelarvest läheb sõjaväelaste palkadeks ja ülalpidamiseks, seega peamiselt tarbeainete tootmisse. Peaaegu poole Marshalli plaani alusel Ameerika Ühendriikide turgudel tehtavaist ostudest moodustavad toiduained, loomasööt ja tekstiiltooraine, s. o. saadused, mis tavaliselt kuuluvad tarbeainete hulka. Sellest hoolimata — see on iseloomustav arenevale kriisile — hakkasid neis tootmisharudes esimestena langema hinnad, toodang ja tööga kindlustatus.

Kuigi sõjalised kulutused rasketööstuse toodangule on suured, on nad siiski märksa väiksemad kui kulutused sõjaväe isikulise koosseisu palkadeks ja sõjaväelaste ülalpidamiseks. Umbes $\frac{1}{3}$ sõjalisest eelarvest kulutatakse rasketööstuse toodangule, peamiselt lennukitele ja osaliselt laevadele, ühiskondlikeks töödeks jne. Ainult umbes 13% Marshalli plaani alusel tehtavaist ostudest moodustavad masinad ja muu sisseseade. Kulutustest „külmale sõjale“ saab kõige rohkem kasu lennukitööstus ($\frac{3}{4}$ selle tööstuse jooksvast toodangust ostab sõjavägi), kuid laevaehitus jääb depressiooniseisundisse; siin avaldab nähtavasti mõju see asjaolu, et praegustes strateegilistes plaanides sõjalaevastiku tähtsus väheneb. Isegi terasetööstuses hakkab „külma sõjaga“ seotud kulutuste mõju nõrgenema; arvatakse, et 1949. aasta lõpul kasutatakse ainult 75% terasetööstuse tootmisvõimsusest.

Ka Marshalli plaani alusel tehtavad ostud sõjaväele põhjustavad defitsiidi teravnemist ja niisuguste toorainete nagu söe, nafta, vase, seatina, tsingi, alumiiniumi ja vanaterase hindade tõusu. Kuid alates 1948. a. detsembrist langesid nende kaupade hinnad hüppeliselt —

jällegi hoolimata „külmale sõjale“ tehtavate kulutuste kasvust.

Niisiis, sõjalised kulutused on nüüd domineerival kohal föderaaelses eelarves ja nad nõuavad üha suuremat osa tootmisvõimsusest, toorainest, tööjõust ja teaduslikest uurimistöödest. Kuid ehkki sõjaline eelarve hoidis ajutiselt ülal mõnesid tööstusharusid, ei suutnud see vältida tootmise, hindade ja tööga kindlustatuse üldist langust. Saab üha selgemaks, et kulutused „külmale sõjale“ ei suuda maad päästa liigtootmise kriisist.

Uued sõjaväeasutused

Koos riigieelarve sõjajärgse militariseerimisega ja rahvamajanduse üha suurema osa rakendamisega „külmaja“ eesmärkideks toimub kontrolli edasine tugevdamine valitsuse üle ja selle juhtimise tugevdamine finantskapitali poolt. Seda saavutatakse mitte ainult sellega, et föderaalvalitsuse tähtsamatele administratiivkohtadele määratakse nagu varemgi suurkapitali otseseid agente, vaid eriti sellega, et seoses sõjalise programmi täitmisega on loodud kõrgemate kontrollorganite uus süsteem.

Seoses sõjaliste kulutuste kasvuga on Washingtoni bürokraatia ridades asunud alalisele ja juhtivale kohale suurkapitalistid ja nende kaasosalised — elukutselised sõjaväelased. 125 inimese hulgas, keda president Truman on aastail 1946—1948 määranud mitmesugustele ametikohtadele, on 66 finantsisti, töösturit ja korporatsioonide juriidilist konsultanti. 31 kohale määrati kindralid, admiralid ja teised sõjaväelased. Peale selle, sajad töösturid, finantsistid ja kompaniide juriidilised konsultandid on niisuguste tähtsate komisjonide liikmeiks, mis täidavad föderaalvalitsuse eriülesandeid. Vaatamata sellele, et Truman 1948. aastal oma valimiseelsetes kõnedes „tungis kallale“ Wall Streetile, asendati hiljem juhtivatel kohtadel ühed Wall Streeti käsilased teistega.

See finants- ja tööstuskapitali ning sõjaväelise kildkonna ühtesulamine riigiga on võtnud niivõrd laialdase iseloomu, et pärast sõda toimub Washingtoni ja Ühendriikide ärikeskuste vahel pidev inimeste kahepoolne tsirkulatsioon. Niisugused inimesed nagu Forrestal, Har-

riman ja Johnson lahkusid Wall Streetilt, et asuda koh-
tadele Washingtonis. Charles Wilson kompaniist „General
Electric“ vahetas kontori New Yorgis kabineti vastu
sõjamineisteriumis. Rida teisi isikuid lahkub sõjamineis-
teeriumist, et asuda juhtivatele kohtadele korporatsi-
oonides ja pöördub seejärel tagasi Washingtoni „külma
sõda“ teostavate asutuste alaliste konsultantidena või
mõjuvõimsate „tagant-tõukajatena“, kes kindlustavad
vastavate tööstusharude huve kongressis. Näitena võib
nimetada kindral-leitnant Brichon Somerwelli, kes sõja
ajal juhatas sõjaväe abiteenistust, praegu aga on kom-
panii „Mellons Coppers“ (koksi ja kemikaalide tootmine)
esimeheks ja valitsuse peakonsultandiks tööstuse mobili-
seerimise küsimustes; kindral-major Oliver P. Eckolsit,
kes sõja ajal oli Lennuväematerjalide Valitsuse üle-
maks, nüüd aga on Lennukitööstuse Ettevõtjate Ühingu
esimeheks ja peamiseks eestvõtitejaks sõjaõhujõudude
suurendamise eest 70 lennurväepolguni; kontradmiral
Lawrence B. Richardsoni, kes sõja ajal oli Merelennu-
väe Büroo ülema asetäitja kohal, käesoleval ajal aga on
Ühendriikide suurima lennukikompanii „Curtis-Wright
Corporation“ aseesimeheks, ja palju teisi.¹

Oma meeleheitlikes katsetes vältida majanduskriisi
arenemist ja laiendada oma imperialistlikku võimu on
finantskapital sunnitud üha enam toetuma riigile ja viib
nüüd läbi tähtsaid abinõusid valitsusaparaadi ratsionali-
seerimiseks, et toimuks täielikumalt ja paremini organi-
seeritult mobiliseerumine sõjaks.

Suurkapitalistid ja kõrgem väejuhatustöötajad juba
enne Teise Maailmasõja lõppu välja sõjajärgse majan-
duse militariseerimise ja riigiaparaadis vastavate muuda-
tuste läbiviimise plaanid. Iseloomustav on selles suhtes
Charles Wilsoni (kompaniist „General Electric“) aval-
dus Armees ja Tööstuse Vahelise Sideme Assotsiatsiooni
istungil 19. jaanuaril 1944; ta rääkis sellest, et tuleb
kindlustada sõja ajal kujunenud koostööd finantskapi-
tali ja sõjaväeliste ringkondade vahel.

„Võib-olla“, ütles Wilson, „tuleks meil isegi

¹ Kindral George Marshall, kes sõja ajal oli staabiülemaks ja see-
järel riigisekretäriks, on määratud õhuühenduse kompanii „Pan-
American Airways“ direktoriks, kuna kindral L. D. Clay, endine
Ameerika Ühendriikide sõjaväekuberner Saksamaal, hakkas „Marine
Midland Trust Co.“ direktoriks.

loobuda ebaõigetest terminitest „sõja-
majandus“ ja „rahuaja majandus“.

Olles presidendi juures asuva üldise sõjaväelise välja-
õppe küsimuste konsultatiivkomisjoni liikmeks, jätkas
Wilson selle teooria jutlustamist. Komisjoni aruandes
29. maist 1947 avaldati mõte, et ka rahuajal tuleb ala-
lise valmisoleku kindlustamise abinõuna laialdaselt
mobiliseerida „kõiki sõjalisi ressursse“.

Esimeseks ulatuslikuks abinõuks selles suunas oli
1947. aasta seadus rahvusliku julgeoleku kohta, mille
alusel loodi taktikaline staap „külma sõja“ strateegiliste
plaanide teostamiseks presidendi juures asuva täide-
saatva valitsuse koosseisus. Ministrite kabinet lahutati
uesti kaheks „sõjaliseks kabinetiks“ — Rahvusliku
Julgeoleku Nõukoguks ja Rahvusliku Julgeoleku Res-
sursside Valitsuseks.

Need kaks organit tegelevad välis-, sõja- ja majan-
duspoliitika koordineerimisega. Mõlemas on võim Wall
Streeti käes; arvukate konsultatiivkomisjonide kaudu
on nad mõlemad seotud Ühendriikide suurimate finant-
sistidega. Nad etendavad otsustavat osa föderaalvalit-
suse kõrgemate kontrollorganitena. Hooveri komisjon
loodi kui spetsiaalne „brigaad“ föderaalset bürokraatliku
aparaadi ratsionaliseerimiseks ja tsentraliseerimiseks, et
organiseerida operatiivsete valitsusorganite otsest juh-
timist nende kahe sõjalise kabineti poolt.

Poliitika üldsuuna määrab Rahvusliku Julgeoleku
Nõukogu, mis koosneb presidendist, riigisekretärist,
kaitse-, sõjaväe-, laevastiku- ja lennuväeministrist ning
Rahvusliku Julgeoleku Ressursside Valitsuse esimehest.
Hooveri komisjon nimetas seda nõukogu „tähtsaimaks
lülis julgeoleku kindlustamise süsteemis“. Selle üles-
andeks on „konsulterida presidenti sise-, välis- ja sõja-
poliitika kooskõlastamise küsimustes, mis on seotud
rahvusliku julgeoleku kindlustamisega“.

Nõukogu juhtivad liikmed olid varem reas suuremates
firmades direktoriteks või teistel kohtadel. Kaitseminis-
ter Johnson oli varem kompanii „Konsolidated Walty
Aircraft Corporation“ direktoriks (mis on suuruselt teine
lennukiehituskompanii Ameerika Ühendriikides ja too-
dab lennukeid B-36); seesama Johnson on „I. G. Farben-
industrie“ tütarühingu „General Aniline and Film“
direktoriks ning sama firma teise tütarühingu „General

Dyestuffs" presidendiks. Nõukogu vastutav sekretär Sowers oli direktoriks lennukiehituskompaniis „Aviation Corporation“. Kaubandusminister Sawyer oli firma „Crossley“ direktoriks, mis on kompanii „Aviation Corporation“ tütarühing. Lennuväeminister Symington oli sõja ajal kompanii „Emerson Electric“ presidendiks, mis toodab samuti lennukiosi.

Rahvusliku Julgeoleku Ressursside Valitsus koosneb presidendist, riigisekretärist ning kaitse-, sise-, kaubandus-, põllumajandus- ja tööministrist. Relvastuse Nõukogu abil määrab valitsus poliitilised abinõud, mis peavad Eisenhoweri sõnade järgi kindlustama „inimeste, tootmisettevõtete ja materjalide vajalikku mobiliseerimist, mis kujutabki enesest totaalset kaitset“. Kakssada „brigaadi“ sõitsid regulaarselt Washingtoni, et koostada vastavatele tootmisharudele mobilisatsiooniplaane. „Kõik komisjoni liikmed kuuluvad oma tööstusharude suurimate kompaniide kõrgematesse juhtivaisse organisatsiooni.“¹

Rahvusliku Julgeoleku Ressursside Valitsuse esimeheks esimeheks oli Arthur M. Hill, kompanii „Atlantic Grayhound Corporation“ juhatuse esimees ja „International Telegraph and Telephon Co.“ direktoriks. Esimeheks aseesimeheks oli kompanii „Sperry Gyroscope“ endine president Reginald I. Guilmore.

Hill kinnitas, et kavandatav majandusliku kontrolli süsteem kujutab enesest katset luua „tsentraliseeritud korras plaanitavat, kontrollitavat ja juhitavat majandust, mis näeb ette rangeima kontrolli ja erakorralisi abinõusid, mis on vajalikud selleks, et kasutada meie tööstuslike ressursse relvastatud jõudude toetamiseks“². Nii siis, maha loba kapitalismi „laissez faire“-meetodite kasutamisest „külma sõja“ majanduses! Üksikkapitalist peab üha enam alluma tööstuse liidrite käskudele, kes kaitsevad oma korporatsioonide kiitsaid huve, kuid seejuures esinevad nagu autoriteetsed riigi esindajad. Me nägime seda juba varem — Saksamaal. Kuid, nagu näitavad kogemused Saksamaal, võib niisugune majanduse „juhtimine“ ülaltpoolt viia ainult kapitalistliku tootmise anarhia puhtvälise silumiseni.

¹ „Journal of Commerce“, October 25, 1948.

² „NSRB Press Release“, No. 39, June 11, 1948.

„Külma sõja“ poliitikat, mida kavandavad nõukogu ja valitsus, teostavad mitmed omavahel tihedasti seosesolevad operatiivorganid, missugustest tähtsaimaks on vastloodud Relvastuse Nõukogu.

1947. aasta seadus rahvusliku julgeoleku kohta volitas Relvastuse Nõukogu koordineerima tööstuse mobiiliseerimist ja materjalide varumist kõigi väeliikide jaoks. Teoreetiliselt töötab see nõukogu tihedas kontaktis Rahvusliku Julgeoleku Ressursside Valitsusega, kes jaotab ressursse sõjalisteks ja tsiviilvajadusteks. Tegelikult aga on võim valitsuses Relvastuse Nõukogu käes, kellel on kasutada kaitseministri kogu võimutäius mobilisatsiooni küsimustes, ja valitsus loob ainult tsiviilkontrolli mulje. Relvastuse Nõukogu jaotab Staabiülemate Nõukogu sõjaliste plaanide alusel tellimusi materjalidele. Tema võimuses on otsustada, missugused firmad saavad kasumit kulutustest ümberrelvastumisele.

Relvastuse Nõukogu koosneb kolme ministri asetäitjaist või abidest ja seda juhatab esimees. Nõukogu praeguseks esimeheks on Dupont'i soosik Donald F. Carpenter, firma „Dupont“ tütarühingu „Remington Arms“ endine aseesimees. Komiteed abistavad tema töös üle 400 väljapaistva töösturi, kes kuuluvad 19 tööstusharu konsultatiivkomisjonidesse.

Teiseks väga tähtsaks operatiivorganiks on aatomienergia komisjon, mis loodi 1. augustil 1946. Komisjon juhib 750 miljoni dollari kulutamist aastas, peamiselt aatomipommide tootmiseks ja sellega seosesolevaks teaduslikuks uurimistööks. Kuigi komisjoni peetakse riiklikuks asutuseks, satub suurem osa selle summadest väheste erakompaniide kätte.

Tähtsama jooksva töö aatomienergia küsimustes on monopoliseerinud kaks firmat — „General Electric“ ja „Carbide and Carbon Chemicals“. Uute menetluste väljatöötamist teostavad need kompaniid ja grupp järgnevaid keemiamonopole: Dupont, „Standard Oil Development Corporation“, „Callex Corporation“, „Blownox Co.“, „Monsanto Chemical Co.“ ja „Dow Chemical Co.“. Seega on uurimistöö ja tegelik töö aatomienergia alal, mis rahvale on läinud maksma mitu miljardit dollarit, antud üksikute monopolide kätte.

Juba algusest peale kuulub aatomienergia komisjoni niisugune silmapaistev ärimaailma esindaja nagu Lewis

L. Strauss (finantsgrupp „Kuhn-Loeb“). Komisjoni esimees Lilienthal allub meelsasti sõjaväeliste ja finantsringkondade kontrollile aatomienergia alal tehtava töö üle.

Komisjoni konsultantide hulka, kes tegelevad aatomienergia alal tehtavate eraviisiliste leiutiste küsimustega, kuulub seitse suurfinantskapitali esindajat, kes viivad läbi Rockefelleri, Morgani, Dupont'i ja Melloni mõju. Sõjaministerium teostab operatiivset kontrolli Sõjalise Sidekomisjoni kaudu, mida praegu juhib William Vebs-ter, ühiskondliku kasutamise suurettevõtete omanik Uus-Inglismaa osariikides ja Edisoni Elektriinstituudi direktor.

On huvitav, et Hooveri komisjon loodi kongressi poolt 1947. a. juulis, s. o. samal kuul, millal võeti vastu seadus rahvusliku julgeoleku kohta, mille eesmärgiks on mobiliseerida rahvast „külmaks sõjaks“ pärast Tru-mani doktriini väljakuulutamist 1947. a. märtsis.

Hooveri komisjoni rahvusliku julgeoleku küsimuste gruppi juhtis pankur Ferdinand Eberstadt. Sellesse gruppi kuulusid järgmiste firmade väljapaistvad esindajad: „General Motors“, „Stuart-Warner“, „Kuhn-Loeb“, „Fair-chield Engine and Aircraft“, „Sears Roback“, „Eastman Kodak“, „Shell Oil“, „Johns and Lufflin Steel“ ja „Pan-American Airways“. See grupp soovitas anda kaitse-ministrile täpselt määratletud võimu kolme väeliigi üle; see väärib tähelepanu kui silmas pidada seda, et esime-sed kaks kaitseministrit pärast uue seaduse väljaand-mist — Forrestal ja Johnson — olid selle finantsrühmi-tuse väljapaistvaiks tegelasteks, kes juhib „külma sõja“ programmi.

Materjalide kokkuostmise grupp Hooveri komisjonis nõudis föderaalvalitsuse kokkuostu-süsteemi lihtsusta-mist eesmärgiga kiirendada kokkuostusid sõjaväele. Voli-tused kokkuostude iseloomu määramiseks jagunevad käesoleval ajal Eelarvebüroo, maksuameti ja pearevi-dendi vahel, kuid see tekitab mõnikord ebamugavusi, viivitusi ja takistusi kokkuostude tegemisel sõjaväele ja teistele organitele. Grupp nõudis, et föderaalvalitsuse kokkuostud koondataks ühtse föderaalise varustamis-büroo kätte, kus Relvastuse Nõukogu oleks esindatud võrdsete õiguste alusel kõigi teiste föderaalorganitega.

Hooveri komisjoni võitlus mittetootlike kulude vastu

oli suunatud eelkõige „külma sõja“ juhtimise efektiivsena süsteemi loomisele maksude näol kogutavate summade kokkuhoiu alusel. Komisjon ei vähenda bürokraatlikku aparati, kuid püüab kindlustada, et bürokraatia oleks kuulekas juhtivaile finants- ja tööstusringkondadele.

3. aprillil 1948 loodud Euroopa Majandusliku Koostöö Komiteed tuleb samuti pidada üheks tähtsaks operatiivorganiks, kes teenindab sõjaministeeriume. See komitee („Marshalli plaan“) määrab suurelt osalt 5 miljardi dollarilise ekspordi struktuuri. Komiteed juhivad silmapaistvad töösturid, finantsistid ja kompaniide juriidilised konsultandid.

Selle määratu suure pealisehitise loomise tulemusena, mis koosneb monopolide ja sõjaväe kontrollorganeist, lükati föderaalvalitsuse vanad administratiivorganid tagaplaanile. Mõned neist muudeti „külma sõja“ tööriistadeks. Nii näiteks teostatakse maksuameti kaudu kokkuste varude loomiseks Relvastatud Nõukogule, kuna siseministeeriumi võimkonda kuuluvad niisugused tööd nagu strateegiliste teede ehitamine ja defitsiitsete materjalide tootmise arendamine. Muud organid on surutud tagaplaanile, et nad ei segaks „külma sõja“ pidamist. Tööministeerium näiteks on kaotanud suurema osa oma funktsioonidest.

Majandusliku ja poliitilise võimu üha ulatuslikum koondamine finantsoligarhia ja sõjaväeliste ringkondade kätte tõi paratamatult kaasa (ja seadiski endale eesmärgiks) töölisklassi ekspluateerimise tugevdamise. Seda soodustas ka riigiorganite otsene vahelesegamine.

TAK'i ja ATF'i bürokraadid kiidavad täielikult heaks valitsuse poolt aetava „külma sõja“ poliitika. Nad ei protesteerii selle vastu, et föderaalvalitsuses valitsevad jagamatult suurettevõtjate — ametiühingute vaenlaste — ja sõjaväe juhtkonna esindajad. Vastupidi, paljud ametiühinguliidrid väidavad, et töölistel ja ettevõtjatel on ühed ja needsamad huvid.

TAK veenab tootmisnõukogusid tõstma ettevõtetes tööviljakust, et suurendada kasumeid, mida saadakse tootmiselt „külma sõja“ vajadusteks. Autotööstuse töölise ametiühingu juhatus on „vahendajaks“ Fordi tehaste administratsiooni ja ametiühingu liikmete vahel tööintensiivistamise küsimustes. TAK'i sekretär Carey ülis-

täb pankur Harrimani patriotismi, kuna niisugused töösturite liidrid nagu Eric Johnston teatavad, et Carey taolised „ametiühingute riigitegelased“ oleksid suurepärased saadikud ja propageeriksid Wall Streeti programmi välismaa tööliste hulgas.

Kuid sellest hoolimata ei pidanud monopolistid vajalikuks kasutada tööliklassi valepastoreid vastutavate osade etendamiseks „külmas sõjas“ ja jätsid nad ainult statistide olukorda. Nii on neil näiteks formaalselt oma esindaja ühiskondlikus konsultatiivkomisjonis ja Euroopa Majandusliku Koostöö Valitsuse juures asuvas Tööstusbüroos ning samuti ka ameerika-inglise komisjonis tööviljakuse alal.

Need „ametiühingute riigitegelased“ kuulutasid kodusõja neile ametiühingutele, kes on „külma sõja“ poliitika vastu. Föderaalse Juurdlusbüroo poolt teostatava lojaalsuse kontrolli vastu suunatud ametiühingute kongresside otsusi ei ole täidetud. Vastupidi, mõned ametiühinguliidrid aitavad Föderaalset Juurdlusbürool ja obskurantidel kongressis selgitada ja sealt välja kihutada progressiivseid tegelasi.

Niisiis, finantskapitali kokkukasvamine riigiga, mis on iseloomustav kapitalismile imperialistlikul arenemise staadiumil, toimub Ameerika Ühendriikides pärast Teist Maailmasõda erakordselt kiire tempoga. Määrates föderaalvalitsuses kohtadele Wall Streeti ja sõjaväeliste ringkondade esindajaid, korraldades valitsusasutusi ümber sõjapidamiseks kohandatud lihtsustatud aparaadiks, on monopolide nimehed avalikult ja peaaegu täielikult enda kätte haaranud juhtivad positsioonid föderaalvalitsuses. Selline on majanduse militariseerimise paratamatu mõju riigile.

Tendents fašismiks ja sõjaks

Finantsoligarhia poliitiline võim, mis on pärast sõda militariseeritud majanduse alusel tugevnenud, soodustab tööstuse kontsentreerimist ja riiklik-monopolistliku kapitalismi kasvu ning suurendab sellega sõja- ja fašismohtu. Samaaegselt aga hakkavad liikuma rahvaste demokraatlikud jõud, mis on võimelised nurja ajama poliitilise reaktsiooni plaane.

Majandusliku võimsuse edasine kontsentreerumine pärast Teist Maailmasõda on monopolide ja riigi tiheda ühtesulamise otseseks tagajärjeks. Käsutades tohutuid assigneeringuid „külmaks sõjaks“ ja teostades kontrolli tootmise, hindade ja materjalide jaotamise üle tugevdavad suurkapitali esindajad valitsuses oma valitsevat positsiooni tööstuses; nende kätte on läinud lõviosa sõja-aastail valitsuse summadega ehitatud ettevõteteist; nad haaravad enda kätte uusi väga tähtsaid tööstus- harusid; võttes osa sõjaliste tellimuste jaotamisest, võtavad suurkompaniid valdava osa neist tellimustest endale; nad kasutasid ära „külm sõja“ tulemusena tekkinud materjalide puuduse väikeste firmade neelamiseks, kes vajalike materjalide ja tellimuste saamise suhtes sõltuvad riiklik-monopolistlikust kapitalist.

„Külma sõja“ majanduse mõju väikeettevõtetele ilmneb pankrottide arvu suurenemises ning samuti ka selles, et väikeettevõtetele pudenevad ainult raasukesed neist summadest, mida assigneeritakse Marshalli plaani elluviimisel tehtavateks kulutusteks. Tööstuse mobiliseerimise plaanide koostamisel ei võeta väikeettevõtteid meelega arvesse, sest peetakse juba ette kindlaks määratuks, et „suured kompaniid nad mobilisatsiooniks valmistumisel neelavad, Relvastuse Nõukogu aga arvestab väikefirmadega ainult kui all-lepinguosalistega“.

Selleks, et saada sõjalisi tellimusi, peavad väikefirmad saavutama, et suured kompaniid neid soovitaksid Relvastuse Nõukogule väikelepingute sõlmimiseks.¹ Peale selle, kui 1947. aastal võeti vastu seadus kokkustude kohta relvastatud jõududele, toimus väikefarmide olukorra edasine halvenemine: see seadus laiendas sõjaväe õigust anda tellimusi kindlate firmadega peetavate otseste läbirääkimiste teel, mitte aga vähempakkumise teel; Hooveri komisjoni föderaalset kokkustu grupp tahtis seda õigust laiendada kõigile föderaalvalitsuse organitele. Alates 1940. aastast on suured kompaniid ühendamise või ostu teel neelanud üle 2500 väikefirma, kusjuures suurem osa taolistest operatsioonidest on toimunud viimase kolme aasta jooksul.

Edasi, majandusliku võimsuse kontsentratsiooni kii-

¹ „N. I. C. B. Study in Business Policy“, No. 35, March, 1949. „Industrial Mobilization Planning“.

rendas sõja ajal kuhjunud tööstusliku sisseseade ülejääkide jaotamine. Umbes 65% valitsuse sõjatehastest, mis on müüdud või rendile antud pärast sõda, läksid 87 kõige suurema korporatsiooni kätte 250 hulgast. Sõjaliste ülejääkide üleandmine etendas muide tähtsat osa kapitali sõjajärgses ekspansioonis. Nende ülejääkide väärtus moodustas tõenäoliselt umbes 20% kõigist neist kulutustest, mida töötleva tööstuse monopolid tegid 1947. aasta keskpaigani tootmisvõimsuste loomiseks.

Sõjajärgseil aastail on monopolide võim uutes tööstusharudes veelgi suurendanud majandusliku võimsuse kontsentratsiooni. Niisugused tähtsad tööstusharud nagu sünteetilise kautšuki, sünteetilise nafta ja aatomienergia tootmine, mille finantseerimine läks valitsusele maksma mitu miljardit dollarit, antakse üle käputäiele monopolidele. Sellest räägiti juba eespool, kui oli juttu tööde juhtimisest aatomienergia alal. Oma kautšuki- ja naftakomiteede soovitusel taotles Rahvusliku Julgeoleku Ressursside Valitsus presidendi ees valitsuse kätte jäänud sünteetilise kautšuki ja vedelkütuse tehaste üleandmist eraettevõtjaile, s. o. kõige suuremaile naftatootjaile, kautšukimonopolide „suurele nelikule“ ja mõnedele suurtele keemiakontsernidele.

Tööstuse kontsentratsiooni suurenemist pärast sõda on soodustanud ka sõjaliste tellimuste jaotamine. Nii näiteks anti kahe kuu jooksul (jaanuar — veebruar 1948) ainult 7% kõigist hankelepingutest firmadele, kus töötas vähem kui 500 tööliset ja teenistujat. Saadikutekoja väikeettevõtjate asjade komisjoni surve tõusis see osa 1948. a. juulist kuni septembrini 44%-ni, kuid ajavahe- mikul 1948. a. maist kuni novembrini langes vähem kui 500 töölise ja teenistujaga firmadele ainult 2% hangetest lennuväele, missuguste üldsumma oli üks miljard dollarit.¹

Marshalli plaani kehtimise esimese nelja kuu jooksul võtsid Ameerika Ühendriikides ainult 294 firmat otseselt osa kindlaksmääratud programmi teostamisest. Firmade hulka, kes sõlmisid kõige suuremaid tehinguid Marshalli plaani alusel, kuuluvad „Standard Oil Co.“ ja puuvillapuhastus-ettevõtete kompanii „Anderson, Clay-

¹ „New York Times“, January 17, 1949.

ton and Co.". Kui viimase juht Will Clayton pidas läbirääkimisi tellimuse saamiseks, oli ta ise riigisekretäri abi.¹ Nelja suurima panga arvele langes üle poole kõigist operatsioonidest, millega anti krediite marsaliseeritud maadele.

Niisiis, Ameerika Ühendriikide sõjajärgse majanduse peamised tendentsid kindlustavad üksikute gigantsete monopolistlike gruppide valitsevat seisundit. Seda protsessi kiirendab tunduvalt sõjaks ettevalmistumine ja valitsuse sõjaliste organite kohandamine monopolide huvidele. Selle tulemusena toimub edasine monopolide kokkukasvamise riigiga, s. o. kasvab riiklik-monopolistlik kapitalism. Praegu kogu maailmas toimuvate majanduslike ja poliitiliste sündmuste valgusel loob niisugune monopolistliku riigi kasv äärmise poliitilise reaktsiooni pealetungi tõsise ohu.

Muutub üha ilmsemaks, et määratu suured kulutused „külmale sõjale“ ei suuda peatada liigtootmise kriisi arenemist Ameerika Ühendriikides. Samuti selgub, et ameerika monopolide tung maailmavalitsemisele ei suuda ületada imperialismivastase koalitsiooni kasvavat võimsust kogu maailmas. Seega muutub ameerika finantskapitali olukord üha enam lootusetuks, ning pole midagi imestada, et valitsev oligarhia püüab „lahendada“ probleemi niisuguste meeletike abinõudega nagu katsed tõugata maailm uude sõtta ja suruda ameerika rahvas fašismi pihtide vahele.

Ameerika rahva demokraatlikud hulgad, eeskätt töölisklass, peavad andma otsustava löögi sõjaõhutajate plaanidele. Kasvava poliitilise reaktsiooni tingimustes, elutaseme halvenemise tingimustes seoses pealetungi tugevdamisega töölisorganisatsioonidele, hukkumise ohu ees monopolide kasumite eest peetavas uues sõjas peab ameerika töölisklass asuma võitlusse, sest muidu ei pääse Ameerika Ühendriigid hitlerliku Saksamaa saatusest. Liidus maailma teiste demokraatia- ja rahu jõududega on ameerika töölisklass küllalt tugev, et päästa ameerika rahvas sõjast ja fašismist, millega teda ähvardab monopolistliku kapitali riik.

¹ House Report 2466, 80-th Congress, p. 28.

SISUKORD

<i>Eessõna</i>	3
<i>Ameerika kirjastaja eessõna</i>	19
<i>Kogumiku ameerika toimetajate eessõna</i>	23
Trumani „reguleeritav majandus“ ja sõjaoh William Z. Fosteri teadaanne	27
I p e a t ü k k. Ameerika Ühendriikide rahvusvaheline olukord ja majanduskriis	39
Kapitalismi üldkriis	40
Konkurents imperialistide vahel	44
Ameerika Ühendriigid ja maailmaturg	46
Majanduskriisi iseloom	48
Monopolistlik riik ja sõda	56
Perspektiivid	59
II p e a t ü k k. Kriisi arenemine Ameerika Ühendriikides	60
Sõjamajandus	61
Sõjajärgne majandus aastail 1946—1948	64
Majanduskriis	70
Lähemad perspektiivid	76
III p e a t ü k k. „Külm sõda“ ja välisturud	81
Väliskaubandus pärast sõda	82
Kapitali eksport pärast sõda	85
Ameerika Ühendriikide valitsuse kaasabi Wall Streeti ekspansioonile	86
Marshalli plaan	89
„Uus julge plaan“	94
„Külma sõja“ poliitika sisemised tagajärjed	96
IV p e a t ü k k. Elanikkonna elutingimused	100
Täielik ja osaline tööpuudus	100
Tööpuudus neegertöölise hulgas	103
Palga ja kasumite dünaamika	105
Töölise suhtelise olukorra halvenemine	107
Elanikkonna säästude lõppemine	108
Tööviljakus ja töö intensiivistamine	109
Elanikkonna tervislik seisund	112
Korteriolude halvenemine	113
Tulude langemine ja perekonna-büdzetid	114
„Külma sõja“ raske koorem	116

V	pea tük k. Agraarkriisi perspektiivid	119
	Põllumajandusliku turu sõjajärgne kahanemine	120
	Hinnad ja tulud põllumajanduses	121
	Mehhaniseerimine ja liigtootmine	123
	Ameerika Ühendriikide põllumajandus ja muu maailm	127
	Majanduslikud perspektiivid	133
VI	pea tük k. Sõjamajandus ja valitsev oligarhia	138
	Majanduse militariseerimine	138
	Uued sõjaväeasutused	143
	Tendents fašismiks ja sõjaks	150

Vastutav toimetaja H. Klement

Tehniline toimetaja E. Ridala

Ladumisele antud 31. III 1951. Trük-
kimisele antud 15. V 1951. Trükiarv
5000. Paber 54:84, 1/16. Trükipoog-
naid 9,75. Formaadile 60:92 kohal-
datud trükipoognaid 8. Arvutus-
poognaid 8,66. MB-06537. Tellimise
nr. 669. Trükikoda „Punane
Täht“, Tallinn, Pikk t. 54/58.

На эстонском языке
Экономический кризис
и «холодная война»

Hind rbl. 3.05

Trükivigu

Lk.	Rida	On trükitud	Peab olema
100 121 136 146	7. ülalt 6. ülalt 15. alt 20. alt	riisuti „tubaka“ pool direktoriks.	riisuti, „tubaka poolt direktor.

Rbl. 3.05

A

18988

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01099659 5